

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์
SANGHA ADMINISTRATION IN BURIRAM PROVINCE

พระชนดล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

พระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

SANGHA ADMINISTRATION IN BURIRAM PROVINCE

Phra Thanadon Nakhiphat (Nakkasuwanno)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Public Administration)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประชานกรรมการ

(พระมหาสม กลฺยาโณ, Ph.D.)

กรรมการ

(พระครูสังฆพินัย)

กรรมการ

(ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์)

กรรมการ

(พลตรี ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ณัฐวิทย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสังฆพินัย(ประสาร)

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

กรรมการ

พลตรี ดร.วีระ วงศ์สรรค์

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัย : พระชนคล นาคสุวรรณ โณ (นาคพิพัฒน์)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูสังฆพินัย (ประสาร) พธ.บ., วท.ม. (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
: ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ปก.ศ., พธ.บ., MA., Ph.D. (Pol.Sc.)
: พลตรี ดร.วีระ วงศ์สรรค์ กศ.บ.(เกียรตินิยม), นบ.,วท.บ.,ศศ.บ.,ศศ.ม.,
กม., กศ.ค.

วันสำเร็จการศึกษา : ๕ เมษายน ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) สอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูล จากประชากรซึ่งเป็นพระสังฆาธิการทั้งหมดของจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๒๔ รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง

๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าพระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจการบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบ

นอกจากนี้ควรให้พระภิกษุ สามเณร ได้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ให้พระภิกษุ สามเณร ทำวัดให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน ตลอดจนให้พระภิกษุ สามเณร ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุข และยาเสพติด

Thesis Title : Sangha Adminisrration in Buriram Province

Researcher : Phra Thanadon Nakhiphat
(Naksuwanno)

Degree : Master of Arts (Public Administration)

Thesis Supervisor Committee

: Phrakroo Sanghapinai (Prasarn). B.A., M.S. (Environmental)

: Assistant Professor Dr.Termsak Tongin. B.A., M.A., Ph.D.
(Social).

: Maj.Gen. Dr.Wera Wongsan. B.A.Ed. (Hons.), B.A.sc.c.,
M.A., M.A.Ed., Ph.D.

Date of Graduation : 5 April 2008

ABTRACT

This research aims at studying the roles in Sangha Administration in Buriram Province played by Phra- Sanghadhikarns, compassion of the Sangha Administration and the proposal in the of Sangha administration in Buriram Province

This survey research is carried out by using the questionnaires and collect the data of the Buddhist administration from Phra-sanghadhikarns in Buriram Province and studying the problems and giving the suggestion to the Buddhist monks in province. The numbers of Phra-sanghadhikarns in Buriram Province, to be studies are altogether 224.

The research instrument is a questionnaire. Consist of the problems analyzed by using the percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA. This research it demonstrates the significant difference in the roles played by the Sanghadhikarns in administration performed by the Scheffe method.

The findings are as follows:-

1. Opinions toward the desirable roles played by Phra-sanghadhikarn in the Buddhist administration in Buriram Province were at middle. This research also includes the six items namely: administration, religious study, Dhamma dissemination, public utility, public welfare, and general relief.

2. There is no significant difference of the roles played by Phra-sanghadhikarn in the Buddhist administration in Buriram. In terms position the monks administrators, age, of the Dhamma, number of years in there monkshood, educational levels, educational of the Dhamma levels, educational of Preat-dhamm level and their experience in working in their monkshood.

3. There are some important suggestions in Phra-sanghadhikarn in the Buddhist administration in Buriram Province. as

1. In the administrations there should be the types administration for monks and novices to follow the religious rules.
2. The monks and novices should be a unit of funds.
3. The monks and novices should pay attention to the Buddhist religious activities.
4. The monks and novices works to the temple according to the set up rules and disciplines.
5. The monks and novices should support the teaching of the Dhamma to the people.
6. The monks and novices should do in general make the Temple to be in good order and plan.
7. The monks and novices should look after the temples to be away from the class of ruin and drugs.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงด้วยดีเสมอมา กราบขอบพระคุณ พระครูสังฆพัฒน ประธานกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ขออนุโมทนา ผศ.ดร.เดิมศักดิ์ ทองอินทร์ กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และขออนุโมทนา พลตรีดร.วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนขอขอบพระคุณ พระมหาไพฑูรย์ ปนฺตนนฺโด ที่เป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาตลอดเวลา ในส่วนของการทำวิจัยครั้งนี้

กราบขอบพระคุณแด่ พระเทพวิสุทธิทักขิ คร.พระมหาโชวี ทสฺสนิโย ขอขอบคุณอาจารย์แสวง อุดมศรี ได้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

กราบขอบพระคุณแด่ พระเดชพระคุณหลวงพ่อดวงพรพรหมปริยัติกิจ เจ้าอาวาสวัดกลางพระอารามหลวง ผู้ให้กำเนิดทางธรรม ผู้มีอุปการคุณ พระราชปัญญาวิสารัช เจ้าอาวาสวัดกระดังทอง ผู้ให้เมตตาอนุญาตแจกแบบสอบถาม และขอขอบพระคุณพระมหาบุญถิ่น ปุณฺณสิริ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

ขออนุโมทนาบุญแด่ คุณโยมประทีป สุพรรณสมบุรณ์และญาติ ๆ ที่เป็นแม่บุญธรรม ได้ให้อุปการะการศึกษา ตั้งแต่เรียนปริญญาตรี จนถึงปริญญาโท ขออนุโมทนาบุญ อาจารย์ รศ. ชัยยุทธ ชินกุล และครอบครัวที่ได้ช่วยอุปการะการศึกษาจนสำเร็จการศึกษา ขออนุโมทนาบุญ โยมแม่รัตนวรรณ ัญญพิมลศิริ คุณโยมณัฐ ัญญพิมลศิริ คุณโยมเกษมศักดิ์ กิตติคุณไพโรจน์ คุณโยมปัญหารักษ์ ประธานุรักษ์ ที่ช่วยเหลือถวายคอมพิวเตอร์ เพื่อได้ใช้ในการทำวิจัย พร้อมทั้งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณ คณาจารย์จากคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้ช่วยตรวจทานในการทำวิจัย และขออนุโมทนาบุญเพื่อนร่วมรุ่นรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต ที่เรียนร่วมกัน ทั้งที่เป็นฝ่ายบรรพชิต และคฤหัสถ์

คุณงามความดีที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชาแด่พระพุทธสุกัถรบทพิตร พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองบุรีรัมย์ ที่เป็นที่สักการะกราบไหว้ของชาวบุรีรัมย์ คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย และบุคคลสำคัญยิ่งคือ คุณโยมพ่อพรนาคพิพัฒน์ ขอเป็นบุญกุศลส่งเสริมให้โยมบิดามีความสุข มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง ทั้งคุณโยมแม่จุล จันทะวงศรี และขออุทิศส่วนกุศลให้โยมแม่วงศ์ นาคพิพัฒน์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว

พระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์)

เมษายน ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๖
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๔ สมมติฐานในการวิจัย	๗
๑.๕ คำจำกัดความในการวิจัย	๗
๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับ การบริหารคณะสงฆ์	๑๓
๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร	๑๓
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร	๒๔
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทการบริหารของพระสังฆาธิการ	๓๐
๒.๒.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ	๓๐
๒.๒.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ	๓๐
๒.๒.๓ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ	๓๑
๒.๒.๔ บทบาทอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ	๓๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๒.๓ บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๔๖
๒.๓.๑ ด้านการปกครอง	๔๖
๒.๓.๒ ด้านการศาสนศึกษา	๕๑
๒.๓.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๕๒
๒.๓.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๔
๒.๓.๕ ด้านการสาธารณูปการ	๕๘
๒.๓.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์	๖๑
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๕
๓.๑ ประชากร	๖๕
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๕
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๐
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
บทที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๓
๔.๑ การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๓
๔.๒ การวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์	๗๖
๔.๓ การเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์	๘๖
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความเห็นด้านอื่น ๆ	๙๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๙
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๗
บรรณานุกรม	๑๐๙

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก

ก. ประวัติการตั้งเมืองบุรีรัมย์	๑๑๘
ข. ประวัติการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์	๑๓๓
ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์และเก็บข้อมูล	๑๔๖
ง. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๓

ประวัติผู้วิจัย

๑๖๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	จำนวนคำร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๓
๔.๒	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการโดยรวม	๗๖
๔.๓	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการด้านการปกครอง	๗๗
๔.๔	การวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทในการบริหารกิจการด้านศาสนศึกษา	๘๘
๔.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการด้านศึกษาสงเคราะห์	๘๐
๔.๖	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการด้านการเผยแผ่ศาสนา	๘๑
๔.๗	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการด้านสาธารณูปการ	๘๓
๔.๘	การวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทในการบริหารกิจการด้านสาธารณสงเคราะห์	๘๕
๔.๙	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จำแนกตามอายุ	๘๗
๔.๑๐	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ	๘๘
๔.๑๑	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการจำแนกตามจำนวนพรรษา	๘๙
๔.๑๒	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๙๐
๔.๑๓	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๙๑
๔.๑๔	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญ	๙๒
๔.๑๕	การวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้านสาธารณสงเคราะห์	๙๔
๔.๑๖	การวิเคราะห์การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ด้านสาธารณูปการ	๙๔
๔.๑๗	การเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารในประสบการณ์การปฏิบัติงาน	๙๕

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	แสดงส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ด้านการจัดการบริหาร	๑๓
๒.๒	แผนภูมิกรอบแนวคิดการวิจัยการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ฯ	๒๖
๒.๓	แผนภูมิโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์	๑๓๒
๒.๔	แผนภูมิข้อมูลเกี่ยวกับวัดในจังหวัดบุรีรัมย์	๑๔๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังพุทธปรินิพพานล่วงมาแล้ว ๒๐๐ กว่าปี หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ เสร็จแล้วในปี พ.ศ. ๒๑๙^๑ แล้วนั้น ในครั้งนั้นพระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระประธานสงฆ์ได้คัดเลือกพระอรหันต์เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศจำนวน ๙ สาย ในจำนวนสายทั้งหมด^๒ มีอยู่สายหนึ่งที่มีพระสมณทูต ๒ รูป คือ พระโสณเถระและพระอุตตระเถระ มายังดินแดนสุวรรณภูมิ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อครั้งยังเป็นอาณาจักรสุวรรณภูมิ ในปี พ.ศ. ๒๓๕^๓ ซึ่งมีพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม อันเป็นหลักฐานที่ปรากฏอยู่ให้เห็นถึงการมีชุมชนได้ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยบริเวณนี้ ซึ่งต่อมาเรียกว่า อาณาจักรทวารวดี “ชุมชนทวารวดีได้นับถือพระพุทธศาสนานั้นด้วย ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงได้ถูกเผยแผ่ออกไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ”^๔ ในเวลาต่อมาเมื่อปีพ.ศ. ๖๑๐ พระเจ้ากนิษกะมหาราชในอินเดียอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๔ ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชัลลันธร ซึ่งในเวลานั้นพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่จากประเทศอินเดีย ไปสู่ประเทศจีนในสมัยพระเจ้ามั่งดี โดยพระโพธิธรรมพระภิกษุชาวอินเดียในสมัยนั้น ประมาณปี พ.ศ. ๖๑๒ ขุนหลวงเม้ากษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรอ้ายลาวผู้ปกครองอิสระซึ่งเรียกได้ว่าเป็นอาณาจักรไทยสมัยนั้น ได้อาศัยอยู่ในอาณาจักรจีนในเวลานั้นได้รับพระพุทธศานามหายาน และได้รับพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกด้วย^๕ ในขณะเดียวกันใน

^๑ สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์พระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ รวมสาส์น (๑๙๓๗), จำกัด, ๒๕๔๑), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, หน้า ๑๙๖.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), จาริกบุญ-จาริกธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : องค์การศึกษาคูสภา-ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๔), หน้า ๓๔.

^๔ จานงค์ ทองประเสริฐ, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๙๖.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จาริกบุญ-จาริกธรรม, หน้า ๔.

ดินแดนของอาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งครอบคลุมกินบริเวณเนื้อที่กว้างในขณะนั้นได้มีอาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรขอมได้ปกครองบริเวณนี้ก่อนนั้นแล้ว และต่อมาอาณาจักรอัยลาวของไทยซึ่งอยู่ในจีน ซึ่งในปี พ.ศ. ๑๒๕๕ ไทยก็ถูกจีนรุกรานทำลาย คนไทยจึงหนีกระจัดกระจาย ไทยแตกพ่าย จึงได้ถอยร่นมาตั้งอาณาจักรโยนกเชียงแสนในสุวรรณภูมิ และเมื่ออาณาจักรขอมหรือกัมพูชาเสื่อมลง ไทยเริ่มมีอิสระมากขึ้น คนไทยจึงได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา ครั้นเมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ทรงรวบรวมผู้คนสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแล้ว พระมหากษัตริย์ และประชาชนต่างอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ จึงเป็นเหตุให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมา ในยุคเดียวกันนั้น คือในปี พ.ศ. ๑๓๐๐ กษัตริย์แห่งศรีวิชัย เรื่องอำนาจแผ่อณาเขตเข้ามาถึง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระองค์ทรงนับถือพุทธศาสนามหายาน ทำให้พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเผยแผ่เข้าไปในภาคใต้ ดังมีพระธาตุนครศรีธรรมราช และพระธาตุไชยาเป็นประจักษ์พยาน^๖

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. ๖๒๐ พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สมัยอาณาจักรขอมโดยเป็นพระพุทธศาสนาแบบมหายาน สมัยกษัตริย์ราชวงศ์สุริยวรมันเรื่องอำนาจซึ่งเผยแผ่มาจากอาณาจักรศรีวิชัยอีกต่อหนึ่ง และมีความเจริญรุ่งเรืองมากในบริเวณนี้เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๕๕๐ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ละโว้ หรือลพบุรี ซึ่งพระมหากษัตริย์นับถือพุทธศาสนามหายาน และผสมปนเปกับศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิดมีศาสนาพราหมณ์ และฝ่ายมหายานด้วยร่วมกันอยู่ด้วย^๗ จะสังเกตเห็นได้จากโบราณสถานโบราณวัตถุ เช่นปราสาทหินพิมาย ปราสาทหินพนมรุ้ง ปราสาทเขาพระวิหาร เป็นต้น

มหากษัตริย์และประชาชนต่างก็นับถือหลักธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ จึงเป็นเหตุให้เกิดสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตลอดมา เพราะว่าประชาชนให้ความสนใจพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมากขึ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีหลักธรรมที่ชัดเจนและนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วเกิดผลดีกับวิถีชีวิต นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ไทยในยุคต่อมาทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมากขึ้น จึงทำให้ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หันมานับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

^๖ เสถียร สุภโสภณ, พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๐๕), หน้า ๔-๕.

^๗ ชีระ วงศ์โพธิ์พระ (ธ. ชีรทาส), ค้นพบเมืองเก่ากรุงศรีวิชัย (จมอยู่ภาคใต้กรุงสยาม), พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘-๑๙.

^๘ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

เมื่อกล่าวถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดบุรีรัมย์เป็นหนึ่งใน ๑๕ จังหวัดของภาคนี้มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาอายุ ๒๐๐ กว่าปี จังหวัดบุรีรัมย์นั้นเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และมีหลักฐานต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านโบราณคดี และด้านประวัติศาสตร์ หลักฐานที่แสดงถึงความเจริญในอดีตมาเป็นเวลานานที่สำคัญ เช่น เมือง ชุมชนโบราณ ซึ่งปรากฏจากการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศพบว่า จังหวัดบุรีรัมย์มีเมืองและชุมชนโบราณประมาณ ๑๔๓ แห่ง ซึ่งเมือง และชุมชนโบราณเหล่านี้มีขนาดแตกต่างกันไป บางแห่งก็มีคูน้ำล้อมรอบหนึ่งชั้น บางแห่งก็มีคูน้ำล้อมรอบสองถึงสามชั้น นอกจากนั้นยังมีการขุดพบพระพุทธรูปมากมาย เช่น พระพุทธรูปนาคปรกสมัยทวารวดี ที่บ้านเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ เป็นพระพุทธรูปนาคปรกสมัยทวารวดีที่เก่าที่สุดเท่าที่พบในประเทศ และได้ขุดพบพระพุทธรูปสมัยทวารวดีที่อำเภอพุทไธสง ซึ่งอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ และพบใบเสมาที่บ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง อันเป็นโบราณวัตถุสมัยทวารวดี ดังนั้นจึงทำให้สันนิษฐานได้ว่า ดินแดนของจังหวัดบุรีรัมย์เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณ และชุมชนโบราณเหล่านี้เคยนับถือพระพุทธศาสนามานานแล้ว และได้นับถือเรื่อยมา^๕

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หรือ การปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือการปกครองตามพระธรรมวินัย และใช้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน คราวใดเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้อง และจำเป็นต้องพึ่งรัฐจึงได้อาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ปัญหา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเมื่อครั้งพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในประเทศอินเดีย คณะสงฆ์และทางศาสนาได้ดำเนินมาในลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทย ครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยจัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการที่ทรงตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นก็เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่า เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ด้วย และต่อมาก็ได้

^๕ชาญณรงค์ ศิริอำพันกุล, สารานุกรมการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่นบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๔.

กำหนดให้มีเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่งมีมติและออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย^{๑๐}

สมัยก่อนนิยมใช้คำว่า การปกครองคณะสงฆ์ แต่ปัจจุบันใช้คำว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ได้บังคับบัญชาให้อยู่ในการปกครองให้เรียบร้อยดีงาม ส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการในการที่จะดำเนินงานนั้น ๆ ให้สำเร็จ ในการบริหารนั้นพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๑} ได้ให้ความหมายของการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่าเพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่”^{๑๒} ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องเห็นพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย และเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วย ทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง

พระพุทธศาสนาได้สืบทอดหลักธรรมวินัยมาเป็นเวลานาน จึงมีหลักธรรมหนึ่ง คือ พระสูตรต้นตอปิฎกที่มาในพระไตรปิฎก วัฏสการสูตรในวัฏสการพราหมณ์^{๑๓} ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สารันททเจดีย์ เขตกรุงเวสาลี ครั้งนั้นเจ้าลิจจวิหลายองค์ ได้พากันไปเฝ้าพระองค์ และสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสเตือนเจ้าลิจจวิ คือ การแสดงหลักอภิธานิธรรม ๑ ประการว่า “ตราบใดที่บ้านเมืองใดที่ยังรักษาธรรมทั้ง ๑ ประการนี้ไว้ได้ครบถ้วน บ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว จะไม่มีความเสื่อมเลย ไม่ว่าแคว้นแคว้นใด ๆ จะมีแสนยานุภาพมากมายอย่างไร ก็ไม่

^{๑๐} เฉลิมพล โสมอินทร์, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๕-๒๕๕.

^{๑๑} พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกโก, การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ. เมือง จ. นนทบุรี, วิทยาลัยสงฆ์บาฬีพุทธโฆส, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕). หน้า ๒.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๓} พระภาวนาวิริยคุณ, รัฐศาสตร์เชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรู๊ป, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

อาจารย์ท่านนี้เข้ามาช่วยได้...”^{๙๔} จึงเป็นหลักการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานให้ดำเนินงานภายใต้หลักการเดียวกัน ดังนั้นจึงต้องมองไปที่องค์การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นหลัก ซึ่งคงต้องมองไปที่คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคคือ ในส่วนของพื้นที่คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ในเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์นั้น กิจการหรืองานที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ มีความสำเร็จเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งขอบข่ายงานคณะสงฆ์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีภาระกิจที่จะต้องบริหารจัดการให้ได้ แต่เมื่อมาศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายหรือ กฎระเบียบอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้พระสังฆาธิการทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้นนั้นมีน้อยมาก เพราะมีปัญหามาจากโครงสร้างการบริหารไม่ได้มาจากสิ่งอื่น และโครงสร้างการบริหารไม่มีการแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบริหารไม่สอดคล้องกับสถานะของสังคมปัจจุบัน...”^{๙๕}

จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ ๒๑ อำเภอ มีวัดที่ขึ้นทะเบียนของกรมการศาสนาทั้งหมด ๘๔๐ วัด มีวัดมหานิกาย ๙๑๕ วัดธรรมยุต ๓๕ วัด ยังไม่นับรวมสำนักสงฆ์อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีจำนวนพระภิกษุสามเณรรวมกัน ๘,๑๕๕ รูป จึงจำเป็นที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการบริหารให้กิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดี มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักธรรม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยหลักการพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะ

พระสังฆาธิการทุกระดับ ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน^{๙๖} แต่เวลานี้โครงสร้างการบริหารและการจัดรูปแบบการบริหารของคณะสงฆ์ไทยส่วนภูมิภาครวมศูนย์อยู่ที่จังหวัด ซึ่งเจ้า

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๙๕} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ , เอกสารสัมมนาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔.

คณะจังหวัดจึงทำงานรับผิดชอบกิจการทั้งหลายในพื้นที่เพียงองค์เดียวโดยเห็นได้จากการที่ ไม่มีคณะทำงาน หรือมีองค์กรมารองรับเพื่อการสนับสนุนงาน ไม่มีองค์กรที่จะตรวจสอบการทำงานอย่างจริงจัง ในเรื่องเดียวกันนี้ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส มีอำนาจสูงสุดในการปกครองวัดของตนเพียงผู้เดียว การรวมศูนย์อำนาจของการบริหารเช่นนี้ เกิดจากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง เป็นผลให้กิจการคณะสงฆ์ไร้ประสิทธิภาพ เพราะขาดเครื่องมือ หรือกลไก ที่จะสนองงานอื่นให้ได้ผลนั้นยิ่งยาก ทั้งในการบริหารงานแล้วยังขาดการร่วมมือ ร่วมคิด และรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย จึงทำให้พระสังฆาธิการมีงานล้นมือ และเนื่องจากไม่มีการปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์ จึงทำให้เกิดปัญหาความประพฤติดีเสื่อมเสียของพระภิกษุ สามเณรตามมา

ผู้วิจัยเห็นว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ ควรได้รับการพัฒนาในด้านความรู้ให้มากขึ้น ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการปกครอง ทราบการแสดงบทบาทในการพัฒนาสังคม พระสงฆ์ เข้าใจปัญหาและอุปสรรค สาเหตุและปัจจัยอื่น ให้พระสังฆาธิการได้พัฒนาสังคมโดยประยุกต์หลักคำสอนในทางพระศาสนาให้แก่ประชาชน สามารถใช้กลวิธีหรืออุบายโดยใช้คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยในฐานะเป็นพระภิกษุในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

๓.๑ บทบาทการบริหารกิจการของพระสังฆาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ มีมากน้อยเพียงใด

๓.๒ เปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด มีมากน้อยเพียงใด

๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีอะไรบ้าง

๔. สมมติฐานในการวิจัย

^{๑๖} กองแผนงาน กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้าคำนำ.

๔.๑ พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๒ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๓ พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๔ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๕ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๖ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๔.๗ พระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

๕. คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๕.๑ การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือว่าคนเป็นทรัพยากรการบริหารที่สำคัญที่สุด การบริหารไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการหรือองค์กรเอกชน มีทรัพยากรที่ต้องบริหารคือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ

๕.๒ บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ซึ่งกำหนดในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายตราสามฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

๕.๓ คณะสงฆ์ หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจในจังหวัดบุรีรัมย์

๕.๔ กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ จะต้องปฏิบัติ หรือจะต้องกระทำอันถือเป็นหน้าที่ทางปกครองคณะสงฆ์ ประกอบด้วย การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของพระภิกษุ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจการคณะสงฆ์และเป็นกิจการพระศาสนาเน้นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้

๕.๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ จะต้องดำเนินงานในการวางแผนโครงการ การควบคุมดูแล และรายงานเกี่ยวกับกิจการพระศาสนา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของเถรมหาสมาคมและตามพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๕.๖ พระสังฆาธิการ หมายถึง ตำแหน่งของพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งกำหนดตำแหน่งในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ ซึ่งมีตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

๕.๗ บทบาทพระสังฆาธิการ หมายถึง อำนาจหน้าที่ของพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้ง ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งให้เป็นพระสังฆาธิการในการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ และปกครองดูแล ความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และถูกต้องตามกฎหมาย ตามกฎหมายเถรสมาคม แลพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๕.๘ เจ้าคณะปกครองสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการใน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้า คณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการปกครองคณะ สงฆ์ในเขตปกครองของตน โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่งโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์

๕.๙ เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับจังหวัดทางคณะสงฆ์จังหวัด บุรีรัมย์

๕.๑๐ รองเจ้าคณะจังหวัด หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับรองจังหวัดทางคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑๑ เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับอำเภอทางคณะสงฆ์จังหวัด บุรีรัมย์

๕.๑๒ รองเจ้าคณะอำเภอ หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับรองอำเภอทางคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑๓ เจ้าคณะตำบล หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับตำบลทางคณะสงฆ์ในจังหวัด บุรีรัมย์

๕.๑๔ รองเจ้าคณะตำบล หมายถึง พระสงฆ์ปกครองระดับรองตำบลทางคณะสงฆ์ใน จังหวัดบุรีรัมย์

๕.๑๕ เจ้าอาวาสวัด หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการ ปกครองวัดในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป มี

หน้าที่บำรุงวัด กิจกรรมของวัด และศาสนสมบัติของวัด ปกครองดูแลบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอาศัยในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนตามพระธรรมวินัย และการบำเพ็ญกุศลในวัด

๕.๑๖ การบริหารคณะสงฆ์ หมายถึง การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการดูแลคณะสงฆ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ของมหาเถรสมาคมและตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

๕.๑๗ การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนยังสำนักเรียนที่วัดใกล้เคียงด้วย

๕.๑๘ การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

๕.๑๙ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้กับนักเรียนที่ยากจน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนในวัด และการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้ประชาชนได้ศึกษา

๕.๒๐ การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มียู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสม กับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

๕.๒๑ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาสังคมและชุมชน

๖. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมุ่งศึกษาบทบาทในการบริหารของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๖.๑ การวิจัยนี้มุ่งศึกษา บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ตามภารกิจของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดกิจการที่คณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติเป็นฐานะหน้าที่มี ๖ ด้าน ดังนี้^{๓๗} ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษาสงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่ศาสนา ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์

๖.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่พระสังฆาธิการทั้งหมดในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่ในเทศบาลเมือง และวัดนอกเทศบาลเมืองในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งหมด จำนวน ๒๒๔ รูป

๖.๓ ตัวแปรในการศึกษา

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ อายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ

๒) ตัวแปรตาม บทบาทในการบริหารของพระสังฆาธิการ ใน ๖ ด้าน คือ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านการศาสนศึกษา ๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕. ด้านการสาธารณูปการ ๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๗. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๗.๑ ได้ทราบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

๗.๒ ได้ทราบเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

๗.๓ ได้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

^{๓๗} สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์โดยพิจารณาถึงบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ของพระสังฆาธิการ จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการนำเสนอเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ส่วนที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหารของพระสังฆาธิการ และส่วนที่ ๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับ การบริหาร

๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับ บทบาทการบริหาร

๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทการบริหาร

ส่วนที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทการบริหารของพระสังฆาธิการ

๒.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

๒.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

๒.๓ บทบาทอำนาจหน้าที่การแต่งตั้งและถอดถอน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ ๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร

ก. คำว่า บทบาท ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ดังนี้ คำว่า บทบาท (Role) หมายถึง การหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

บทบาท คือ สิ่งที่เราทำ หรือ หน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^๑

เกี่ยวกับบทบาทที่สังคมกำหนด หรือบทบาทในสังคม (Social Role) สุชา จันทรเฒ ได้อธิบายว่า^๒ หน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ ให้บุคคลในสถานะภาพต่างๆ ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติ บทบาทในสังคมจึงแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ของเขา เช่น บทบาทของครู อาจารย์ สังคมกำหนดไว้ว่า ครู อาจารย์จะต้องสั่งสอนศิษย์ อบรมให้มีความรู้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติได้

ในขณะที่ กรรณิการ์ ขวัญอารีย์^๓ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้หรือ บทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

^๑ วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๔.

^๒ สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๕.

^๓ กรรณิกา ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๕, หน้า ๑๒.

ดังนั้นจึงพอจะสรุปเกี่ยวกับ บทบาทที่สังคมคาดหวังได้ว่า ผู้ใดก็ตามที่เขามีสถานภาพใด สถานภาพหนึ่ง ก็ย่อมถูกคาดหวังว่า ควรมีพฤติกรรมตามที่สถานภาพกำหนดในตัวของเขาเอง และบุคคลอื่น ๆ ข้าราชการมีหน้าที่ให้ความสะดวกและบริการแก่ประชาชนโดยเต็มใจและเต็มที่ หรือตัวอย่างที่จะศึกษา คือพระสงฆ์ซึ่งดำรงสถานภาพเป็นพระสงฆ์ฆาติการ หรือ พระภิกษุสงฆ์เอง ก็จะต้องมีสามัญสำนึก และคาดหวังต่อบทบาทจริงของตนเอง ขณะเดียวกันบุคคลอื่น ๆ เช่น ประชาชนทั่ว ๆ ไป ข้าราชการ ฯลฯ ก็ย่อมคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามบทบาทหรือหน้าที่ของท่านด้วย

บทบาทของพระสงฆ์ฆาติการ หรือพระสงฆ์ที่แท้จริงถูกกำหนดโดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว^๔ ก็จัดว่าเป็นบทบาทเสริมเช่นเดียวกันกับแนวคิด ที่ได้กล่าวไว้ว่า^๕ “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์การ ความคาดหวังขององค์การถือเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญและเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ” โดยนัยนี้ก็หมายความว่า บทบาทของพระสงฆ์ฆาติการ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความคาดหวังของสังคมก็ถือเป็นบทบาทเสริมอีกด้วย

ข. คำว่า การบริหาร ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ให้คำนิยามหรือความแตกต่างกันออกไป โดยมักใช้คำ ๒ คำ แทนคำว่า^๖ การบริหาร ได้แก่ Administration และ Management โดยแยกใช้ตามความนิยม คือ Administration ใช้กับการบริหารงานในองค์การภาคราชการ หรือ Management ใช้กับการบริหารหรือจัดการในองค์การภาคธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีอีกคำหนึ่งซึ่งที่นิยมนำมาแทนสองคำข้างต้นด้วย คือ Implementation สำหรับนักบริหารทั้งในและนอกประเทศ ก็ได้เช่นกัน ในบทวิชาการของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่างก็ได้นิยามและให้ความหมายของการบริหารของพระมหาไพฑูริย์ วรรณบุตร ที่ได้สรุปไว้ดังนี้^๗

^๔ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔.

^๕ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๓.

^๖ พระมหาประยงค์ อุปเสน, ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในเขตจังหวัดหนองคาย, คณะสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๕, หน้า ๒๐.

^๗ พระมหาไพฑูริย์ วรรณบุตร, การบริหารคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

ความหมายเชิงพฤติกรรมว่า การบริหาร คือศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

การบริหารว่า หมายถึง การบริหารประกอบด้วยลักษณะ ๒ ประการ คือมีวัตถุประสงค์ และมีความร่วมมือร่วมใจกันกล่าวถึง การบริหาร หมายถึง ผู้ที่ใช้ภาวะผู้นำในการทำงานกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การใช้อำนาจที่มีอยู่จัดดำเนินงานของสถาบันนั้น ให้ดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหาร อาจหมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

การบริหารนั้นหมายถึง การใช้ศาสตร์ และศิลป์ โดยการนำเอาทรัพยากร (Administration Resource) มาประกอบเป็นกระบวนการของการบริหาร เป็น (Process of Administration) ให้บรรลุถึง วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหาร ว่าหมายถึง การที่มีบุคคลทั้งสองขึ้นไปทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน

การบริหารว่า คือ ศิลปะในการทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยความร่วมมือจากบุคคลอื่น ๆ

คำว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกัน ปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน หรือหมายถึงกระบวนการทางสังคม ซึ่งสามารถมองได้ในเรื่องของโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา ในหน้าที่เป็นขั้น ตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่เด่นชัด มีความรับผิดชอบ และเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย หรือทางปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือการร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

ส่วนความหมายของการบริหารนั้น หมายถึง การแก้ปัญหาให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ลักษณะของการแก้ปัญหาอาจดำเนินไปในรูปของการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานก็ได้

ความหมายว่า การบริหาร คือ การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^๔

^๔ กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕.

การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำทรัพยากรมาประกอบการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถวิล เกื้อถวิลวงศ์ ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้ คือ^๙

๑. การบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง
๒. เป็นกระบวนการทางสังคม
๓. เป็นการตัดสินใจสั่งการ
๔. เป็นการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
๕. เป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

จากคำนิยามทั้งหลายที่นำมาให้เห็นนั้น พอที่จะสรุปได้ว่า “การบริหาร” คือความสามารถในการนำทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ ทุน อุปกรณ์ ข้อมูล สื่อสาร มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

หลักการ หรือหน้าที่ในการบริหารงาน

โดยทั่วไป นักวิชาการ และผู้บริหารที่สำคัญได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ หรือภาระหน้าที่ในการบริหารไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

ดิณ ประชุมพฤทธิ์ ได้นำเสนอภารกิจสำคัญในการการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ ^{๑๐}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ
๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป
๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงแต่การแสวงหาคนมาทำงานการบรรจุ การแต่งตั้ง การ

^๙ เอนก สิทธิประศาสน์, การบริหารการพัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : เทศาภิบาล ๘, ๒๕๓๐), หน้า ๓.

^{๑๐} พระมหาประยงค์ อุปเสน, ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในเขตจังหวัดหนองคาย, หน้า ๒๔.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน,

ฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม^{๑๒}

หน้าที่การจัดการของ เฮนรี ฟาโยล์ ^{๑๓}

หน้าที่การจัดการ หรือ Management Functions ก็คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ซึ่งล้วนเป็นหน้าที่งานที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลในฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ

ในทางปฏิบัตินั้น คำว่า กระบวนการจัดการ บางครั้งยังมีความหมายครอบคลุมไปถึงกิจกรรมทางอื่น ๆ ที่ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการทำงานตามหน้าที่งานการจัดการนี้ด้วย เช่น การกล่าถึงการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร หรือการมอบหมายงาน ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการด้วยเช่นกัน

ขอบเขตความหมายและข้อแตกต่างของหน้าที่งานการจัดการ แต่ละประการข้างต้นจะได้ขยายความ ดังนี้

^{๑๒} อารีย์ สวัสดิ์สาส์และคณะ, บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวิไลสามารถ, คณะรัฐประศาสนศาสตร์, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๘, หน้า ๓๒.

^{๑๓} ธงชัย สันติวงษ์, เอกสารคำบรรยาย, การบริหารวิทยุคใหม่ หลักการจัดการ, สำนักส่งเสริมและบริการสังคมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๓-๑๖ และ หน้า ๒๔-๒๖.

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้ และหนทางที่จะทำให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหารจะทำการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต และจะมีการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายผลงานต่าง ๆ และจะกำหนดแผนงานหรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่จะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

หน้าที่การวางแผนจึงเป็นเครื่องช่วยให้ผู้บริหารเกิดความรอบคอบในการก้าวไปในอนาคตโดยไม่ตั้งอยู่ในความประมาทและสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นข้างหน้า ผลดีของการวางแผนจึงเท่ากับช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหามากกว่าการต้องคอยแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น

ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะใช้ดุลยพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คือ องค์กรจะทำอะไร ให้ได้ผลงานอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไร ซึ่งเมื่อคิดตลอดจนได้แผนงานหรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีออกมาแล้ว ก็จะช่วยให้องค์กรสามารถทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้โดยมีประสิทธิภาพสูง ทั้งในแง่ผลผลิตสูง ต้นทุนต่ำ และชนะคู่แข่งขั้นได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป การวางแผนจะมีขั้นตอน แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ก) การกำหนดเป้าหมาย และ ข) การวางแผนเพื่อให้ผลสำเร็จตามเป้าหมายดังกล่าว

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี การจัดโครงสร้างองค์การ คือ การจัดโครงสร้างงานที่ประกอบด้วยกำหนดตำแหน่งงาน การจัดกลุ่มงานเป็นหน่วย เป็นแผนก หรือเป็นกอง การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน โครงสร้างที่ดีจึงต้องสามารถชี้ชัดได้ว่า ใครต้องทำงานใด และใครจะต้องรายงานต่อใคร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมีระเบียบในขณะปฏิบัติงานเป็นกลุ่มได้อย่างดี

การจัดโครงสร้างองค์การโดยมีการกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างกิจกรรมและตำแหน่งต่าง ๆ นี้เอง จะช่วยให้มั่นใจได้ตลอดเวลาว่า งานจะสามารถประสานกันได้ และอยู่ภายใต้การควบคุมเสมอ โครงสร้างองค์การที่ดีขึ้นจึงเป็นขั้นตอนงานการจัดการที่ต้องกระทำต่อเนื่องจากการแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า เมื่อลงมือปฏิบัติงานจริงแล้วงานต่าง ๆ จะบรรลุผลสำเร็จลงได้ การจัดองค์การจะช่วยให้เกิดผลดีที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเตรียมทรัพยากรเพื่อการทำงาน โดยจะไม่มีตำแหน่งงานที่ขาดหรือเกิน และในขั้นปฏิบัติจะไม่เกิดการสับสน หรือการทำงานก้าวถอยซ้ำซ้อนกัน ผู้ทำงานต่างจะรู้ถึงขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ ฝ่ายต่าง ๆ จะรู้ว่าหน่วยงานใดไว้เป็นหน่วยปฏิบัติ และหน่วยงานใดเป็นหน่วยที่

ปรึกษา และโดยสายการบังคับบัญชาที่กำหนดไว้จะช่วยให้ทุก ๆ ฝ่ายสามารถประสานการทำงาน ได้ตลอดเวลาอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งข้อขัดแย้งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างองค์การก็คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การ ปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวก และราบรื่น โดยมีขั้นตอนการจัด ๒ ขั้น คือ

ก) การจัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมาย

ข) การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อการทำงานต่าง ๆ

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การกิจของผู้บริหารในการจัดในการดำเนิน กิจกรรมทางการจัดการที่เกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human resource management) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์การมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานในทุกตำแหน่งงาน หลักการและนโยบายของหน้าที่การจัดการเกี่ยวกับบุคคลที่จะใช้ยึดถือปฏิบัติก็คือ การพยายามให้ เป็นไปตามหลัก “วางคนให้เหมาะกับตำแหน่งงาน” หรือการพยายามทำให้ทุกตำแหน่งมีบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับงานที่ทำให้มากที่สุดตลอดเวลานั่นเอง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนดีมีความสามารถพร้อมก็คือ การต้องทำการคัดเลือก ปฐมนิเทศ การอบรมและพัฒนาบุคคล ตลอดจนการประเมินงานและการ จัดระบบรางวัลตอบแทนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจการทำงาน และการริเริ่ม สร้างสรรค์ที่ดี จะทุ่มเททำงานให้องค์การเป็นอย่างดีตลอดไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง กิจกรรมทางการจัดการโดยผู้นำหรือผู้บริหารใน การบังคับบัญชาให้การทำงานต่าง ๆ ภายในโครงสร้างองค์การดำเนินไปโดยราบรื่นมีการ ประสานงานร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ทั้งนี้ความพยายามของผู้บริหารในการสร้างศิลปะการบังคับ บัญชาที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดีนั้น คือ ต้องฝึกทักษะให้ เป็น ผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงใจให้ผู้บังคับบัญชาให้ทุ่มเทการทำงานนั่นเอง ซึ่งในการนี้สร้างความเข้าใจโดยมีทักษะในด้านการติดต่อสื่อสาร (communication) นับว่าเป็น คุณสมบัติที่จำเป็น และการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จะเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้บริหารมีความ คล่องตัวสามารถประยุกต์ศิลปะการสั่งการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้

กล่าวโดยสรุป หน้าที่การสั่งการจะเกี่ยวข้องกับการชักนำและช่วยเหลือ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานของตนอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลที่ดีนั่นเอง

๕. การควบคุม (Controlling) คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า การทำงานต่าง ๆ จะสำเร็จผล ตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งขั้นตอนการควบคุมที่สำคัญนั้นจะต้องมีการวัดผล

งาน สิ่งที่ได้ ทำได้ มีการเปรียบเทียบผลงานกับเป้าที่ตั้งไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติ หรือที่มีเหตุการณ์ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผน ด้วยกลไกของการควบคุมดังที่กล่าวนี้ การควบคุม จึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจให้ชัดว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดโดยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด

หลักและนโยบายของการควบคุม นั้น พื้นฐานจะอยู่ที่ “การควบคุมคน” ผู้ทำงานเป็นสำคัญทั้งนี้เพราะงานต่าง ๆ จะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดนั้นจะอยู่ที่คนปฏิบัติงานมากกว่าวัตถุ สิ่งของ หรือเครื่องจักร ด้วยแนวความคิดดังกล่าว การควบคุมที่มีประสิทธิภาพจึงอยู่ที่การพยายามติดตามดูว่า มีงานในความรับผิดชอบของใครบ้าง ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และการพยายามกำกับให้ผลงานของผู้ทำงานทุกจุดเบนกลับเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมในทางการจัดการนั้นวิธีการจะกระทำโดยการประเมินผลงาน การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา และการให้ข้อเสนอแนะปรึกษาต่าง ๆ นั้นเอง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่งานจัดการ ทั้ง ๕ ประการนี้ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารที่พึงต้องปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานและบริหารคนในระบบองค์การธุรกิจเพื่อให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากหน้าที่งานการจัดการนี้ หากนำมาสรุปพิจารณาเป็นขอบเขตงานที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องคอยจัดการตลอดเวลาแล้ว จะเห็นว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องที่ผู้บริหารต้องคอยจัดการจะมี ๓ สิ่ง คือ

ก. การจัดการเกี่ยวกับด้านความคิด คือ ต้องคอยคิดวิเคราะห์สถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้องค์การธุรกิจสามารถ “วางแผน” เพื่อให้สามารถมีทางเลือกแผนงานที่ดีที่สุด

ข. การจัดการเกี่ยวกับสิ่งของ คือ การจัดองค์การเพื่อให้มีการจัดแบ่งกิจกรรมและจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรวมเป็นกลุ่มงานที่ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ค. การจัดการเกี่ยวกับคน คือ เป็นส่วนของการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ซึ่งหน้าที่การจัดการที่เกี่ยวกับคนทั้ง ๓ หน้าที่ คือ การจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนดีมีความสามารถ และการสั่งการเพื่อให้มีการจูงใจผู้ทำงานโดยศิลปะการปกครองบังคับบัญชาที่ดี รวมทั้งการควบคุมเพื่อติดตามดูแลและกำกับการทำงานของคนให้เข้าสู่มาตรฐานที่ตั้งไว้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการเกี่ยวกับคนทั้งสิ้น

การเปลี่ยนจาก ความไม่มีประสิทธิภาพ ที่สืบเนื่องมาจากวิธีปฏิบัติแบบไม่มีหลักเกณฑ์ มาเป็นความมีประสิทธิภาพ โดยวิธีการจัดการที่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยตัวผู้บริหารตามความรับผิดชอบที่ควรจะมีมากกว่าเดิม

การจัดการที่มีหลักเกณฑ์นี้มีหลักการที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ^{๑๔}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนด “วิธีที่ดีที่สุด” (One best way) สำหรับงานที่จะทำแต่ละอย่าง

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน จัดงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน และจะต้องมีการอบรมคนงาน ให้รู้จักวิธีทำงานที่ถูกต้องด้วย และจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงานและคนงาน ซึ่งเชื่อว่าคนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น

๔. ต้องมีการประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน

ฟาโยล์ เชื่อว่าเป็นไปได้ที่เราจะหาทางการศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการที่สามารถใช้ได้กับการจัดการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการจัดการงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล ได้สรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้

๑. เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management functions) กระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ต่างๆ ๕ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อองค์กร และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นเป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยงานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จได้

๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งงานต่าง ๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจผู้ปฏิบัติงานด้วยตลอดจนเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรด้วย

^{๑๔} สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม, บทบาทของพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒-๓๔.

๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้าได้ และไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้น สามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้แล้ว

๒. เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีคุณลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ ปฏิภาณ การศึกษาหาความรู้เทคนิคในการทำงานและประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า ความสามารถทางด้านการจัดการ ซึ่งต่างจากพนักงานระดับปฏิบัติที่จะเน้นหนักที่เทคนิควิธีการทำงานเป็นสำคัญ

๓. เกี่ยวกับหลักการจัดการ (Management principles) ฟาโยล์ ได้วางหลักทั่วไปที่ใช้ในการจัดการไว้ ๑๔ ข้อ คือ^{๑๕}

๑) หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority & Responsibility) ฟาโยล์ เชื่อว่า อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ และอำนาจหน้าที่ควรจะมีเท่ากับความรับผิดชอบ นั่นคือ เมื่อผู้ใดได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานใดงานหนึ่ง ผู้นั้นก็ควรจะได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command) การกระทำใด ๆ คนงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสนในคำสั่งที่เกิดขึ้นนั่นเอง

๓) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction) ทั้งนี้เพราะกิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายอันเดียวกัน ควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นไปตามแผนเพียงอันเดียวร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายขององค์การในที่สุด

๔) หลักของการสร้างสายงาน (Scalar chain) ซึ่งก็คือ สายบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำสุดในองค์การจะเอื้ออำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว จะช่วยให้เกิดระเบียบในการติดต่อสื่อสารในองค์การอีกด้วย

๕) หลักของการแบ่งงานกันทำ (Division of work or specialization) คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัด เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ของบุคลากรในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์

๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline) คือ ระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงานโดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความเคารพเชื่อฟัง และทำงานตาม

^{๑๕} เรืองเดียวกัน, หน้า ๓๕.

หน้าที่ด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาจะต้องมีความยุติธรรม และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

๓) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองจากประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of individual to general interest) ระบุไว้ว่า เป้าหมายและผลประโยชน์ส่วนได้เสียของส่วนรวม ของกลุ่มจะต้องมีความสำคัญเหนือกว่าเป้าหมายของส่วนบุคคล หรือของส่วนย่อยต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สำเร็จผลตามเป้าหมายของกลุ่ม (องค์การ) นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remunerations) ต้องมีความยุติธรรม และก่อให้เกิดความพอใจ และประโยชน์มากที่สุดแก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ลูกน้อง และเจ้านาย ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในภาวะการณ์ปัจจุบัน

๕) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization) การจัดการควรจะต้องมีการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อจะควบคุมส่วนต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์รวมสูงสุดเท่าที่จะทำได้

๑๐) หลักของความมีระเบียบเรียบร้อย (Order) คือ การจัดระเบียบสำหรับการทำงานของคนในองค์การนั้น ผู้บริหารต้องกำหนดลักษณะและขอบเขตงานให้ถูกต้อง ชัดเจน พร้อมทั้งระบุถึงความสัมพันธ์ต่องานอื่น (ผังการจัดองค์การ Organization chart) เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

๑๑) หลักของความเสมอภาค (equity) ผู้บริหารต้องยึดถือเรื่องของความเอื้ออารี และความยุติธรรมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความจงรักภักดีและอุทิศตนในการทำงานให้กับองค์การ

๑๒) หลักของความมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of tenure) การที่คนเข้าออกมาก ย่อมเป็นสาเหตุของการสั่นเปื้อน และทำให้การจัดการงานไม่เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น ทั้งผู้บริหารและคนงานจะต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้งานจนทำได้ดีเสียก่อน

๑๓) หลักของความคิดริเริ่ม (Initiative) การช่วยคิดริเริ่มของคนงานทุกคนภายในขอบเขตที่คนคนนั้นพึงมี จะเป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้องค์การเข้มแข็งขึ้น ตลอดจนแผนงานและเป้าหมายต่าง ๆ ก็จะถูกทำให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย

๑๔) หลักของความสามัคคี (Esprit de corps) คือ การเน้นถึงความจำเป็นที่ทุกคนในองค์การจะต้องทำงานเป็นกลุ่มอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะให้เกิดการบรรลุเป้าหมายขององค์การเป็นอย่างดีภายในทิศทางเดียวกัน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทการบริหาร

ผู้บริหาร คือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้นำต้องรับผิดชอบงานที่ปฏิบัติโดยบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาต้องมีความสามารถในการแบ่งงานกันทำตามความถนัด(Specialization) เพื่อให้ทุกคนแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ มีหน้าที่หลักที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. การบริหารภายใน เพื่ออำนวยให้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัสดุประสานเข้ากันได้ และทำงานร่วมกันอย่างมีระเบียบ มีประสิทธิภาพ

๒. การบริหารภายนอก เพื่อนำองค์การให้สามารถดำเนินไปโดยมีการปรับตัวอย่างเหมาะสมมากที่สุดกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถหาประโยชน์หรือข้อดี และสามารถหลีกเลี่ยงข้อจำกัดหรือข้อเสียที่มีอยู่เป็นเงื่อนไขภายนอก และเพื่อให้องค์กรได้มีความสัมพันธ์ต่อกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง

เมื่อผู้บริหารได้จัดการกับปัญหาภายในและภายนอกได้อย่างถูกต้อง องค์การจึงจะสามารถ อยู่รอดเติบโตได้ในสังคม มีการทำงานที่ได้ประสิทธิผลและประสิทธิภาพจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้^{๑๖}

นอกจากนั้น Mintzberg^{๑๗} ได้ทำการศึกษาและกำหนดพฤติกรรมที่เป็นงานของผู้บริหารโดยแบ่งออกเป็นบทบาทได้ ๓ ประเภท คือ

๑. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Role) ได้แก่ บทบาทตัวแทน บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอก

๒. บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร (Informational Role) ได้แก่ บทบาทผู้ติดตามข่าวสารและข้อมูล บทบาทเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูล บทบาทโฆษก

๓. บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decision Role) ได้แก่ บทบาทผู้ประกอบการ บทบาทผู้แก้ไขปัญหายุ่งยาก

^{๑๖} ปรีชา แดงโรจน์, บทบาทของผู้บริหารและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหาร
ผู้มีวิสัยทัศน์ : กรณีศึกษาเปรียบเทียบ องค์การชั้นนำฯ, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘),
หน้า ๔๘.

^{๑๗} อารีย์ สวัสดิ์สาดี และคณะ, บทบาทของผู้บริหารและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารฯ :
กรณีศึกษาเปรียบเทียบองค์การชั้นนำภาคเอกชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒-๓๕.

เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการบริหารจัดการในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นมากมาย รวมทั้งองค์การมีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า จึงทำให้การจัดการในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องที่ทำเนาการได้ง่าย ๆ ดังอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นฝ่ายบริหารจัดการทุกระดับ (สูง, กลาง, ต่ำ) หมายถึง ผู้บริหารหรือผู้จัดการ รวมทั้งหัวหน้างานทุกคน จึงต้องมีทักษะ คือ ความชำนาญต่าง ๆ เป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมียู่ในตัวของผู้บริหารสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ประเภทได้แก่

๑. ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skills) เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาระยะยาว การมององค์การโดยรวม เป็นระบบซึ่งมีปฏิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills) เป็นความสามารถในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การชักนำการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

๓. ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) การประยุกต์ความรู้เฉพาะด้านการจัดการในกระบวนการ และเทคนิคในการทำงานต่าง ๆ ดังแผนภาพ (Mintzberg, อ้างถึงใน Sloner and Freeman,)

ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skills)	มุ่งที่การบริหารระดับบน
ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills)	มุ่งที่การบริหารระดับกลาง
ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills)	มุ่งที่การบริหารระดับล่าง

แผนภูมิที่ ๒.๑

แสดงส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ด้านการจัดการบริหาร

จากตารางแผนภูมิที่ ๒.๒ ส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ของทักษะ ๓ ประเภทจะแตกต่างกันไปตามระบบของฝ่ายบริหารแต่ละระดับ แล้วแต่ความจำเป็นของงานหรือหน้าที่งานของผู้บริหารแต่ละคนที่ปฏิบัติอยู่ โดยที่ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีทักษะทางด้านความคิดมากกว่าทักษะประเภทอื่น ส่วนผู้บริหารระดับกลางทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์จะเป็นสิ่งจำเป็นประการแรกมากกว่าทักษะความชำนาญอื่น และผู้บริหารระดับล่างหรือหัวหน้า

งานซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือการกระทำเป็นส่วนมาก ทักษะด้านเทคนิควิธีการทำงานก็จะสำคัญมากกว่าทักษะอื่น ^{๔๔}

คุณสมบัติทางด้านเทคนิควิธีการทำงานนั้นสำคัญที่สุดกับระดับคนงานธรรมดา แต่สำหรับระดับสูงขึ้นไปกว่านั้น ความสามารถทางด้านการบริหารจะเพิ่มพูนตามลำดับและสำคัญมากที่สุดในระดับผู้บริหารระดับสูง นอกจากนั้นยังเน้นว่าวิชาการบริหารเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้กันได้ และสมควรอย่างยิ่งที่จะนำไปสอนให้กับผู้ที่ออกไปทำงานในแทบทุกระดับ นั่นก็คือควรจะได้มีการอบรมความรู้ทางด้านการบริหารควบคู่กันไปกับความรู้ทางด้านเทคนิคในการทำงาน

หน้าที่ในการจัดการ (Management functions)

หน้าที่ในการจัดการ คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการการบริหาร ล้วนเป็นหน้าที่ของงานที่จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ POSDCCR คือ

๑. การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบายและมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์ในอนาคต และจะมีการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายต่าง ๆ

ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะใช้ดุลยพินิจต่าง ๆ ว่า องค์การจะต้องทำอะไร ให้ได้ผลงานอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะช่วยให้องค์การบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ โดยกล่าวไว้ว่า

ในด้านการวางแผนนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน พระองค์ทรงประสงค์ให้ผู้บวชในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายแบบเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีที่ทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะพระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่าพุทธดำรัสนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกปฏิบัติให้หลุดพ้นจากทุกข์ส่วนตัว หรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิต^{๔๕}

๒. การจัดองค์การ (Organizing) การจัดองค์การหรือการจัดรูปงาน หมายถึง การ จัดรูปงานและโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งต่าง ๆ คือกำหนดตำแหน่ง สายบังคับบัญชาในองค์การ รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายใน องค์การตามความถนัด และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงทางวิชาการด้วย^{๔๖}

สำหรับคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับ อาวุโส หรืออายุพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการ บริหารกันมาในรูปแบบอาจารย์ปกครองศิษย์หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรม วินัยเป็นสำคัญ ในการจัดระเบียบการบริหาร โดยให้อำนาจบัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนิน งานของคณะสงฆ์ตามความเหมาะสม ต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงเข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา^{๔๗}

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่ กำหนดไว้ หมายถึง การสรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์ การคัดเลือก การบรรจุ การฝึกอบรม บุคลากรให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน

สำหรับการบริหารบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระ สังฆาธิการผู้หวังความสำเร็จในการบริหาร ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในการบริหาร ภารกิจและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง การบริหารคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งขึ้น^{๔๘} มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ ในการทำพิธี อุปสมบทแก่กุลบุตร พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามา

^{๔๕} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕- ๖.

^{๔๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๖.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗- ๘.

^{๔๘} อ้างแล้ว, หน้า ๑๑.

อุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ ซึ่งประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ (พระนวกะ) จะต้องได้รับการฝึกอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อให้เกิดการศึกษาในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา^{๒๓}

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์ เขาผู้นั้นยังต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป^{๒๔}

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกเป็นจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่า บรรดากระบวนการต่าง ๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วยและสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น

ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการ จะต้องอาศัยพระธรรมวินัยตัวบทกฎหมาย ระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดจนทั้งแนวนโยบายและระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ฉะนั้น การตัดสินใจจึงหมายถึง การอำนวยการสั่งการ การชี้แนะงาน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตลอด ทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะนั้น และในการสั่งงานซึ่งตัดสินใจสั่งการลงไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริง ตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้น ๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อความคิด และการทำงานให้เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง^{๒๕}

๕. การควบคุมงาน (Controlling) คือ การควบคุมเป็นกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า “คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบขั้นสุดท้าย” ดังนั้น การควบคุมคุณภาพจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน

^{๒๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประชวร ฐมฺจितฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๑๒.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๒๕} อ้างแล้ว, หน้า ๒๑.

การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ การควบคุมคุณภาพ คือ การทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสียเปล่า ป้องกันไม่ให้ทำงานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน

การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดีดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๒๖}

๖. การประสานงาน (Coordinating) การประสานงานหมายถึง การประสานแนวคิด พฤติกรรมของตนเองและเพื่อนร่วมงานผสมผสานกลมกลืนกัน ไม่ขัดหรือแย้งหรือซ้ำซ้อนกัน เพื่อประสานประสานประโยชน์ของการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การประสานงานจึงเป็นการสร้างวิธีการทำงานร่วมกันในหมู่คณะเดียวกัน หรือหมู่คณะที่เกี่ยวข้อง มีการกระทำระหว่างกันกับเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลภายนอกเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน สำหรับคณะสงฆ์ต้องมีการประสานงานกันระหว่างพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับบนลงไปถึงระดับล่างและระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน^{๒๗}

๗. การเสนอรายงาน (Reporting) การเสนอรายงาน คือ การเสนอจะเป็นด้วยวาจา หรือด้วยการบันทึกเป็นหลักฐานในการดำเนินงาน พร้อมกับเสนอแนะปัญหาและสถิติข้อมูลที่แท้จริงต่อผู้บังคับบัญชา ตลอดจนการประชาสัมพันธ์เพื่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน สำหรับพระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในงานคณะสงฆ์ก็จะประโยชน์ต่องานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง

หลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการบริหารคณะสงฆ์ เนื่องจากคณะสงฆ์มีภารกิจที่ต้องทำร่วมกัน ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงต้องอาศัยหลักการบริหารที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปด้วย

^{๒๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑๕.

^{๒๗} อ้างแล้ว, หน้า ๔๕.

๒.๒ แนวคิดกับบทบาทของพระสังฆาธิการ

๒.๒.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

คำว่า พระสังฆาธิการ มาจากคำว่า “สังฆะ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า ภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือ พระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์^{๒๘}

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ โดยกำหนดตำแหน่งพระภิกษุดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะมีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด พระสังฆาธิการจึงมีลักษณะความเป็นผู้นำในการพัฒนาพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ในหมู่บ้าน และในชุมชน โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๒.๒.๒ ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุ สามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้ภิกษุ สามเณร มีจริยาวัตรตรงตาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

^{๒๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึง ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๙}

ส่วนสำนักงานเจ้าคณะภาค ๑๑ ได้ระบุความสำคัญ ของพระสังฆาธิการว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้ปฏิบัติถูกต้อง เป็นประโยชน์ทั้งงาน การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

ดังนั้น พระสังฆาธิการ เป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และสร้างความเข้มแข็ง และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๒.๒.๓ การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ การแต่งตั้งและถอดถอน(กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ)ไว้ดังนี้^{๓๐}

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

กฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการได้กำหนดคุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการไว้ ๗ ข้อ ดังนี้

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดในการปกครองสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

^{๒๙} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า คำนำ.

^{๓๐} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐๓.

๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกกรรมที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม (กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ) มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ จะต้องมีความสมบูรณ์ทั่วไปแล้ว จะต้องมีความพรรษา ๓๐ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีความสมบูรณ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคจะต้องมีความสมบูรณ์ทั่วไปแล้วจะต้องมีความพรรษา ๒๐ พรรษา และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม ๕ ประโยค การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่เจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีความสมบูรณ์ เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

๓. การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดจะต้องมีความสมบูรณ์ทั่วไปแล้ว จะต้องมีความพรรษา ๑๐ พรรษากับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีความสมบูรณ์ตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

๔. การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ จะต้องมีความสมบูรณ์ทั่วไปแล้ว จะต้องมีความพรรษา ๑๐ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือมีเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้ที่มีความสมบูรณ์ดังกล่าวเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล จะต้องมีความสมบูรณ์ทั่วไปแล้ว จะต้องมีความพรรษา ๕ พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือเป็นพระภิกษุ

มีสมณศักดิ์หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือนักธรรมเอก การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ จะต้องมียุทธสมบัตินี้ต่อไปนี้ จะต้องมียุทธสมบัตินี้ ๕ พรรษา และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังฆค ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้งในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุน้ำที่ที่ดินจะมอบหมายให้ปฏิบัติ เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมียุทธสมบัตินี้โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือต้องมีพรรษา ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นราชสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก

ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมียุทธสมบัตินี้โดยอีกเฉพาะส่วนหนึ่งดังนี้ คือ พรรษา ๑๐ พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณีเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุน้ำที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการจะพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีมรณภาพ หรือพ้นจากความเป็นพระภิกษุหรือลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ หรือให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ โดยถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่^{๓๑}

การปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย คือ การปกครองคณะสงฆ์จะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองโดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน การปกครองสงฆ์ หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจ รัฐช่วยคณะสงฆ์จัดระบบการปกครอง ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ จัดระบบการปกครองใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักร มาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบใหม่ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน^{๓๒}

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ระบุให้สมเด็จพระสังฆราชในตำแหน่งสกลมหาสังฆ

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

ปริณายก เป็นประมุขสงฆ์ไทยและสงฆ์อื่น ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัยและทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม และสมเด็จพระสังฆราชทรงอยู่ในฐานะผู้ใดจะหมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาร้ายมิได้ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสูงสุด คณะสงฆ์และสามเณรต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการแต่งตั้ง

ในการปกครองคณะสงฆ์ แบบแผนการปกครองสงฆ์แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลัก กำหนดหน่วยงาน เขตการปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงาน หรือผู้รับมอบหมายงาน ปฏิบัติงานคณะสงฆ์ และส่วนย่อย ได้แก่ แบบแผนการกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุม บังคับบัญชา การประสานงาน การตั้งผู้รักษาการแทน และการวางระเบียบวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กำหนดให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัด และพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ โดยมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^{๓๓}

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มีมหาเถรสมาคมเป็นศูนย์กลางรวมอำนาจการปกครองและกิจการคณะสงฆ์ทั้งสิ้นของคณะสงฆ์ไทย เป็นศูนย์รวมเขตการปกครองและเจ้าคณะส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง โดยกำหนดเขตการปกครองได้แก่ เขตปกครองบังคับบัญชาเจ้าคณะเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ ในส่วนกลางจะแยกส่วนการปกครอง เป็นคณะมหานิกาย เรียกว่า “หน” มี ๔ หน คือ หนกลาง หนเหนือ หนตะวันออก และหนใต้ ในส่วนของคณะธรรมยุต เรียกว่า คณะธรรมยุต จะรวมเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และวัดธรรมยุตเป็นเขตเดียวกัน

การปกครองสงฆ์ในส่วนกลาง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลาง เป็นผู้ประสานงานกับสมเด็จพระสังฆราช มีมหาเถรสมาคม เป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน เรียกว่า หน มี เจ้าคณะใหญ่ ๕ หน คือ

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง
๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน,

๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

อำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ของเจ้าคณะใหญ่ ในเขตของตนมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ ดังนี้^{๓๔}

๑. ดำเนินงานปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินการไปด้วยดี

๓. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่น จากมหาเถรสมาคม

๔. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕. ควบคุมการบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๖. ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กำหนดส่วนหลักไว้ชัดเจนในมาตรา ๒๑ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตการปกครองเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล จำนวนตำบลและเขตปกครองให้เป็นไปตามกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ส่วนมาตรา ๒๒ กำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น ตามลำดับชั้น คือ เจ้าคณะภาค รองคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะชั้นนั้น ๆ ด้วยก็ได้

พระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ทุกตำแหน่ง เรียกว่า พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุทำงานโดยสิทธิขาดทางคณะสงฆ์ โดยมีอำนาจเต็มรูปแบบรวมตำแหน่งซึ่งนอกจากตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นแล้วยังรวมไปถึงเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าคณะ และเจ้าอาวาสเป็นผู้ทำงาน คณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มกฎหมายและควบคุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด

^{๓๔} พระครูโสภณพิทยากรณ์, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๕.

๒.๒.๔ บทบาทอำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ มีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือ มุ่งหมายความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญของงาน และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องหมายของสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะเดียวกันในการปกครอง พระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการ ดังกล่าวนั้น^{๓๕} พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสทุกรูปต้องพัฒนาตนเองให้มั่งคั่งอยู่ระเบียบวินัยก่อน เป็นประการแรก ประการที่สองจะต้องมีรูปแบบการปกครองใน วัตถุประสงค์ให้เรียบร้อย และประการสุดท้ายจะจัดรูปแบบในการศึกษาเล่าเรียน แผนกปริยัติธรรม ขึ้น เช่นนักธรรม แผนกบาลี ขึ้นในวัดของตน นอกจากนี้จะต้องอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้กับ พระภิกษุสามเณร เรียกว่า จริยธรรม การให้การศึกษา ด้านจริยธรรม ก็คือการเปิดโรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้น การเปิดโรงเรียนเด็กเล็ก ที่เรียกว่าเด็กก่อนเกณฑ์ ซึ่งเป็นโครงการของ มหาเถรสมาคม ก็เพื่อเป็นการชักจูง เด็กเล็กให้หันเข้ามาฟังพระสงฆ์ พระสงฆ์ก็มีบทบาท ช่วยเหลือ เด็กเล็กเหล่านี้ ก็คือ ลูกหลาน ชาวบ้านที่ออกไปประกอบอาชีพ เมื่อวัดรับดูแลลูกหลานให้ ความ เลื่อมใสศรัทธาต่อวัด ต่อพระพุทธศาสนา ก็บังเกิดกับประชาชน^{๓๖}

จึงเห็นได้ว่า พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส นอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลวัด พัฒนา วัดแล้ว ยังต้องช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนพร้อมกันไปด้วย

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไข เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ “ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ปกครอง คณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ รวมทั้งการ นิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อธิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุ

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆา ธิการ ได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการ ซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้

^{๓๕} พระธรรมญาณมุนี, วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร.การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของ พระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัสสัมชัญ, ๒๕๒๖), หน้า ๔๗.

^{๓๖} พระครูมงคลคีตวงศ์ และคณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, หน้า ๕๗.

๑. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง และเมื่อได้ดังกล่าวมาแล้วนั้น แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้น ในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป

ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

๓. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

๔. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

๕. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตน และผู้อยู่ในปกครอง

๖. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

๗. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา

๘. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง ๘ ข้อนี้ เป็นจรรยาอันพระสงฆ์สาธุการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจรรยา

อำนาจหน้าที่ของพระสงฆ์สาธุการ การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ อำนาจหน้าที่ของพระสงฆ์สาธุการมีระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^{๓๓} ดังนี้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้กำหนดวิธีการดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ อัน

^{๓๓} สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสงฆ์สาธุการ และพระวินยสาธุการ, หน้า ๗๐.

เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมเพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ให้เจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ในภิกขุสงฆ์นั้น ๆ ในเขตปกครองคณะสงฆ์^{๓๘} ดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑ ภาค ๒ ภาค ๓ ภาค ๑๓ ภาค ๑๔ และภาค ๑๕

๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๔ ภาค ๕ ภาค ๖ และภาค ๗

๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๘ ภาค ๙ ภาค ๑๐ ภาค ๑๑ และภาค ๑๒

๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๖ ภาค ๑๗ และภาค ๑๘

๕. เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือวินิจฉัย ชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตนและชี้แจงแนะนำการปฏิบัติ หน้าที่ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งการปกครองเป็นระดับชั้น^{๓๙} ดังนี้

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๓๙} อ้างแล้ว, หน้า ๓๒.

๑. เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

๑.๑ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ ตามพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๑.๒ ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๑.๓ วินิจฉัยการลงนิคหกรรมวินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

๑.๔ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๑.๕ การควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๑.๖ ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๒. เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะจังหวัดนอกราชอาณาจักร รวมถึงรองเจ้าคณะจังหวัด หมายถึง รองเจ้าคณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร และรองเจ้าคณะจังหวัดนอกราชอาณาจักร

เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน^{๔๐} ดังนี้

๒.๑ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒.๒ ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๒.๓ ระเบียบอภิศัทธิ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

๒.๔ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๒.๕ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

^{๔๐} อ้างแล้ว, หน้า ๓๓.

๒.๖ ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๓. เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร

รองเจ้าคณะอำเภอ หมายถึง รองเจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร เจ้าคณะอำเภอมิอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน^{๔๑} ดังนี้

๓.๑ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๓.๒ ควบคุมและการส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ได้ดำเนินไปด้วยดี

๓.๓ ระวังข้อวัตร วิณัจฉัย การลงนิคหกรรม วิณัจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๓.๔ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๓.๕ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๓.๖ ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

๔. เจ้าคณะตำบล หมายถึง เจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะตำบลในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานคร รวมถึงรองเจ้าคณะตำบล หมายถึง รองเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและรองเจ้าคณะตำบลในจังหวัดนอจากกรุงเทพมหานครรวมถึง เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน^{๔๒} ดังนี้

^{๔๑} อ้างแล้ว, หน้า ๗๕.

^{๔๒} อ้างแล้ว, หน้า ๗๖..

๔.๑ ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๔.๒ ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๔.๓ ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔.๔ แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๔.๕ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือผู้อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๔.๖ ตรวจตราการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตนเพื่อเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ให้มีเลขานุการทำหน้าที่เลขานุการ

๕. เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๕ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอันยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่า พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง^{๔๓} และนอกจากนั้น เจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนให้มากที่สุด ที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลูกฝังศรัทธาในพุทธศาสนาแก่ประชาชน ดังที่กล่าวกันว่า พระสังฆาธิการ คือ ผู้ปกครองสงฆ์ ซึ่งตามกฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดให้มีจำนวน ๑๑ อันดับ โดยมี เจ้าคณะภาคเป็นอันดับที่ ๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นอันดับที่ ๑๑ นั้น^{๔๔}

^{๔๓} อ้างแล้ว, หน้า ๘๕.

^{๔๔} พระพุทธวรญาณ, ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

พระสังฆาธิการอันดับที่ ๕ คือเจ้าอาวาสนับเป็นพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญมากที่สุดมีความรับผิดชอบสูงสุด ด้วยเหตุผล

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ประชาชนและเด็ก เล็กู้จักพื้นฐานของบุคคลเหล่านั้นดีกว่าใคร ๆ อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ทางพระศาสนาทั้งดีและร้าย ย่อมเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาทางคลี่คลายปัญหาได้ง่าย

๒. ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่ง เป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี ก็ถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดี ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่าง ๆ ได้ดี

ดังนั้น กฎหมายคณะสงฆ์จึงได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ^{๔๕} ดังนี้

มาตราที่ ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัย แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้าง ๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้น ได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔ อย่าง ^{๔๖} คือ

๑. หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ได้แก่

๑.๑ การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงาน แรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่าง ๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดี ด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

^{๔๕} พระเทพปริยัติสุธี, หน้า ๓๓-๓๔.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน.

๑.๒ การจัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดกิจการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือ เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

๑.๓ การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่าย การจัดทรัพย์สินของ ตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาส ให้เป็นไปด้วยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัดได้แก่

๒.๑ การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษา ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้อ่อนนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยพอสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่าช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุข แก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

๒.๒ การสอดส่องบรรพชิต และคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคมและรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

๓.๑ การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรงได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

๓.๒ การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่น ๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่อง

สังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถ และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

๔. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ คือ

๔.๑ การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

๔.๒ การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำและเป็นการจร

๔.๓ การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

๔.๔ การสร้างสถานที่ เพื่อที่จะได้อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาเผาศพ ศาลาพักรับหรือศาลาบำเพ็ญกุศล และที่เก็บศพ เป็นต้น

อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจของเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่มีคู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มิใช่เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่พำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นดังในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีหน้าที่^{๔๖} ดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตรองเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

๒. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปจากวัด

๓. สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานในวัด หรือให้ทำทัณฑบาต หรือให้ขอมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

นอกจากอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามกฎหมายคณะสงฆ์ดังกล่าวแล้ว^{๔๗} ได้กล่าวถึงบทบาทความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสว่า ต้องช่วยพัฒนาท้องถิ่นในการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นของตนด้วย ในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นก็ต้องเริ่มที่เจ้า

^{๔๖} อ้างแล้ว, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๔๗} อ้างแล้ว หน้า ๓๘.

อาวาสต้องคุมบรรยากาศในวัดให้ห่มห่อด้วยเมตตา สังฆะ สามัคคี คนในวัดรักกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน ประองคองต่อกัน นอกจากนั้น พระธรรมญาณมุนี^{๔๘} ยังได้กล่าวว่า ในส่วนสภาพวัด เจ้าอาวาสก็ต้องจัดวัดให้เป็นศาสนสถาน คือเป็นที่บำเพ็ญกิจทางศาสนา เป็นบุญสถาน คือเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญกุศล เป็นศึกษาสถาน คือเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียน อบรมเป็นธรรมสถาน คือเป็นสถานที่ประสิทธิ์ประสาทคุณงามความดี ดังนั้นภายในวัดจึงต้องมีบรรยากาศแห่งศาสนกิจอยู่ตลอดเวลา เช่น มีการไหว้พระ มีการสวดมนต์ มีการเข้าทำสังฆกรรมเป็นประจำตามพระธรรมวินัย

๒.๓ บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ^{๔๙} คือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์

วิธีการดำเนินงานการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่

๒.๓.๑ การปกครอง หรือ การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม

การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแล รักษา ควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ท่านควรจะอยู่ ด้วยเหตุนี้พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาจากสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยลงข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมทั้งตลอดควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ภายใต้เขตปกครองของตน

^{๔๘} พระธรรมญาณมุนี, วัดจะช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๓๕-๕๒

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๕๐} อ้างแล้ว, หน้า ๓๒.

ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในการบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยพร้อมทั้ง การตรวจการ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน^{๕๑}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานควบคุมและการส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยจึงเป็นงาน เกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนภคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ ถูกต้องดีงาม

ดังนั้นอาจ กล่าวได้ว่า^{๕๒} งานปกครองเป็นงานนำ เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่น ๆ ก็จะ ดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่น ๆ ก็จะดำเนินไปไม่ได้ เช่นกัน

ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๕ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการคือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งการศาสนาทั้งปวง และหมายถึงแหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของ พระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณ มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒. ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง เป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่ แสดงถึงความถูกต้อง เรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ

๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะเป็นสมณะ ตั้งอยู่ในศีลจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติและแนะนำสั่งสอนเพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวินัย ศิษย์วัดที่มีลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายกทายิกาที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มี ความมั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔. ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชูและศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสใน คุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕. ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแผ่หรืองาน เสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังฆมณฑล เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

^{๕๑} อ่างแล้ว,

^{๕๒} พระพุทธวรญาณ, ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปีพระพุทธวรญาณ, หน้า ๕๒-๕๓.

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยนโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ การบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุสามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น

นอกจากนั้น จากภาระหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวแล้ว เจ้าอาวาสยังมีภาระหน้าที่สำคัญตามพุทธประสงค์คือ การช่วยพัฒนาท้องถิ่นด้วย เพราะปัจจุบัน ประชาชนนับถือพระภิกษุที่ประพฤติดีมีน้อย นับถือพระที่ผิดมากกว่า การนับถือพระถูกต้องจะต้องนับถือที่ท่านใช้ชีวิตของท่านตามพระพุทธประสงค์

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้น คุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบัน พระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยถอยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติและความสามารถในการสอนและการเผยแผ่พระธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในทางคุณธรรมและสติปัญญาและสูญเสียศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้นการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้ หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมควบคู่กันก็คือระบบกลั่นกรองและกล่อมเกล่า ระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับคัดเลือกผู้ที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกล่าสำหรับผู้ผ่านการบวชมาแล้วอันที่จริงการกล่อมเกล่าผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยอุปัชฌาย์เป็นผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ อุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่กลั่นกรองและกล่อมเกล่า การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิกคณะสงฆ์ ขั้นตอนที่สำคัญกว่านั้นคือ การกล่อมเกล่าทั้งในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรมให้เจริญงอกงามทั้งคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกล่าที่ดีก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่มาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดี สามารถทำหน้าที่ตามพระธรรมวินัยได้

ดังนั้นคณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกล่าที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์^{๕๓} นอกจากนี้ การศึกษาโดยใช้พระธรรมวินัยเป็นเครื่องฝึกฝน พัฒนาตนนั้น การเล่าเรียนทางวิชาการพุทธศาสนาและการฝึกฝนพัฒนาจิตที่เรียกว่า ปริยัติและปฏิบัติ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในชุมชนสงฆ์ วัดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

^{๕๓} พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๕-๒๗๗.

ไทยจนมีฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติอยู่ในสังคมที่งดงามและมีความสามารถในการอบรมประชาชนให้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตนับว่ามีความสำคัญมาก^{๕๔}

พระสงฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัดกับบ้าน พระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยวัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยากรแก่ชาวบ้านทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรมวัฒนธรรม และประเพณี ประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดวาอารามกันมากขึ้น^{๕๕} ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา บทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดทำก็จะพบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญ ๆ อยู่ ๕ ประการ^{๕๖} ดังนี้

๑. วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร
๒. วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
๓. วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
๔. วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน
๕. วัดเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชน

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บทบาทของวัดได้ถูกทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิม กรมการศาสนาจึงได้รวบรวมโครงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่สะอาด เรียบร้อย รมรื่น เพื่อจูงใจให้ประชาชนได้เข้ามาสู่วัดมากขึ้น

๒. มุ่งในการปกครองศาสนบุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ภายในวัดให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อยและสงบสุข มีการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน

๓. มุ่งให้วัดได้จัดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและช่วยอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่นักเรียนให้มากขึ้น

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๕๕} พระมหาธุ่น ธีระปัญโญ, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, อัดสำเนา, หน้า ๕๓-๖๗.

^{๕๖} จำเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖, หน้า ๑-๔ (อัดสำเนา).

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน.

ดังนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนก็คือ การพัฒนาวัดตามหลักการ ๓ ข้อ^{๕๗} คือ

๑. การพัฒนาบริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น เป็นสัดส่วน
๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และผู้อยู่ในวัดให้เรียบร้อยดีงาม
๓. จัดอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้ใช้ชีวิตเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศลและร่วมประกอบกิจกรรมทางสังคมประเพณีไทยได้อย่างเต็มที่

นอกจากหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนดังกล่าวแล้ว วัดยังจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน เป็นผู้นำชุมชน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาชุมชน ให้ประชาชนในชุมชนนั้นปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสวัดต้องเริ่มต้นพัฒนาวัดของตนเองเสียก่อน ให้พร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งในประเด็นนี้^{๕๘} ได้เสนอแนะว่าวัดที่จะเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น จะต้องประกอบด้วย

๑. พระภิกษุ สามเณร ของวัดจะต้องเป็นผู้นำของชุมชนทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนอยู่ดีกินดี มีความสงบสุขได้ รวมทั้งสามารถสอนให้ประชาชนนำเอาหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีความศรัทธา ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจ สงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ

๒. สงบ ร่มรื่น วัดต้องสงบร่มรื่น มีต้นไม้
๓. สะอาด วัดจะต้องสะอาด บริเวณวัดจะไม่มีสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ
๔. สวยงาม วัดจะต้องมีสิ่งก่อสร้างสวยงาม เหมาะกับเศรษฐกิจของชุมชน
๕. เสนาสนะ การปลูกสร้างเสนาสนะเป็นระเบียบ มีแบบแปลนแผนผังที่ดี
๖. ถูกสุขลักษณะ วัดควรจะมีการจัดระเบียบให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบจัดการเก็บขยะ การกำจัดขยะมูลฝอย มีทางระบายน้ำ

๗. สิ่งแวดล้อม วัดไม่ควรปล่อยปละละเลยให้บ้านเรือนราษฎรล้ำเข้ามาในเขต
๘. สะดวก วัดควรให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่จะเข้าไปในวัด
๙. สัดส่วน วัดควรมีผังบริเวณที่ดี กำหนดสัดส่วนที่เป็นพุทธาวาส เขตสังฆาวาส
๑๐. สร้างศรัทธา วัดควรสร้างเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด

^{๕๗} นาททรัพย์ จันทร์หอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ,การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖, หน้า ๕๓-๖๗, (อัคราณา).

๑๑. ความสำคัญในหมู่พระภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัด

๒.๓.๒ การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”

การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ^{๕๕} คือ

๑. เพื่อพระสงฆ์รักษาดนและหมู่คณะ
๒. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
๔. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
๕. เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๖. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
๗. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
๙. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่า เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการ่วมจัดด้วย ดังนี้

๑. เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
๒. เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด
๓. ในบางกรณีให้เจ้าคณะเจ้าสังฆการ่วมจัดด้วย

^{๕๕} พระเทพปริยัติสุธี, วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร.การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, หน้า ๔๑.

จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด^{๖๐} ที่กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้ พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือการไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศึกษาดังกล่าวจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของพระสงฆ์

๒.๓.๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน

คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่า โดยลักษณะ ควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร

๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท^{๖๑} คือ

^{๖๐}พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกสส์ไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรม หมวดธรรมบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษา หรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น จึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาและการจัดการอบรม ทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมนั้น วัดควรจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระ โรงเรียนสามเณร บางวัดจัดให้มีโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘-๔๙.

การสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์ เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ^{๖๒} ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ โดยส่วนรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการสถานศึกษาก็ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้

มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ และส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีส่วนควบคุมและส่งเสริมให้เจ้าอาวาสดำเนินการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ตามสมควร ถ้าเพิกเฉยเสียย่อมเป็นการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ เพราะการศึกษาประเภทนี้เป็นการของคณะสงฆ์ หรือการพระศาสนา เป็นกิจการของวัดตามหน้าที่เจ้าอาวาส ส่วนเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นควรให้การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานการศึกษา หรือบุคคลผู้ศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนของพระสงฆ์ เช่น ช่วยขวนขวายในการสร้างอาคารเรียน ช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมและอุดมศึกษา ตามหลักการประกาศของมหาเถรสมาคม ช่วยแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ และพิจารณาให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่เจ้าอาวาสตามสมควรแก่การปฏิบัติหน้าที่

๒.๓.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดย

^{๖๒} อ่างแล้ว.

ให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงพระประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้น มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^{๖๓} ดังนี้

ตามบทบัญญัตินี้ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัด ต้องทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนาและหน่วยอบรมทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.ป.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น
๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพื่อประโยชน์ของตน
๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ติความธรรมวินัยตามชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน
๕. ไม่สนองความต้องการความต้องการของผู้มีอำนาจ
๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ

พระพุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่ เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนาและความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดย

^{๖๓} กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

สมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแพร่พระพุทธศาสนามีคำที่ใช้อยู่ ๒ คำ คือ คำว่า “เผยแพร่ว” และ “เผยแผ่ว” คำว่า “เผยแพร่ว” เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะของการจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า “เผยแผ่ว” หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจก็ไม่น่ารังเกียจ การเผยแผ่วเป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน” ^{๖๔} ในการเผยแพร่วหรือเผยแผ่วพระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า “เผยแพร่ว” เช่น อานาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการคือ การเผยแพร่วพระพุทธศาสนา อันนับเป็นศาสนาประจำชาติ

องค์การ สมาคมต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะใช้คำว่าเผยแพร่วพระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์จะใช้คำว่า เผยแผ่ว... เช่น “พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะพระสาวกได้ช่วยกันเผยแผ่วพระพุทธศาสนา ถ้าขาดการเผยแผ่วแล้ว พระพุทธศาสนาจะไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้”

หน้าที่ในการเผยแผ่วหลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่วพระพุทธศาสนา ^{๖๕} ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญา และอบรมในเรื่องจรรยาบรรณ ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย
๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์
๔. แนะนำสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

^{๖๔} สมเด็จพระราชมิ่งคลาจารย์, การเผยแผ่วพระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน.

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนา และอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระ สวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักษาศีลฟังธรรม ตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้ เพื่อให้เด็กที่ขัดสนยืมใช้ในการเรียน

กิจการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี และปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น^{๖๖} มีการดำเนินการ ดังนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้าน และผู้อาราธนาที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือ เทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียง นำไปเผยแผ่ในที่ต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนา การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่น ในโอกาสต่าง ๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวิทยุกระจายเสียง มีการตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ

^{๖๖} อ้างแล้ว.

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ บางวัดจัดให้มีปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์ จัดให้มีพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

นอกจากนั้น กิจกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง จัดให้มีการเทศน์หรือปาฐกถาธรรม เป็นประจำทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอีกหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา มีการประกวดเทียนเข้าพรรษา วันสงกรานต์ มีการจัดพิธีสงฆ์น้ำพระ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

๒.๓.๕ การสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่า เป็นคำนาม หมายถึง “การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์” สำหรับสาธารณูปการ ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น^{๖๓} หมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

การสาธารณูปการทั้ง ๔ ความหมายนี้ ส่วนมากบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา ๓๗ (๑) ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การสาธารณูปการ ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะมีลักษณะของการกระทำการสาธารณูปการใน ๓ ประการ คือ

๑. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงานและทุนทรัพย์รวมถึงการควบคุม

๒. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน

๓. การกระทำโดยการจัดประโยชน์

^{๖๓} พระเทพปริยัติสุธี, เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๕๔-

การกระทำใน ๓ ลักษณะนี้ บางอย่างเป็นกิจการเฉพาะในหน้าที่ของเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติโดยตรง เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการ โดยเฉพาะงานบางอย่างเริ่มแล้วผ่านการพิจารณาตามลำดับ ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายราชอาณาจักร บางอย่างเริ่มต้นจากเจ้าคณะ และหรือเจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักรหรือผู้มีศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้จัดการสาธารณูปการ จึงได้แก่

๑. เจ้าอาวาส
๒. เจ้าคณะ
๓. เจ้าหน้าที่ทางราชอาณาจักร
๔. ผู้เจริญด้วยศรัทธามุ่งช่วยการวัด และการคณะสงฆ์

การจัดการสาธารณูปการ หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะงาน การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และการปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มียุคเดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น^{๖๔}

การควบคุมและส่งเสริม การสาธารณูปการ เป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลแล้วนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำในการสาธารณูปการของเจ้าอาวาส^{๖๕} ดังนี้

๑. ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
๒. ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน
๓. ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุให้เป็นทรงไทย หรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
๔. ควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี
๕. ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

^{๖๔} พระเทพปริยัติสุธี, (หน้า ๕๖-๕๗).

^{๖๕} อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

๖. ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวงการส่งเสริมกิจการของวัด เจ้าคณะทุกชั้นควรส่งเสริมเจ้าอาวาสในการสาธารณูปการ^{๓๐} ดังนี้

๑. ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาสให้เร่งรัดการพัฒนาวัด

๒. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสดังนี้

๒.๑ จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง

๒.๒ จัดแปลนอาคารตลอดแผนผังวัด

๒.๓ ดูแลการหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ

๒.๔ ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง

๒.๕ ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีการสาธารณูปการเป็นเหตุ

๓. แนะนำการจัดงานวัด และการเรียไร ให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๔. ช่วยยกฐานะวัดที่ได้พัฒนาดีแล้ว เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

๕. ช่วยยกย่องเจ้าอาวาสผู้มีผลงานสาธารณูปการดี หรือแม่แต่รองเจ้าอาวาส และหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ควรยกย่องด้วยแต่อย่าเกินกว่าเจ้าอาวาส

๖. แนะนำชี้แจงการจัดประโยชน์ของวัดให้ถูกต้องตามกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาสและเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตราชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคปรองดองสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การณ้คณะสงฆ์ และการพระศาสนา ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

๒.๓.๖ การสาธารณสงเคราะห์

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณะสมบัติหรือประชาชนทั่วไป

การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุ
ด้านจิตใจ กระทำได้โดย

๑. เป็นที่ปรึกษา แนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่น ๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง
๒. ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์

ด้านวัตถุ กระทำได้โดย

๑. แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น
๒. นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมข้อหนึ่ง “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดว่า เป็นวิธีดำเนินการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี ๔ ประการ^{๓๑} ดังนี้

๑. การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์ ดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ กิจการเหล่านี้ อาจเป็นกิจการที่ทำเองหรือ โครงการที่กำหนดเองที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราวก็ได้
๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งให้ดำเนินการ เพื่อประโยชน์แก่สังคม ชุมชน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชน การพัฒนาตำบล การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ เป็นต้น

^{๓๑} อ้างแล้ว, หน้า ๖๑-๖๒.

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและอื่น ๆ

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสบอุทกภัย การประกันอัคคีภัย การประสบวาตภัย หรือคราวอากาศหนาวจัด หรือแม้ยามปกติตามโอกาส มีการจัดการช่วยเหลือด้วยการจัดการสงเคราะห์ เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการและสงเคราะห์โดยประการอื่น

นอกจากนั้น ยังกล่าวได้ว่า กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ข้าราชการโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัย ตั้งหน่วยสงเคราะห์และฝึกอาชีพ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่าง ๆ ด้วยเมตตาธรรม^{๖๒}

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมากได้แก่วัดและเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส^{๖๓} ดังนี้

๑. จัดกิจการของวัดให้เป็นให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย
๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เหล่านี้ ย่อมเข้าได้กับการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการคณะสงฆ์หรือการพระศาสนา เจ้าอาวาสจึงมีหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อันเป็นกิจการของวัด การให้การศึกษาอบรมและการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จะมีเจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยประชาชนเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

วิธีการจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ได้กำหนดวิธีการไว้ชัดในระเบียบมหาเถรสมาคม เพื่อให้กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีคณะกรรมการ มีการประชุม มีการปฏิบัติงานการอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงาน ควรจัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คือ

^{๖๒} นาททรัพย์ จันทร์หอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบท พระสงฆ์ไทย หน้า ๕๓-๖๑ (อัคราณา).

^{๖๓} พระเทพปริยัติสุธี, เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๖๒-๖๕.

๑. อบรมทั่วไป ได้แก่ จัดประชุมแนะนำทางวิชาการ โดยมีวิทยากรบรรยายทางวิชาการ

๒. อบรมเฉพาะกรณี ได้แก่ จัดอบรมประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยวิธีที่แจ่มแจ้งแนะนำชักชวนความเข้าใจ

๓. อบรมเฉพาะบุคคล ได้แก่ การพบปะบุคคลบางคนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือชี้แจงแนะนำชักชวนความเข้าใจในเฉพาะบางเรื่องอันเกี่ยวกับผู้นั้น

มหาเถรสมาคมกำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริม วัชระแจ้ง คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการ จัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนด วัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณ สงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใดวัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้ จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็น ประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น รองกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำนันใน ตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่ โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันยา เสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคู คลอง สร้างฌาปนกิจสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรจะช่วย เช่น การประสูติทุกภัย หรือช่วย คนชรา หรือคนพิการ

การสาธารณสงเคราะห์ จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุขของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณ สงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และสมควร ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดยตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิ ๕-๘ คน เป็น กรรมการ สำหรับผู้ควบคุมและส่งเสริม มีกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และกรรมการ อำนวยการอบรมประชาชนกลาง

การควบคุมการสาธารณสงเคราะห์ก็เพื่อให้การดำเนินการถูกต้องตามระเบียบและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปเพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์นั้นควรดำเนินไปได้อย่างไม่มีอุปสรรค แนวการส่งเสริมพอสรุปได้ดังนี้

๑. ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่
๒. ช่วยในการกำหนดในแผนงานในแต่ละปี
๓. ช่วยในคราวขาดแคลนทรัพยากร
๔. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้ปฏิบัติหน้าที่
๕. ช่วยสนับสนุนด้านการทุนตามที่จะมีโอกาส
๖. ช่วยประสานงานคณะกรรมการให้เกิดความสามัคคี ร่วมกันอันดี
๗. ช่วยการอื่นอันเหมาะสม

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์เพื่อประชาชน วัดเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงต้องเป็นผู้นำประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์โดยตรงกิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นหน่วยงานเพื่อประโยชน์ดังกล่าวได้ดียิ่ง

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธัญยาพร พงษ์โสภณ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนในชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (กรณีศึกษาพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกของประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรสงฆ์ ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลกและทางธรรมกับการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ผลจากการวิจัยในด้านการเปิดรับสื่อมวลชน พบว่าประชากรสงฆ์ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชมจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้นำอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน

พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์ได้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ทักษะคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทักษะคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่าที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทักษะคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหาวิทยาลัยต่างกัน มีทักษะคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกสังคมวิทยา มีทักษะคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา วิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น พรรษา สถาบัน การศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทักษะคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๓๔}

ในพระมหาวิสมัญญา ทูชโชตสังคัมภีร์วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์ชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากรกลุ่ม/ตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้องคือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนส่งเสริมการไว้น้ำใจเชื่อใจและการสื่อสารต่อกันโดยประยุกต์หลักท้าวธรรม พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์ชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลูกจิตสำนึก ผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรมและผู้ให้คำปรึกษา โดยอาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นแนะนำเตรียมการ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการให้การเรียนรู้ และส่งเสริมคุณธรรมและขั้นดำเนินกิจกรรมมุ่งหมายให้กลุ่มเกิด

^{๓๔} พระมหากษัตริย์ นันทเพชร์, “ทักษะคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๐, หน้า ๑๖.

ความเข้มแข็ง และส่งเสริมคุณธรรมให้คำปรึกษาเกิดสวัสดิการแก่สมาชิก จนเกิดการพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง^{๓๕}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาลัทธิ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาลัทธิ และบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรกรรม แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังเกตขณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถือธุดงค์วัตร เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้ แก่การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๓๖}

พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, งานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺิโ) วัดโนนเมือง ตำบล โนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจ และใช้ร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่การศึกษาคือ ชุมชนวัดโนนเมือง ที่มีพระครูศีลวราภรณ์ เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวประกอบการศึกษา การเลือกบุคคลให้สัมภาษณ์ หรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูลคือ ๑. พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูศีลวราภรณ์ พระภิกษุ-สามเณรในวัดโนนเมือง ๕ รูป ๒. กรรมการวัด มีจำนวน ๘ คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน ไวยาวัจกร ครูใหญ่ และผู้หญิงกรรมการวัด ๓. ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ๔. ผู้นำกลุ่มกิจกรรม จำนวน ๔ คน ๕. กรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกภายในหมู่บ้าน ๖. สมาชิกภายในโครงการ หรือตัวแทนกลุ่มทั้ง

^{๓๕} พระมหาวิสมัญญา ทูไรสงฆ์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสังฆะสมถะจังหวัดตราด.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๔, หน้า ๒๕.

^{๓๖} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาลัทธิ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๖๐.

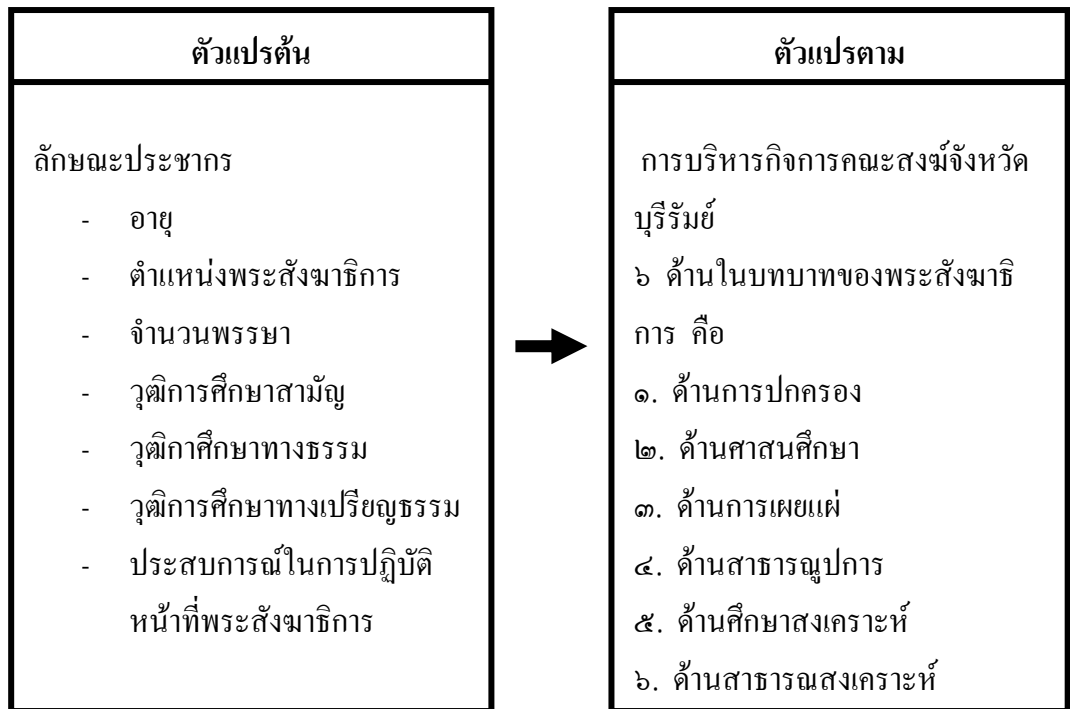
๔ กลุ่ม ๗. ชาวบ้านทั่วไปที่อาวุโสชุมชน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลสรุปการวิจัยพบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน^{๗๗}

จากผลรวมของงานวิจัยดังกล่าว พอจะสรุปโดยรวมได้ว่า พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยแล้ว จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ได้ พระสังฆาธิการ ต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษาดูงาน ขวนขวายในหน้าที่ของตน และไม่ลืมที่จะพัฒนาคนอื่นหรือคนในชุมชนในสังคมนั้นด้วย ดังนั้นบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงย่อมมีปัญหาอันเนื่องมาจากพื้นความรู้ของพระสังฆาธิการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจการคณะสงฆ์ ต่อไป

^{๗๗} พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีโสโธ)”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๒

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยมุ่งศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยใช้แบบสอบถามสำหรับพระสังฆาธิการ สำหรับการวิจัยเชิงสำรวจ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในศึกษาครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการทั้งหมดในจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒๒๔ รูป ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากประชากรทั้งหมด จำนวน ๒๒๔ รูป

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แล้วกำหนดกรอบปัจจัย ให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๒. สร้างแบบสอบถามตามกรอบที่กำหนดไว้ในข้อ ๑ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิดให้เลือกตอบ จำนวน ๗ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถาม เกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ใน ๖ ด้าน คือ

๑. ด้านการปกครองและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อย
๒. ด้านการศาสนศึกษา
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ด้านการสาธารณูปการ

๖. ด้านการสาธิตสงเคราะห์

มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน ๖๘ ข้อ คือ

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดให้ตอบโดยเสรี จำนวน ๖ ข้อ

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในข้อ ๒ ไปหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๑ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่ ๑. พระเทพวิสุทธิทวิ ๒. ดร.พระมหาโชวี ทศุณีโย ๓. อาจารย์แสวง อุดมศรี ช่วยตรวจสอบครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา (Content Validity) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะไว้

๓.๒ หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามข้อ ๓.๑ ไปให้พระสังฆาธิการของจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๓๐ ท่าน ช่วยตอบแบบสอบถาม แล้วนำมาตรวจให้คะแนนเพื่อนำไปหาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีการของครอนบาค (Cronbach) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๒

๓.๔ ปรับปรุงแบบสอบถามให้เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงต่อไป

๓.๕ จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำไปใช้กับประชากรเป้าหมาย

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๒. ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญคณาจารย์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๓. ขอหนังสือจากเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อแจกแบบสอบถามให้กับ พระสังฆาธิการทั้งหมดของจังหวัดบุรีรัมย์

๔. ติดต่อประสานงานส่งแบบสอบถามให้พระสังฆาธิการ คือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล โดยผู้วิจัยจัดส่งและเก็บรวบรวมด้วยตนเอง

๕. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปให้ประชากร จำนวน ๒๘๐ ชุด โดยการไปด้วยตนเอง และส่งทางไปรษณีย์บางส่วนได้แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมด จำนวน ๒๒๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๘๐

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS เพื่อวิเคราะห์โดยหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และร้อยละ
๒. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว
๓. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ วิเคราะห์โดยการเขียนความเรียง จากความคิดเห็นมากที่สุด และรองมาตามลำดับ
๔. เกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า มีดังนี้

มากที่สุด	ให้	๕	คะแนน
มาก	ให้	๔	คะแนน
ปานกลาง	ให้	๓	คะแนน
น้อย	ให้	๒	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	๑	คะแนน

๕. เกณฑ์การพิจารณาระดับของความเหมาะสมเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ของจังหวัดบุรีรัมย์ พิจารณาโดยใช้จากค่าเฉลี่ย ดังนี้^๑

๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด
๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	มาก
๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	ปานกลาง
๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	น้อย
๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	น้อยที่สุด

^๑ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุวิทย์สาส์น จำกัด, ๒๕๔๓),
พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๔๕.

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถาม จำนวน ๒๘๐ ฉบับได้รับตอบกลับคืนทั้งสิ้น ๒๒๔ ฉบับ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการรายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของพระสังฆาธิการผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๑. อายุ		
๑.๑ ๒๐-๓๐ ปี	๓๘	๑๗.๐๐
๑.๒ ๓๑-๔๐ ปี	๕๖	๒๕.๐๐
๑.๓ ๔๑-๕๐ ปี	๖๖	๒๙.๕๐
๑.๔ ๕๑-๖๐ ปี	๒๘	๑๒.๕๐
๑.๕ ๖๐ ปีขึ้นไป	๓๖	๑๖.๑๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๒. ตำแหน่งพระสงฆ์ฆาธิการ		
๒.๑ เจ้าคณะจังหวัด	๒	.๕๐
๒.๒ เจ้าคณะอำเภอ	๑๑	๔.๕๐
๒.๓ รองเจ้าคณะอำเภอ	๑๔	๖.๓๐
๒.๔ เจ้าคณะตำบล	๑๖๕	๗๕.๕๐
๒.๕ รองเจ้าคณะตำบล	๑๘	๘.๐๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐
๓. จำนวนพรรษา		
๓.๑ ๕-๑๐ พรรษา	๕๕	๒๖.๓๐
๓.๒ ๑๑-๑๕ พรรษา	๓๑	๑๓.๘๐
๓.๓ ๑๖-๒๐ พรรษา	๔๘	๒๑.๔๐
๓.๔ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๘๖	๓๘.๔๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐
๔. วุฒิทางการศึกษาสามัญ		
๔.๑ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๔๓	๒๑.๐๐
๔.๒ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๖๕	๓๐.๘๐
๔.๓ อนุปริญญา	๒๑	๙.๔๐
๔.๔ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๗๑	๓๑.๗๐
๔.๕ ปริญญาโท	๑๓	๕.๘๐
๔.๖ ปริญญาเอก	๓	๑.๓๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐
๕. วุฒิการศึกษาทางธรรม		
๕.๑ นักธรรมชั้นตรี	๔๒	๑๘.๘๐
๕.๒ นักธรรมชั้นโท	๑๘	๘.๐๐
๕.๓ นักธรรมชั้นเอก	๑๖๐	๗๑.๔๐
๕.๔ อื่น ๆ	๔	๑.๘๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
๖. วุฒิกการศึกษาทางเปรียญธรรม		
๖.๑ ประโยค ๑ – ๒	๓๑	๓๑.๓๐
๖.๒ เปรียญธรรม ๓ – ๔	๓๑	๑๓.๘๐
๖.๓ เปรียญธรรม ๕ – ๖	๑๑๖	๕๑.๘๐
๖.๔ เปรียญธรรม ๖ – ๘	๖	๒.๓๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐
๗. ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสงฆ์		
๗.๑ ต่ำกว่า ๕ ปี	๓๒	๓๑.๑๐
๗.๒ ๕ - ๙ ปี	๕๕	๒๔.๖๐
๗.๓ ๑๐ ปีขึ้นไป	๙๗	๔๓.๓๐
รวม	๒๒๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕๐ มีตำแหน่ง เจ้าคณะตำบล จำนวน ๑๓๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๕๐ มีจำนวนพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๕๐ มีวุฒิกการศึกษาสามัญ จำนวน ๑๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘๐ มีวุฒิทางธรรมในระดับนักธรรมเอก จำนวน ๑๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๔๐ มีวุฒิทางเปรียญธรรมมีเปรียญธรรมระดับ ๔-๕ ประโยค จำนวน ๑๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘๐ มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสงฆ์ มีประสบการณ์ ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๐

๔.๒ การวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ โดยรวมและรายด้าน ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

๔.๒.๑ การวิเคราะห์โดยรวม

การวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการโดยรวม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของบทบาท	ลำดับ
๑. ด้านการปกครอง	๓.๕๓	.๖๒๕	มาก	๑
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๓๑	.๖๘๓	ปานกลาง	๓
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๓๖	.๗๕๐	ปานกลาง	๖
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓.๔๓	.๗๐๕	ปานกลาง	๒
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๑๕	.๗๑๖	ปานกลาง	๕
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๐	.๗๕๒	ปานกลาง	๔
รวม	๓.๒๑	.๖๐๑	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าพระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๒๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละด้านพบว่า มีบทบาทด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$) สำหรับด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๒.๒ ด้านการปกครอง

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ด้านการปกครองตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง

ด้านการปกครอง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๑. การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๖๑	.๘๕๖	มาก	๔
๒. การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๔๖	.๗๕๑	ปานกลาง	๗
๓. การบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใส ศรัทธา	๓.๗๑	.๕๐๕	มาก	๒
๔. การให้การศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัด	๓.๕๘	.๘๓๓	มาก	๕
๕. การจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ – รายจ่าย ให้เป็นไปด้วยดี	๓.๕๔	.๕๖๐	มาก	๖
๖. การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง	๓.๗๐	.๘๗๑	มาก	๓
๗. การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล	๓.๕๘	๑.๑๔๖	มาก	๑
๘. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม	๓.๐๐	.๕๑๔	ปานกลาง	๘
รวม	๓.๕๗	๖๒๕	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๗$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่อง การ

ออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ หรือ การลงนิคหกรรม ซึ่งมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๒.๓ ด้านการศาสนศึกษา

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษาตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา

ด้านการศาสนศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๑. การดำเนินงานอบรมให้ความรู้แก่ พุทธศาสนิกชน	๓.๖๕	.๕๑๔	มาก	๑
๒. การช่วยเหลืออุดหนุน การพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของพุทธบริษัท	๓.๔๕	.๖๖๕	ปานกลาง	๔
๓. การควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	๓.๒๔	๑.๐๑๓	ปานกลาง	๖
๔. การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม แบบแผนและประเพณีอันดีงาม	๓.๖๖	.๘๖๔	มาก	๒
๕. การตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	๓.๒๐	.๕๔๕	ปานกลาง	๕
๖. การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอน นักธรรมอย่างทั่วถึงอย่างน้อยที่สุดให้มีการ อบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตร นักธรรมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๒๘	๓.๕๒	.๕๐๘	มาก	๓

ตารางที่ ๔.๔ (ต่อ)

ด้านการศาสนศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๗. การเร่งรัดธรรมรงค์ให้มีการอบรมบาลีและ นักธรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)	๓.๒๒	๑.๐๑๓	ปานกลาง	๓
๘. การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและ บาลี	๓.๐๔	.๕๕๓	ปานกลาง	๑๐
๙. การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียน นักธรรมและบาลี	๒.๕๖	๑.๑๓๘	น้อย	๑๑
๑๐. การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติ ธรรม เปรียญธรรม บาลี ประโยคต่าง ๆ ให้ มีขวัญและกำลังใจได้	๓.๒๓	.๕๕๖	ปานกลาง	๕
๑๑. การส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตาม โอกาส	๓.๒๒	๑.๐๑๖	ปานกลาง	๓
รวม	๓.๓๑	.๖๘๓	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากในเรื่อง การดำเนินงานอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม และการดูแลเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมอย่างทั่วถึงอย่างน้อยที่สุดให้มีการอบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตรนักธรรมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ และมีบทบาทอยู่ในระดับน้อยในเรื่องการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักธรรมและบาลี สำหรับเรื่องอื่น ๆ พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๒.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๕

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ด้านการศึกษาสงเคราะห์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของบทบาท	ลำดับ
๑. การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๐๐	๑.๐๗๑	ปานกลาง	๗
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	๓.๐๖	๑.๕๘๐	ปานกลาง	๖
๓. การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	๓.๑๕	๑.๐๐๐	ปานกลาง	๓
๔. การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด	๓.๑๕	๑.๒๒๘	ปานกลาง	๓
๕. การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน	๒.๕๓	๑.๑๖๐	น้อย	๘
๖. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	๒.๗๐	๑.๑๔๗	น้อย	๑๐
๗. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร	๓.๑๗	๑.๑๔๑	ปานกลาง	๒
๘. การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน	๓.๐๘	๑.๐๔๐	ปานกลาง	๕
๙. การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา	๓.๔๒	๑.๐๑๖	ปานกลาง	๑
๑๐. การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา	๒.๕๒	๑.๑๑๕	น้อย	๙
รวม	๓.๐๖	.๗๕๑	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

($\bar{X} = ๓.๐๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับน้อย ในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แก่เด็กและเยาวชน การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน และการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๒.๕ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๖

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของบทบาท	ลำดับ
๑. การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี	๓.๖๓	.๕๘๒	มาก	๔
๒. การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๕๘	๑.๐๐๒	มาก	๑
๓. การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	๓.๘๐	.๕๒๖	มาก	๒
๔. การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	๓.๕๐	.๕๕๖	มาก	๒

ตารางที่ ๔.๖ (ต่อ)

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๕. อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ ธรรมะโดยการจัดให้มีการเทศน์ การบรรยาย ธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๓.๖๔	.๕๘๘	มาก	๕
๖. การอบรมให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องศาสนาและ อบรมศีลธรรมจรรยาให้พระสวดมนต์	๓.๕๖	.๕๕๕	มาก	๖
๗. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ใน การศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน	.๒๕๗	๑.๑๐๖	น้อย	๑๑
๘. การจัดหาหนังสือ การให้พระสวดมนต์เพื่อ ผู้รักษาศีลฟังธรรมได้ท่องได้ อ่านตามควรแต่ โอกาส	๓.๔๖	.๕๗๔	ปานกลาง	๘
๙. การจัดให้มีการบรรยายธรรมทาง วิทยุกระจายเสียง	๒.๘๖	๑.๒๕๘	น้อย	๑๒
๑๐. การจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการ เทศน์ออกเผยแผ่เป็นธรรมทาน	๓.๕๘	๑.๐๕๖	น้อย	๑๐
๑๑. การจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริก อบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน	๓.๒๒	๑.๑๕๑	ปานกลาง	๙
๑๒. การจัดให้มีกิจกรรมบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา การชนทราย เข้าวัด การสรงน้ำพระ ฯลฯ	๓.๖๐	.๕๕๒	มาก	๖
รวม	๓.๔๗	.๐๗๕	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมี
บทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง
($\bar{X} = ๓.๔๗$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่อง การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และ
ประชาชน การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์

หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแพร่งานเป็นธรรมทาน สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับมาก และปานกลาง

๔.๒.๖ ด้านการสาธารณูปการ

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๗

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ

ด้านการสาธารณูปการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของบทบาท	ลำดับ
๑. การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด	๓.๕๕	๑.๐๒๔	มาก	๑
๒. การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย	๓.๔๓	๑.๐๒๓	ปานกลาง	๕
๓. การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	๓.๕๕	๑.๐๑๐	มาก	๒
๔. การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	๓.๔๕	๑.๐๑๐	ปานกลาง	๔
๕. การก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ	๒.๕๖	๑.๑๓๐	น้อย	๑๓
๖. การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด	๓.๓๕	๑.๑๒๓	ปานกลาง	๖
๗. การจัดการความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ	๒.๕๕	๑.๑๕๖	น้อย	๕
๘. การจัดงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัด	๒.๘๕	๑.๑๓๒	น้อย	๑๑
๙. การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	๓.๔๓	๑.๐๑๑	ปานกลาง	๓

ตารางที่ ๔.๖ (ต่อ)

ด้านการสาธารณูปการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๑๐. การหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซม อาคารและเครื่องสาธารณูปโภค เช่น ประปา และไฟฟ้า เป็นต้น	๓.๒๑	๑.๐๑๔	ปานกลาง	๘
๑๑. การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำ พรรษา	๒.๖๕	๑.๑๘๓	น้อย	๑๒
๑๒. การขอพระราชทานวิสุงคามสีมา	๒.๕๑	๑.๒๓๓	น้อย	๑๐
๑๓. การจัดทำแผนผังวัดตามสภาพที่ดินของ วัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาวัด	๓.๒๒	๑.๐๕๑	ปานกลาง	๙
รวม	๓.๑๕	.๗๑๖	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในเรื่อง การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน ส่วนในด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับน้อย

๔.๒.๓ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ผลการวิเคราะห์บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสงเคราะห์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๑. การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	๓.๕๓	.๕๕๑	มาก	๒
๒. การจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน	๓.๔๑	.๕๘๕	ปานกลาง	๔
๓. การยกย่องวัดที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง	๓.๑๘	๑.๐๓๕	ปานกลาง	๑๐
๔. การยกย่องเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ที่มีผลงานเผยแผ่ดีเด่น	๓.๒๘	๑.๑๓๑	ปานกลาง	๘
๕. การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และจัดอบรมประชาชน	๓.๒๖	๑.๑๐๓	ปานกลาง	๕
๖. การป้องกันยาเสพติดให้โทษ	๓.๓๐	๑.๑๐๓	มาก	๑
๗. การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อน หรือมีทุกข์	๓.๕๔	.๕๓๕	มาก	๓
๘. การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน	๓.๒๕	.๕๓๔	ปานกลาง	๗
๙. การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง	๓.๐๘	๑.๐๓๓	ปานกลาง	๑๒

ตารางที่ ๔.๘ (ต่อ)

ด้านการสาธิตสงเคราะห์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับของ บทบาท	ลำดับ
๑๐. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์	๓.๓๘	๑.๐๔๓	ปานกลาง	๕
๑๑. การดำเนินการก่อสร้าง฼าปนสถาน	๓.๓๓	๑.๐๔๕	ปานกลาง	๖
๑๒. การดำเนินการสร้างประปา หมู่บ้าน ชุมชน	๓.๐๓	๑.๐๕๔	ปานกลาง	๑๔
๑๓. การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ	๓.๐๔	.๕๕๗	ปานกลาง	๑๓
๑๔. การสงเคราะห์คนชราหรือคนพิการ	๓.๐๕	๑.๐๗๔	ปานกลาง	๑๑
รวม	๓.๓๐	.๗๕๒	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่ พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธิตสงเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๐$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในเรื่องการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และการช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

๔.๓ เปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการ จำแนกตามสถานภาพ ได้แก่ อายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ ดังนี้

๔.๓.๑ อายุ

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุ รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๕

ตารางที่ ๔.๕ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
จำแนกตามอายุ

ข้อความ	แหล่งความ แปรปรวน	อายุ				
		SS	df	MS	F	sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	.๒๕๒	๔	.๐๓๓	.๑๘๒	.๙๘๒
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๘๑๐	๒๑๖	.๔๐๑		
	รวม	๘๘.๐๖๒	๒๒๐			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๗๘	๔	.๖๓๕	๑.๔๕๐	.๖๑๒
	ภายในกลุ่ม	๑๐๒.๖๔๔	๒๑๖	.๔๖๕		
	รวม	๑๐๔.๘๒๒	๒๒๐			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๗๗	๔	.๒๙๔	.๔๖๖	.๕๗๘
	ภายในกลุ่ม	๑๓๘.๓๓๐	๒๑๖	.๖๓๒		
	รวม	๑๓๙.๕๐๗	๒๒๐			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๗๐	๔	.๓๔๓	.๖๗๘	.๖๖๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๐.๖๖๗	๒๑๖	.๕๐๕		
	รวม	๑๑๒.๐๓๗	๒๒๐			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๐๐	๔	.๓๐๐	.๕๘๐	.๖๑๗
	ภายในกลุ่ม	๑๑๓.๔๒๗	๒๑๖	.๕๑๗		
	รวม	๑๑๔.๖๒๗	๒๒๐			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๘๑๑	๔	.๒๐๓	.๓๕๔	.๙๒๕
	ภายในกลุ่ม	๑๒๕.๒๖๘	๒๑๖	.๕๗๒		
	รวม	๑๒๖.๐๗๙	๒๒๐			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๖๕๐	๔	.๑๖๒	.๔๔๕	.๘๗๔
	ภายในกลุ่ม	๗๙.๙๕๕	๒๑๖	.๓๖๕		
	รวม	๘๐.๖๐๕	๒๒๐			

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๓.๒. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
จำแนกตามตำแหน่งพระสังฆาธิการ

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	ตำแหน่งพระสังฆาธิการ				
		SS	df	MS	F	sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๔๑	๔	.๓๓๕	.๘๔๖	.๓๗๖
	ภายในกลุ่ม	๘๖.๗๖๑	๒๑๖	.๓๙๖		
	รวม	๘๘.๑๐๒	๒๒๐			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๕๕๕	๔	.๘๙๐	.๑๔๐	.๐๖๑
	ภายในกลุ่ม	๑๐๑.๘๐๒	๒๑๖	.๔๖๕		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๐			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๕๖	๔	.๓๑๔	.๕๑๓	.๘๒๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๘.๒๑๑	๒๑๖	.๖๓๑		
	รวม	๑๓๙.๔๖๗	๒๒๐			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๘๖	๔	.๙๙๑	.๕๖๗	.๐๕๐
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๑๖๒	๒๑๖	.๔๙๔		
	รวม	๑๑๒.๐๔๘	๒๒๐			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๕๓	๔	.๔๕๓	.๕๒๑	.๔๑๓
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๕๓๔	๒๑๖	.๕๑๔		
	รวม	๑๑๔.๔๘๗	๒๒๐			

ตารางที่ ๔.๑๐ (ต่อ)

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	ตำแหน่งพระสังฆาธิการ				
		SS	df	MS	F	Sig
๖. ด้านการสาธารณสุขเคราะห	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๒๖	๔	.๕๘๒	.๐๒๕	.๓๘๕
	ภายในกลุ่ม	๑๒๓.๗๕๓	๒๑๖	.๕๖๕		
	รวม	๑๒๖.๐๗๙	๒๒๐			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๑๐	๔	.๔๕๒	.๒๕๘	.๒๐๔
	ภายในกลุ่ม	๗๘.๗๕๕	๒๑๖	.๓๖๐		
	รวม	๘๐.๖๐๕	๒๒๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๓.๓ จำนวนพรรษา

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามจำนวนพรรษา รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามจำนวนพรรษา

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	จำนวนพรรษา				
		SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	.๔๖๐	๔	.๑๕๓	.๓๘๕	.๕๒๘
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๖๔๒	๒๑๖	.๓๙๘		
	รวม	๘๘.๑๐๒	๒๒๐			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๒๗	๔	.๔๐๕	.๘๖๔	.๕๘๓
	ภายในกลุ่ม	๑๐๔.๑๓๔	๒๑๖	.๔๗๓		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๐			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๔๖๐	๔	.๑๕๓	.๒๔๓	.๘๘๗
	ภายในกลุ่ม	๑๓๕.๐๔๗	๒๑๖	.๖๒๖		
	รวม	๑๓๕.๕๐๗	๒๒๐			

๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๓๕	๔	.๖๔๕	.๒๘๘	.๓๑๖
	ภายในกลุ่ม	๑๑๐.๑๑๓	๒๑๖	.๕๐๑		
	รวม	๑๑๒.๐๔๘	๒๒๐			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	.๕๓๔	๔	.๑๕๑	.๓๓๐	.๔๓๖
	ภายในกลุ่ม	๑๑๓.๘๕๔	๒๑๖	.๕๑๘		
	รวม	๑๑๔.๔๘๘	๒๒๐			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๔๘	๔	.๔๑๖	.๓๓๓	.๘๒๔
	ภายในกลุ่ม	๑๒๔.๘๓๑	๒๑๖	.๕๖๓		
	รวม	๑๒๖.๐๗๙	๒๒๐			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๓๒๓	๔	.๔๒๑	.๖๖๔	.๖๕๔
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๘๘๒	๒๑๖	.๓๖๓		
	รวม	๓๖.๒๐๕	๒๒๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๓.๔ วุฒิการศึกษาสามัญ

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๒ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาสามัญ

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	วุฒิทางการศึกษาสามัญ				
		SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	.๘๔๕	๔	.๑๖๑	.๔๒๒	.๖๑๑
	ภายในกลุ่ม	๘๓.๒๕๘	๒๑๖	.๔๐๐		
	รวม	๘๔.๑๐๓	๒๒๐			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๑๐	๔	.๕๐๒	.๐๖๔	.๓๑๓
	ภายในกลุ่ม	๑๐๒.๘๕๑	๒๑๖	.๔๗๒		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๐			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๕๔	๔	.๕๘๕	.๘๕๑	.๖๒๕
	ภายในกลุ่ม	๑๓๖.๓๑๓	๒๑๖	.๖๒๗		

	รวม	๑๓๕.๕๐๓	๒๒๓			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๓.๐๓๕	๔	.๖๑๖	.๒๓๒	.๓๔๔
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๕๖๕	๒๑๖	.๕๐๐		
	รวม	๑๑๒.๐๔๓	๒๒๓			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๓๘๓	๔	.๓๕๓	.๔๕๒	.๑๔๑
	ภายในกลุ่ม	๑๑๐.๖๔๐	๒๑๖	.๕๐๘		
	รวม	๑๑๔.๔๒๓	๒๒๓			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๓๒	๔	.๔๕๔	.๘๓๒	.๓๘๔
	ภายในกลุ่ม	๑๒๓.๖๐๓	๒๑๖	.๕๖๓		
	รวม	๑๒๖.๐๓๕	๒๒๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑๖๓๓	๔	.๓๒๓	.๕๐๔	.๓๓๔
	ภายในกลุ่ม	๓๘.๕๖๓	๒๑๖	.๓๖๒		
	รวม	๘๐.๖๐๕	๒๒๓			

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๓.๕ วุฒิการศึกษาทางธรรม

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	วุฒิทางการศึกษาธรรม				
		SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	.๔๖๘	๔	.๑๕๖	.๓๕๒	.๖๕๒
	ภายในกลุ่ม	๘๓.๖๓๔	๒๑๖	.๓๕๘		
	รวม	๘๘.๑๐๒	๒๒๓			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.๘๑๔	๔	.๒๓๑	.๕๓๑	.๑๖๘
	ภายในกลุ่ม	๑๐๔.๕๔๓	๒๑๖	.๔๗๕		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๓			

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๓.๕๕๕	๔	๑.๒๐๐	๑.๕๔๒	.๐๕๑
	ภายในกลุ่ม	๑๓๕.๕๐๘	๒๑๖	.๖๑๘		
	รวม	๑๓๕.๕๐๘	๒๒๐			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	.๕๖๖	๔	.๑๕๒	.๓๖๕	.๘๕๖
	ภายในกลุ่ม	๑๑๑.๔๖๑	๒๑๖	.๕๐๖		
	รวม	๑๑๒.๐๔๖	๒๒๐			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๔๓	๔	.๖๑๔	๑.๔๐๐	.๒๕๖
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๒๘๔	๒๑๖	.๕๑๐		
	รวม	๑๑๔.๔๒๗	๒๒๐			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๕๓	๔	.๖๑๘	๑.๐๕๔	.๕๖๔
	ภายในกลุ่ม	๑๒๔.๒๒๖	๒๑๖	.๕๖๕		
	รวม	๑๒๖.๐๗๖	๒๒๐			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๓๓	๔	.๓๖๘	๑.๐๔๖	.๒๕๘
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๔๖๑	๒๑๖	.๓๖๑		
	รวม	๓๖.๖๐๕	๒๒๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๓.๖ วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๔ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

ข้อความ	แหล่งความแปรปรวน	วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม				
		SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	.๘๕๒	๔	.๓๒๗	.๔๘๐	.๑๖๓
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๑๒๐	๒๑๖	.๓๙๖		
	รวม	๘๘.๑๐๒	๒๒๐			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๒๒	๔	.๖๐๖	.๒๑๔	.๖๘๘

	ภายในกลุ่ม	๑๐๓.๒๔๐	๒๑๖	.๔๖๕		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๓			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๒๓	๔	.๕๐๕	.๒๒๖	.๔๓๔
	ภายในกลุ่ม	๑๓๖.๗๘๐	๒๑๖	.๖๒๒		
	รวม	๑๓๙.๕๐๓	๒๒๓			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๘๘	๔	.๘๒๕	.๑๓๕	.๓๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๐๕.๕๕๕	๒๑๖	.๔๕๘		
	รวม	๑๐๘.๐๔๓	๒๒๓			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๐๘๘	๔	๑.๓๖๒	.๐๔๖**	.๐๐๓
	ภายในกลุ่ม	๑๑๐.๓๔๓	๒๑๖	.๕๐๒		
	รวม	๑๑๔.๔๓๑	๒๒๓			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๕๓	๔	.๔๘๖	.๔๖๔*	.๐๒๓
	ภายในกลุ่ม	๑๒๔.๖๒๒	๒๑๖	.๕๖๖		
	รวม	๑๒๖.๐๗๕	๒๒๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๘๕	๔	๑.๗๕๖	.๑๕๖	.๐๘๒
	ภายในกลุ่ม	๗๘.๗๑๕	๒๑๖	๑.๖๕๓		
	รวม	๘๐.๖๐๕	๒๒๓			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม แตกต่าง กัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแยกเป็น รายด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ หนึ่งด้าน ได้แก่ด้าน การสาธารณสงเคราะห์ และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หนึ่งด้าน ได้แก่ด้าน สาธารณูปการ สำหรับด้านอื่น ๆ พบว่าไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงได้ทำการเปรียบเทียบรายคู่ต่อไปโดยวิธีการของเชฟเฟ้(Scheffe) ดัง รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๑๕ – ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ ในด้านการจัดสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

	$\bar{X}$	ประโยชน์ ๑-๒	ประโยชน์ ๓-๔	ประโยชน์ ๕-๖	ประโยชน์ ๗-๘
		$\bar{X} = ๓.๕๒$	$\bar{X} = ๓.๕๘$	$\bar{X} = ๓.๔๖$	$\bar{X} = ๒.๐๐$
ประโยชน์ ๑-๒	๓.๕๒	-	.๑๓๕	.๑๓๘	.๕๓๐
ประโยชน์ ๓-๔	๓.๕๘		-	.๑๔๔	.๕๖๐*
ประโยชน์ ๕-๖	๓.๔๖			-	.๕๖๑
ประโยชน์ ๗-๘	๒.๐๐				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ฆาติการที่มีวุฒิทางเปรียญธรรมประโยค ๓-๔ กับ ประโยค ๗-๘ มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สำหรับคู่อื่น ๆ พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ ในด้านสาธารณูปการ ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

	$\bar{X}$	ประโยชน์ ๑-๒	ประโยชน์ ๓-๔	ประโยชน์ ๕-๖	ประโยชน์ ๗-๘
		$\bar{X} = ๓.๖๘$	$\bar{X} = ๓.๖๑$	$\bar{X} = ๓.๔๖$	$\bar{X} = ๒.๐๐$
ประโยชน์ ๑-๒	๓.๖๘	-	.๑๓๖	.๑๓๕	.๕๓๒*
ประโยชน์ ๓-๔	๓.๖๑		-	.๑๔๔	.๕๖๓*
ประโยชน์ ๕-๖	๓.๔๖			-	.๕๖๔
ประโยชน์ ๗-๘	๒.๐๐				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิทางเปรียญธรรมประโยค ๑-๒ กับประโยค ๗-๘ และเปรียญธรรมประโยค ๓-๔ กับประโยค ๗-๘ มีบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณูปการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สำหรับคู่อื่น ๆ พบว่า ไม่แตกต่างกัน

๔.๓.๓ ประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ

ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตาม
ประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ รายละเอียดดังแสดง ในตารางที่ ๔.๑๓
ตารางที่ ๔.๑๓ เปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามประสพการณ์
ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ

ข้อความ	แหล่งความ แปรปรวน	ประสพการณ์				
		SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการปกครอง	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๕๕	๓	.๔๕๓	๑.๑๔๕	.๒๑๐
	ภายในกลุ่ม	๘๖.๓๔๓	๒๒๐	.๓๕๔		
	รวม	๘๘.๑๐๒	๒๒๓			
๒. ด้านการศาสนศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	.๓๘๖	๓	.๑๒๕	.๒๓๐	.๖๘๖
	ภายในกลุ่ม	๑๐๔.๕๓๕	๒๒๐	.๔๗๓		
	รวม	๑๐๕.๓๖๑	๒๒๓			
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๕๘	๓	.๕๑๕	.๘๒๘	.๕๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๗.๕๔๕	๒๒๐	.๖๒๕		
	รวม	๑๓๙.๕๐๓	๒๒๓			
๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๕๔	๓	.๔๓๑	.๘๕๓	.๔๔๔
	ภายในกลุ่ม	๑๑๐.๓๕๓	๒๒๐	.๕๐๓		
	รวม	๑๑๒.๐๔๗	๒๒๓			
๕. ด้านการสาธารณูปการ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๘๖	๓	.๔๖๒	.๘๕๕	.๓๕๓
	ภายในกลุ่ม	๑๑๓.๐๔๑	๒๒๐	.๕๑๔		
	รวม	๑๑๔.๔๒๗	๒๒๓			
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๕๓	๓	.๔๑๕	.๗๓๕	.๕๒๘
	ภายในกลุ่ม	๑๒๔.๘๒๒	๒๒๐	.๕๖๓		
	รวม	๑๒๖.๐๗๕	๒๒๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๕๕๘	๓	.๓๓๓	.๕๑๕	.๕๓๒
	ภายในกลุ่ม	๗๕.๖๐๓	๒๒๐	.๓๖๒		
	รวม	๘๐.๖๐๕	๒๒๓			

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำมาสรุปเป็นรายละเอียดโดยความเรียง ในแต่ละด้านดังนี้

๔.๔.๑ ด้านการปกครอง

ปัญหา อุปสรรค

การปกครองยังมีปัญหามาก โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีพื้นที่ที่กว้างใหญ่ห่างไกล ทุรกันดาร ทางผู้บริหารคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ไม่สามารถจะดูแลได้ทั่วถึงมากนัก และจะเห็นได้ว่า มีการประชุมระดับพระสังฆาธิการมีปีละ ๑ ครั้ง ในทุกระดับของพระสังฆาธิการ ต้องให้ความสำคัญกับติดตามการทำงานของผู้อยู่บังคับบัญชา ประสานงานรับรู้ในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น ข้อเสนอในการติดต่อประสานงานการทำงาน คือ การเดินทางไปประชุมเสียเวลามาก เสียค่าใช้จ่ายสูง การเดินทางไกลลำบาก

ข้อเสนอแนะ

ควรปกครองดูแล บังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

๔.๔.๒ ด้านศาสนศึกษา

ปัญหา อุปสรรค

ปัญหาการขาดทุนเล่าเรียน ยังเป็นปัญหาต่อเนื่องจากความยากจน และนำไปสู่การขาดการเหลียวแลจากภาครัฐในการจัดการหาทุนเล่าเรียน มีผลกระทบไปถึงผู้ปกครองที่จะให้บุตรเล่าเรียนไปจนถึงระดับปริญญา เมื่อผู้ปกครองอ่อนแอเพราะความยากจนจึงหวังพึ่งองค์กรทางศาสนา ทางคณะสงฆ์เองก็ผลกระทบจากงบประมาณด้านการศึกษาจากภาครัฐเช่นกัน การจัดการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรม จึงมีความสำคัญเช่นเดียวกันกับทางภาครัฐที่จัดให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะเมื่อผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานมาบวชให้การศึกษา หวังว่าจะให้บุตรได้เล่าเรียนสูง ๆ ต่อไป แต่ปัญหาคือทุนการศึกษาไม่มี ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ก็คล้าย ๆ กับจังหวัดอื่นทางภาคอีสานมีความแห้งแล้ง การทำสิกรรมได้รับความลำบาก การทำนาไม่ได้ผล ทำให้มีผลกระทบมี

ผลต่อเนื่องถึงในทางเศรษฐกิจ องค์คณะสงฆ์จึงไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ เพราะอาศัยทุนจากประชาชนด้วยความลำบาก จึงทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

จัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร

๔.๔.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา อุปสรรค

ในส่วนที่ให้ความเห็นของพระสังฆาธิการ ปฏิบัติงานได้ไม่มากนักในเรื่องการอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและการอบรมในพระธรรมวินัย จรรยา มารยาท การปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี ขาดการทำวัตรสวดมนต์ในเมื่อพ้นการจำพรรษาแล้ว ดังจะเห็นได้ทั่วไปของวัดในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ การเผยแผ่พระธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์ หรือแม้แต่การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนามีน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า วันเวลาที่ผ่านไปทางผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการบริหารได้อย่างเต็มที่ ในการเผยแผ่หลักธรรม คือการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ

จัดให้มีการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนทั่วไป

๔.๔.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค

โดยภาพรวมในจังหวัดบุรีรัมย์ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมในพื้นที่มีน้อยมาก พระภิกษุและสามเณรจึงไม่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนได้อย่างเต็มที่นัก ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน หรือแม้แต่การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในจังหวัดบุรีรัมย์ยังขาดแคลนผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยและบุคลากรในการดำเนินการสงเคราะห์ จึงมีน้อยค่อนข้างจำกัดเรื่องงบประมาณมาก

ข้อเสนอแนะ

ควรรหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุน และอุปกรณ์ด้านส่งเสริมการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร เด็ก และเยาวชน

๔.๔.๕ ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา อุปสรรค

ในส่วนที่แสดงความคิดเห็น พบว่า พระสังฆาธิการปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยมีความขัดแย้งเป็นตัวปัญหา ในเรื่องมาจากการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุ เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับชาวบ้าน บางแห่งเกิดความขัดแย้งลุกลามกับชาวบ้าน อย่างอย่างใหญ่โต ก็เป็นเพราะการสาธารณูปการ ในเรื่องความสมัครสมานสามัคคีด้วย

ข้อเสนอแนะ

ต้องอาศัยความร่วมมือกับประชาชนและพลังศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน

๔.๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา อุปสรรค

จากการสังเกตดูในพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ไม่ค่อยจะมีภัยธรรมชาติรุนแรง จะมีก็แค่เพียงแต่ปัญหายุ้งแล้ง ดังนั้นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติอยู่ในระดับน้อย การช่วยเหลือก็อยู่กลไกการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์จึงมีน้อย อาจเป็นเพราะคนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการบ้างแล้ว

ประเด็นการป้องกันยาเสพติดให้โทษ บางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่อง เนื่องจากเจ้าอาวาสไม่ใส่ใจในเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะ

ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุขและยาเสพติด

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ตลอดจนศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสังฆาธิการจำนวน ๒๒๔ รูป วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว และเปรียบเทียบรายคู่ โดยวิธีของ เชฟเฟ้(Scheffe)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยสรุปผลได้ดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี มากที่สุด จำนวน ๖๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕๐ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล จำนวน ๑๗๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๕๐ มีอายุพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๘๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๐ มีวุฒิการศึกษาสามัญในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๐ มีวุฒิทางธรรมในระดับธรรมเอกม จำนวน ๑๖๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๔๐ วุฒิทางเปรียญธรรมระดับประโยค ๔-๕ จำนวน ๑๑๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘๐ และมีประสบการณ์การปฏิบัติหน้าที่ ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๓๐

๒. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย ๓.๒๑) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๒.๑ ด้านการปกครอง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกเรื่อง ยกเว้นเรื่อง การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ หรือการลงนิคหกรรม ซึ่งมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} =$

๓.๓๑) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับมากในเรื่อง การดำเนินงานอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผน และประเพณีอันดีงาม และการดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมอย่างทั่วถึงอย่างน้อยที่สุดให้มีการอบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตรนักรธรรมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ ๒๕๒๘ และมีบทบาทอยู่ในระดับน้อยในเรื่องการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักรธรรมและบาลี สำหรับเรื่องอื่น ๆ พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง การดำเนินงานอบรมความรู้ให้แก่พุทธศาสนิกชน

๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทอยู่ในระดับน้อยในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ แก่เด็กและเยาวชน การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน และการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน/ห้องเรียน/ห้องจริยศึกษา สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง การเป็นครูช่วยสอนวิชาพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๓$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย ในเรื่อง การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน การจัดให้มีการบรรยายทางธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และการจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็นชมรมทาน สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับมาก และปานกลาง การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักธรรมวินัย

๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๕$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในเรื่อง การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน ส่วนในด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับน้อย การก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด

๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๐$) เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทในการ

บริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับมาก ในเรื่อง การจัดทำถนนภายในวัด ให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และการช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ สำหรับเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง การป้องกันยาเสพติดให้โทษ

๓. ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

๓.๑ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓.๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓.๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓.๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓.๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓.๖ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ หนึ่งด้าน ได้แก่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หนึ่งด้าน ได้แก่ด้านสาธารณูปการ สำหรับด้านอื่น ๆ พบว่าไม่แตกต่างกัน

๓.๗ พระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. ปัญหา อุปสรรค ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ดังนี้

๔.๑ ด้านการปกครอง มีปัญหา อุปสรรค ดังนี้

การติดต่อประสานงานการทำงาน คือ การเดินทางไปประชุมเสียเวลามาก เสียค่าใช้จ่ายสูง การเดินทางไกลลำบาก

๔.๒ ด้านศาสนศึกษา มีปัญหา อุปสรรค ดังนี้

ปัญหาการขาดทุนทรัพย์เล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ยังเป็นปัญหาต่อเนื่องจากความยากจน

๔.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีปัญหา อุปสรรค ดังนี้

ในการเผยแผ่หลักธรรม คือการจัดการเทศนา อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้น้อย

๔.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีปัญหา อุปสรรค ดังนี้

ในจังหวัดบุรีรัมย์ยังขาดแคลนผู้สนับสนุนในด้านปัจจัยและบุคลากรในการดำเนินการสงเคราะห์ จึงมีน้อยค่อนข้างจำกัดเรื่องงบประมาณมาก

๔.๕ ด้านการสาธารณูปการ มี ปัญหา อุปสรรค ดังนี้

พระสังฆาธิการปฏิบัติงานอยู่ในระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยมีความขัดแย้งเป็นตัวปัญหา ในเรื่องมาจากการพัฒนาวัด การก่อสร้างศาสนวัตถุ ความสมัคปรมาสามัคคีด้วย

๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มี ปัญหา อุปสรรค ดังนี้

การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์จึงมีน้อย อาจเป็นเพราะคนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการบ้างแล้ว

๕. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในทุกรายด้านควรให้ความสำคัญเท่ากัน คือ

- ๕.๑ ควรปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระพระวินัยอย่างเคร่งครัด
- ๕.๒ ให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร
- ๕.๓ ให้ความสำคัญกับงานทางด้านพระพุทธศาสนา
- ๕.๔ ดำเนินกิจการภายในวัดอย่างเป็นระเบียบชัดเจน
- ๕.๕ ส่งเสริมสั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชน
- ๕.๖ จัดวัดให้เป็นระเบียบมีแบบแผนงดงาม
- ๕.๗ ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุขและยาเสพติด

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นในการอภิปรายผลจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

๑. ด้านการปกครอง การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญพระพุทธานุสสา และมีผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในลำดับมากที่สุด อาจมีสาเหตุจากสื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกของประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของพระสงฆ์ในระดับหนึ่งที่ยังอยากกระตุ้นเตือนในหมู่สงฆ์ของพระสงฆ์เอง ให้หันไปให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้าไปประกอบกิจบำเพ็ญกุศลถึงในวัด แต่เนื่องจากภาวะปัจจุบันประชากรสงฆ์ ส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เปิดรับข่าวสารทุกวัน เหล่านี้ ย่อมทราบดีว่า มีปัญหาทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด^๑ ที่ทำให้ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาที่จะไปบำเพ็ญกุศล อาจมีวิตกกังวลในเรื่องของการอยู่รอด ต้องทำมาหากินแข่งขันกับเวลา หรือในแง่หนึ่งประชาชนเองไม่มั่นใจในการประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ด้วยว่าจะดีชอบประกอบด้วยศีลบริสุทธิ์ เพราะว่า ในปัจจุบันมีข่าวเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรบางส่วนล่วงละเมิดวินัยกันอยู่บ่อย ๆ จนมองว่าพระสงฆ์คงจะไม่ดีไปทั้งหมด ทำให้เสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์สามเณร และถูกทำให้พระภิกษุสามเณรในวัดมีพระอยู่น้อยลง จะเห็นได้จากหลวงตาภิเษกสามเณรไม่กี่รูปเท่านั้นที่จำพรรษา จึงมองว่า คณะสงฆ์เองจึงต้องการจะเปิดทางให้ประชาชนเข้าไปประกอบกิจในการบำเพ็ญกุศลให้มากขึ้น การจึงดูเหมือนสวนทางกันกับประชาชนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่จะเข้าไปบำเพ็ญกุศลในทางหนึ่ง พระสงฆ์เองก็มองเห็นทางอีกอย่างหนึ่ง นับว่าทุกส่วนต้องหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

๒. ด้านศาสนศึกษา การดำเนินงานอบรมความรู้ให้พุทธศาสนิกชน และมีผลวิจัยโดยรวมอยู่ในลำดับปานกลาง เนื่องจากปัจจุบันปัญหาก็คือว่า พระสงฆ์นั้นไม่ใช่ว่าจะไม่ไม่รู้ ใฝ่เรียน แต่โอกาสที่สังคมจะเปิดให้ท่านเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาส่งเสริมการเรียนการสอนในแผนกธรรมศึกษา หรือแม้แต่การจัดหลักสูตรทางด้านหลักศีลธรรมหรือหน้าที่พลเมืองให้แก่เยาวชนในชั้นเรียนรัฐบาลยังให้ความสนใจน้อย จึงทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่ มีความสนใจทางพระพุทธศาสนาน้อยลงทุกวันเช่นกัน ประชาชนส่วนมากให้ความสนใจเรื่องปากท้องมากกว่า ถ้าร่างกายไม่อิ่ม เหนื่อยจะมีจิตใจมาสนใจเรื่องนามธรรม เช่น บาป บุญ ความดี ความชั่ว กลัวกรรม เพราะว่ามันแต่ในเรื่องการแข่งขันของอาชีพในการหารายได้ จนลืมเรื่องจิตใจอันสงบเย็น หันมามองดูที่ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อการที่จะเข้าไปพัฒนาสังคมจริงนั้น ๆ ต้องมีแน่นอน เพราะว่าปัจจุบันมีแนวโน้มในเรื่องที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญในการศึกษาพัฒนาตนให้มีความรู้มากขึ้น พบได้จากผลการวิจัยที่พระสงฆ์ได้เลือกเรียนวิชาเอกสังคมวิทยามากกว่าวิชาเอกสาขาอื่น ๆ เพราะต้องการไปร่วมพัฒนาสังคม^๒ หนึ่งก็สามารถเห็นถึงบทบาทใน

^๑ รัชพร พงษ์โสภณ, บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, หน้า ๔๐.

การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในปริญญาตรีในปัจจุบัน และได้รับการศึกษาต่อไปถึงขั้นสูงในอนาคตมีมากขึ้นโดยมองว่า เพราะต้องการไปให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนนั่นเอง

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา และมีผลวิจัยโดยรวมอยู่ในลำดับปานกลาง โดยที่การเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ได้เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีวุฒิปริญญาได้ใช้โอกาสในการแสดงความสามารถทางจริยธรรม ต้องเป็นครูที่มีจิตวิญญาณแห่งความความดีจิตที่จะให้ความรู้แก่เยาวชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นครูที่รับเงินเดือนเท่านั้น ซึ่งได้ยืนยันแต่ข่าวที่ครูทำร้ายเด็กเพราะเด็กไม่เข้าเรียน หรือเรียนไม่เข้าใจ และไปทำร้ายเด็กรุนแรง หรือที่เป็นครูเพราะว่าไม่เต็มใจจะเป็นครู หรือว่าเป็นครูมาจากความไม่รู้ไม่เข้าใจตนเอง แต่การเป็นครูต้องสอนแต่สิ่งที่ตนเองเข้าใจจริง ๆ เมื่อมีปัญหา ต้องแก้ปัญหาด้วยเหตุผล ด้วยหลักการแห่งศีลธรรม การเป็นครูต้องสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย สอนธรรมะจากง่ายไปหายาก สอนด้วยความจริง สอนตรงเนื้อหา สอนด้วยเหตุผล สอนให้พอดีมีความหมาย ให้ได้ปัญญาไปพัฒนาตนคนอื่นได้ และอีกส่วนหนึ่งก็มีพระสงฆ์ที่เข้าไปรับรู้ช่วยแก้ปัญหาชุมชน เป็นครูผู้สอนในเรื่องในการทำงานร่วมกันในชุมชนในเรื่องก่อตั้งสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้เกี่ยวข้องมี ๓ ระดับ คือ พระสงฆ์ คณะกรรมการและกลุ่มสมาชิก พระสงฆ์มีการประยุกต์หลักธรรมในการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อให้การแก้ไขปัญหามุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยระบบการเรียนรู้ส่งเสริมความไว้วางใจกัน และซื่อสัตย์ต่อกันในการทำงานร่วมกันโดยประยุกต์หลักธรรมในการบริหารไปใช้ในชุมชนได้^๒

๔. ด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย และมีผลวิจัยโดยรวมอยู่ในลำดับปานกลาง การทำวัตรสวดมนต์เป็นเรื่องกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ในการในวัดที่จะนำพาพระภิกษุสามเณรให้พระสวดมนต์ เพราะบางครั้งจะต้องเป็นแบบอย่างให้เห็น เพราะว่าถ้าหากไม่ปฏิบัติจริงให้เห็นก็เป็นแบบอย่างที่ดีไม่ได้ และก็เป็นสิ่งที่ช่วยจรโลงพระศาสนาให้ยั่งยืนเป็นการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง เพราะเป็นการพัฒนาด้านจิตใจทำให้จิตใจสงบ มีสมาธิในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น ปัจจุบันนี้จะสังเกตเห็นได้ว่า พระภิกษุสามเณรบางรูปละเลยขาดความสนใจในการทำวัตรสวดมนต์ เพราะมุงสนใจเรื่องการภาคปริยัติมากเกินไป ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณรในวัดที่อยู่ในเมืองใหญ่ ๆ จะสังเกตเห็นได้บ่อย ๆ เป็นเหตุให้จิตใจสับสน เครียด ซึ่งการอบรมทำวัตรสวดมนต์นั้นจะทำให้จิตใจได้สงบ นิ่ง มีสมาธิ และมีการอบรมในเรื่องต่าง ๆ สุดท้ายเป็นการขัดเกลาจิตใจให้หมดสิ้น การสวดมนต์เป็นจึงถือเป็นเรื่องสำคัญซึ่งอยู่ในกิจกรรมที่

^๒ พระกฤษฎา นันทเพชร, ทศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, หน้า ๑๖.

^๓ พระมหาวิมลญาณ ทุยฺชฺสงส์, บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด, ๒๕๔๔, หน้า ๒๕.

พระภิกษุสามเณรจะต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตร ๑๐ อย่างที่ไม่ควรละเลย ในส่วนของประชาชนถ้ามีเวลา สวดมนต์ก่อนนอน ก็เป็นการผ่อนคลายจากการทำงาน เพราะจะทำให้จิตใจสงบ ผ่อนคลายความวิตกกังวลทางใจได้มาก ทำให้เกิดคุณธรรม ความดี ความงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นการพัฒนาตนเอง ซึ่งก็จะพัฒนาได้ทั้งกายและทางใจ^๔ หรือจะช่วยสวดมนต์เพื่อให้ชาติไทยของเราพ้นจากความสับสนวุ่นวาย ให้ปัญหาเลวร้ายต่าง ๆ ทางภาคใต้ได้สงบจากการเข่นฆ่ากัน หรือการเมืองที่มีแต่ความวุ่นวายให้มีความสงบลงเสียที

๕. ด้านการสาธารณูปการ การก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด และมีผลวิจัยอยู่ในระดับปานกลาง จะเห็นว่าศักยภาพของพระสังฆาธิการบางรูปมีกำลังบารมีมากก็สร้างอาคารเสนาสนะได้มากมาย ผิดกับเจ้าสำนักบางรูปซึ่งจะหาเงินแต่ละครั้งก็ยังลำบากที่จะไปซ่อมแซมอาคารสักหรอภายในวัด หรือคิดจะสร้างกุฏิ ศาลาบำเพ็ญกุศล อาคารเสนาสนะอื่น ๆ ให้วัดของตนเองก็ยิ่งยาก การก่อสร้างเสนาสนะก็ยังจำเป็นต้องทำสำหรับพระสังฆาธิการทุกวัดด้วย แต่ต้องกำหนดให้ได้มาตรฐานตามที่กฎ หรือระเบียบของมหาเถรสมาคม ตามที่กระทรวงวัฒนธรรมกำหนดให้รักษาสถาปัตยกรรมไทยเป็นทรงไทย เป็นเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย แต่ปัจจุบันสร้างวัดกันอย่างสะเปะสะปะดูแล้วไม่สวยงาม บางเสนาสนะสร้างแล้วไม่ได้ใช้ แต่บางอย่างจำเป็นต้องใช้กลับไม่สร้างให้พอเพียง เช่น ห้องน้ำ ที่มีแต่ความสกปรก เพราะขาดการทำความสะอาดอย่างจริงจังจึงเป็นต้น โดยการขาดความเอาใจใส่ดูแลอย่างทั่วถึง ขาดการวางแผนที่ดี และจึงทำให้ไม่น่าเข้าไปทำบุญ เพราะบางวัดเข้าไปแล้วไม่เจริญหูเจริญตา จึงกลายเป็นว่าสาเหตุมาจากการสร้างเสนาสนะอันไม่เป็นระเบียบนั่นเอง

๖. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การป้องกันยาเสพติดให้โทษ และมีผลวิจัยอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาเสพติดในปัจจุบันมันเริ่มจะเพิ่มเข้าไประบาดในชุมชนสถานการศึกษา ทำให้มีโอกาสนักเรียนบางคนเข้ามาใกล้ภัยอันตรายมากขึ้น เนื่องจากมีกลุ่มเยาวชนบางคนคิดหลงผิดเข้าไปเสพติดการมีปัญหาดังนี้ เช่น ตนเองต้องการลองเสพเพราะปัญหาส่วนตัว การเรียนหนังสือ ครอบครัวยากจน สอบให้ทันจึงเสพ ทางบ้านจากครอบครัวมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อแม่ทะเลาะกัน หรือหย่าร้างกัน จากเพื่อนชักชวน จากการอยากลอง อยากเท่ จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัญหาเหล่านี้คือ สาเหตุของการที่จะเข้าไปเสพยาเสพติด แต่ยาเสพติดไม่ได้ระบาดไปแค่นั้น มันยังลุกลามไปยังชุมชนในหมู่บ้าน ไม่เว้นแม้กระทั่งสถานที่วัดวาอารามที่พระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่ พระสงฆ์เองจะต้องมีบทบาทในการป้องกันยาเสพติดโดยการนำหลักธรรมไปพัฒนาเยาวชน ตลอดจนทำกิจกรรมที่จะนำพาเยาวชนและชาวบ้านให้หลุดพ้นจากยาเสพติดให้ได้ พระสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลูกกระตุน

^๔ พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรม วิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน), หน้า ๖๐.

จิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน การผ่านการเทศนา การบรรยาย ป้ายข้อความหลักธรรม การส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือชุมชนชนปลอดอบายมุข หรือยาเสพติด โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่งภาครัฐอย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดปลอดภัยจากยาเสพติดให้ได้^๕

๑. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็น ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมพบว่า เมื่อจำแนกตามอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม วุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรม ประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ ไม่แตกต่างกันเนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายธรรมนูญรวมทั้งคำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ตลอดจนหลักของพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการดำเนินการบริหารกิจการของพระสงฆ์ไม่ว่าอยู่ในวัด เขตเมืองหรือชนบทอันห่างไกล รวมทั้งอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญ และประสพการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ ก็ไม่มีผลแตกต่างกันเพราะว่า การดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องคำนึงถึงกฎหมายของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ พระธรรมวินัยอย่างเดียวกัน

๒. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในทุกรายด้านควรให้ความสำคัญเท่ากัน คือ

๑. ควรปกครองพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระพระวินัยอย่างเคร่งครัด ๒. ให้มีกองทุนส่งเสริมทางด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ๓. ให้ความสำคัญกับงานทางด้านพระพุทธศาสนา ๔. ดำเนินกิจการภายในวัดอย่างเป็นระเบียบชัดเจน ๕. ส่งเสริมสั่งสอนศีลธรรมให้ประชาชน ๖. จัดวัดให้เป็นระเบียบมีแบบแผนงดงาม ๗. ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุขและยาเสพติด

^๕ พระมหาวชิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม จิตฺตฺิโธ) , หน้า ๒๑.

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑.๑ จากผลวิจัยด้านการปกครอง พบว่า การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรจะมีการร่วมมือกับภาคประชาชนในการส่งเสริมเรียนรู้ ความเข้าใจกันในเรื่องของการนำหลักพิธีการปฏิบัติต่อกัน ในด้านการบำเพ็ญกุศลทุก ๆ ด้านในทาง พระพุทธศาสนา

๑.๒ จากผลวิจัยด้านการศาสนศึกษา พบว่า การดำเนินงานอบรมความรู้ให้ พุทธศาสนิกชนเป็นหน้าที่ของพระภิกษุ สามเณร คณะสงฆ์ควรจะต้องจัดให้มีครูพระเข้าไปช่วยสอน ศีลธรรมให้ได้อย่างต่อเนื่องสำหรับเยาวชนจะซึมซับรับธรรมะหลักการ และสามารถนำหลักธรรมไป ปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

๑.๓ จากผลวิจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การเป็นครูช่วยสอนวิชา พระพุทธศาสนาในสถานที่ศึกษานั้น มีความสำคัญมาก ทางคณะสงฆ์ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มี วุฒิปริญญาได้ใช้โอกาสในการแสดงความรู้ความสามารถทางจริยธรรมเข้าไปในสถานศึกษา ต้องเป็นครูที่มี จิตวิญญาณแห่งความความดีคิดที่จะให้ความรู้แก่เยาวชนอย่างแท้จริง

๑.๔ จากผลวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า การอบรมทำวัตรสวด มนต์ตามหลักพระธรรมวินัย การทำวัตรสวดมนต์เป็นเรื่องกิจวัตรที่ต้องปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ฆาธิการ ในวัด พระสงฆ์ฆาธิการ ควรนำพระภิกษุสามเณรให้สวดมนต์ และก็เป็นสิ่งที่จะช่วยจรโลงพระ ศาสนาให้ยั่งยืน เป็นการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง เพราะเป็นการพัฒนาด้านจิตใจทำให้ จิตใจสงบ มีสมาธิในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

๑.๕ จากผลวิจัยด้านการสาธารณูปการ พบว่า การก่อสร้างอาคารเสนาสนะจา กประมาณการอุดหนุนจากราชการนั้นมีการปฏิบัติน้อยมาก ดังนั้นพระสงฆ์ฆาธิการทุกวัด จึงควรมี การวางแผนในการซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุและการก่อสร้างเสนาสนะโดยการจัดหากองทุน บำรุงวัด และขอรับเงินบริจาคโดยการทอดกฐิน การทอดผ้าป่า คณะสงฆ์ควรจะมีการประชุมวางแผนให้มีการ พัฒนาความรู้แก่พระสงฆ์ฆาธิการให้มี ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การดูแลและการบำรุงรักษา อาคารเสนาสนะของวัด ฯลฯ

๑.๖ จากผลวิจัยด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า การป้องกันยาเสพติดให้โทษ คณะสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้วยการปลูกกระตุนจิตสำนึก นำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การ สื่อสารกับชุมชน การส่งเสริมหลักธรรม จริยธรรม ซึ่งควรจะตั้งเป้าหมายไว้ให้ชุมชนชนปลอด อบายมุข หรือยาเสพติดโดยให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแก้ไขและป้องกันยาเสพติด ไม่หวังพึ่งภาครัฐ อย่างเดียว เพื่อที่จะสร้างชุมชนให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนอยู่รอดปลอดภัยจากยาเสพติด

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการปฏิบัติงานเป็นลำดับน้อย ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ก็ดี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ดี ด้านสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ จะมีปัญหาที่ลำดับปานกลาง แต่ในด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะมีปัญหามากกว่า

๑. ควรมีการศึกษาแหล่งงบประมาณที่จะนำมาใช้ ในการวิจัยส่งเสริมงานกิจการทางด้านการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยบทบาทในการให้ความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน ของจังหวัดบุรีรัมย์ในการพัฒนาการสาธารณสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ ต่อไป

๓. ควรมีทุนวิจัยส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาในจังหวัดบุรีรัมย์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๔. ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. WWW.Laernbuddhist.com

(๑.) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

----- คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และ

การศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

กองแผนงาน กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ. กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

กมล รอดคล้าย. คู่มือการบริหารศูนย์ฯ ในวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,

๒๕๓๗.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร :

อภิธรรมมุลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

ชาญณรงค์ ศรีอำพันกุล. สารานุกรมการเรียนรู้ เรื่องท้องถิ่นบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : สำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๔

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนา

ชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๑-๔ (อัคราณา).

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, ๒๕๔๖.

นำทรัพย์ จันทรหอม. การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, การแสวงหาเส้นทางพัฒนา

ชนบทของพระสงฆ์ไทย, ปี ๒๕๒๖, หน้า ๕๓ - ๖๗.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, เอกสารประกอบการอบรมสัมมนา เรื่อง

บทบาทพระสงฆ์ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

พัชรินทร์ ศิริสัมพันธ์กุล. ประวัติศาสตร์บุรีรัมย์. เอกสารทางวิชาการสมบัติอีสานใต้, บุรีรัมย์ :

วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒.

พระครูโสภณพิทยากรณ์. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาประยงค์ อุปเสน, ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อน

เกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในเขตจังหวัดหนองคาย, คณะสังคม

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

พระมหาอรุณ ชีระปัญโญ. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบท

ของพระสงฆ์ไทย, อัคราณา, ๒๕๒๘.

พระมหาสมทรง สิรินโร และคณะ. บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต.

กรุงเทพมหานคร : บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.

พระมหาสุรศักดิ์ สุรสกุลโก. การบริหารกิจการคณะสงฆ์วัดแคนอก อ.เมือง จ.นนทบุรี.

วิทยาลัยสงฆ์บาฬีพุทธโฆส. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาไพฑูรย์ วรรณบุตร. ประวัติการบริหารคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยศรีประทุม, ๒๕๕๐.

พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์). เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และ

การพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๔๐.

พระภิกษุญาณวริยคุณ. รัฐศาสตร์เชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้ากรู๊ป,
๒๕๕๒.

พระสมาน กองรัมย์. บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครอง

จังหวัดบุรีรัมย์.บุรีรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ๒๕๕๐.

พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗).

พระธรรมญาณมุนี.. การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย.

กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๒๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). พุทธวิธีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากริक्त.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี- สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖

ถวิล เกื้อกุลวงศ์. อ้าง พระมหาประยงค์ อุปเสน. ในบทบาทพระสงฆ์ในการบริหาร

และการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็ก

ก่อนเกณฑ์ ในเขตจังหวัดหนองคาย คณะสังคมศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

ธงชัย สันติวงษ์ เอกสารคำบรรยาย. การบริหารวัดยุคใหม่ และหลักการจัดการ.

สำนักส่งเสริมและบริการสังคมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

ธีระ วงศ์โพธิ์พระ (ธ. ธีรทาส), ค้นพบเมืองเก่ากรุงศรีวิชัย(จมอยู่ภายใต้กรุงสยาม,

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕,

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

บุญส่ง สุขอนันต์. การประชุมพุทธสมาคมพุทธศาสนาครั้งที่ ๔๓. บุรีรัมย์ : เรวัตการ

พิมพ์, ๒๕๔๖.

ปรุงศรี วัลลิโกดม และคณะ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จังหวัดบุรีรัมย์

เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดบุรีรัมย์. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระชนพรรษา ๖ รอบ.

กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔

สมเด็จพระราชมั่งคณาจารย์. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วย

เรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

การศาสนา, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. ประวัติศาสตร์พระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนัก

พิมพ์ร่วมสาส์น (๑๙๗๓) จำกัด, ๒๕๔๑.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา.

โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

การศาสนา, ๒๕๔๒.

สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม. บทบาทของพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์

มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๕๔๔.

สำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก, แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของ

จังหวัดบุรีรัมย์, บุรีรัมย์ : โรงพิมพ์วินัย, ๒๕๔๘.

สุชา จันทร์อม. จิตวิทยาสังคม . กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานพระพุทธเจดีย์เล่ม ๑.

กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณสุภา-ศึกษากันท์พานิชย์, ๒๕๑๔,

เสถียร สุกโสมณ, พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๐๕,

วราคม ทีสุกะ. สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม,

๒๕๒๗.

อารีย์ สวัสดิ์สาส์และคณะ. บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหาร

ผู้มีวิสัยทัศน์. คณะรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.

อนุสรณ์ฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๐ ปี พระครูธรรมประภากร (เอก ปากโร)

เจ้าคณะอำเภอเมืองบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : สำนักงานเจ้าคณะบุรีรัมย์, ๒๕๔๕.

เอนก สิทธิประศาสน์. การบริหารการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร :

เทศบาล ๘, ๒๕๓๐.

(๒.) วิจัยและวิทยานิพนธ์

- กรรณิกา ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขใช้ปัญหาแรงงานเด็กในชุมชน
ที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์,
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- ธัญพร พงษ์โสภณ, บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชน
ชนบทเพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี
พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี), วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- พระมหากฤษฎา นันทเพชร, ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.
- พระมหาธรรมรัตน์ ยศขุน, การจัดการเชิงพุทธ : การวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มี
ในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล, บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๘.
- พระมหาบุญมี อธิบุญโญ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี :
พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน), วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พระมหาวิมลญาณ ทุยไธสงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชน
ศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะออมทรัพย์จังหวัดตราด, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์, บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ในกิจกรรม
การพัฒนาชุมชน เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข : ศึกษาเฉพาะพระครูศีลวราภรณ์
(เฉลิม ฐิตีสีโล), วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๔.

พระมหาโยธิน ละมุล, บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.
อุทธยา สุขสมิทธิ, การบริหารความขัดแย้งโดยพุทธวิธี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท.
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

Almond and Powell. Comparative Politics : A Development Approach. Boston :
Little Brown And Company. 1966.

Best, J.W. and J.V. Kahn. Research in Education. 9th ed. New York : Allyn and
Bacon. 2003.

Herbert A, Simon. Administrative Behavior. New York : Macmillan. 1957.

Hirst, P. Democracy and governance. Debating governance : Authority, steering
and Democracy. Oxford : University Press. 2000.

K. Sri Dhammananda. What Buddhist Believe. Kuala Lumpur Buddhist Missionary
Society, 1982.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประวัติการตั้งเมืองบุรีรัมย์

ประวัติการการตั้งเมืองบุรีรัมย์

ด้านความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และมีหลักฐานต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านโบราณคดี และด้านประวัติศาสตร์ หลักฐานที่แสดงถึงความเจริญในอดีตที่สำคัญ เช่น เมือง และชุมชนโบราณ ซึ่งปรากฏจากการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศ พบว่าในจังหวัดบุรีรัมย์มีเมืองและชุมชนโบราณประมาณ ๑๔๓ แห่ง ซึ่งเมือง และชุมชนโบราณเหล่านี้มีขนาดแตกต่างกันไปบางแห่งก็มีคูน้ำล้อมรอบหนึ่งชั้น บางแห่งก็มีคูน้ำล้อมสองถึงสามชั้น นอกจากนี้ยังมีการพบพระพุทธรูปนาคปรกสมัยทวารวดีที่บ้านเมืองฝ้าย ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอหนองหงส์ และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกสมัยทวารวดีที่เก่าที่สุดเท่าที่พบในประเทศไทย และยังพบพระพุทธรูปสมัยทวารวดีอีกหลายองค์ที่อำเภอพุทไธสง ซึ่งอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ และพบใบสีมาที่บ้านปะเคียบ อำเภอคูเมือง อันเป็นโบราณวัตถุสมัยทวารวดี ดังนั้นจึงทำให้สันนิษฐานได้ว่า ดินแดนจังหวัดบุรีรัมย์เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณทวารวดีอย่างน้อยที่สุดในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ นั้น^๑

ประวัติการก่อตั้งเมืองบุรีรัมย์ไม่ค่อยชัดเจน และมีลักษณะค่อนข้างแตกต่างจากเมืองโบราณทั่ว ๆ ไป เนื่องจากตัวเมืองไม่ได้เป็นเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางของเมืองเช่นเมืองอื่น ๆ จังหวัดบุรีรัมย์ เคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณสมัยทวารวดี อย่างน้อยที่สุดในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ บุรีรัมย์ เดิมชื่อ โนนม่วง ตั้งสมัยกรุงธนบุรี ใน พ.ศ. ๒๓๑๘ และในปี พ.ศ. ๒๓๑๙ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก หรือ เจ้าพระยาจักรี (ซึ่งดำรงพระยศในสมัยที่ยกทัพไปตีเมืองที่เป็นขบถในสมัยนั้น) ได้ตั้งเมืองขึ้นข้างต้นแปะใหญ่ จึงตั้งชื่อว่า เมืองแปะ และสันนิษฐานว่า ได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองบุรีรัมย์ ประมาณปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) หรือ ต้นรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการแต่งตั้งพระลำแดงฤทธิรงค์ เป็นพระภักดีศรีนครา ผู้สำเร็จราชการเมืองบุรีรัมย์ ขึ้นต่อเมืองนครราชสีมา ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ ใน พ.ศ. ๒๔๓๖ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยุบมณฑลนครราชสีมา และมณฑลอุดร จัดระเบียบการบริหารส่วนภูมิภาค เป็นจังหวัดและอำเภอ เมืองบุรีรัมย์จึงยกขึ้นมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบัน^๒

^๑ ชาญณรงค์ ศิริอำพันกุล. งานสารสนเทศการเรียนรู้ เรื่องท้องถิ่นบุรีรัมย์. หน้า ๑.

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทยยังไม่ปรากฏมีชื่อเมืองบุรีรัมย์ ดินแดนในบริเวณนี้ในสมัยนั้นมีเมืองพุทไธสง เมืองตะลุง (อำเภอประโคนชัยปัจจุบัน) เมืองนางรอง ทุกเมืองต่างก็ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาโดยขึ้นกับข้าหลวงใหญ่ที่เมืองนครราชสีมา ซึ่งเป็นข้าหลวงต่างพระองค์ โดยตั้งเมืองตะลุงเป็นหัวเมืองจัตวา เมืองนางรองเป็นหัวเมืองชั้นเอก^๓

เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ. ๒๓๑๕ พระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ทรงให้พระยาจักรีมาปราบกบฏโดยมีพระยานางรองคบคิดเป็นสายกับพวกลาวจำปาศักดิ์ พอถึงสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ในปีถัดมา พ.ศ. ๒๓๒๑ เจ้าเมืองนางรองเป็นกบฏโดยสมคบกับเจ้าโอ เจ้าอิน และอุปฮาดเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาจักรียกกองทัพมาปราบปรามเกลี้ยกล่อมเมืองเหล่านี้ให้เป็นเมืองขึ้นต่อนครราชสีมาตามเดิม ในการที่สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เดินทางกลับมา เมื่อถึงเมืองบุรีรัมย์ในปัจจุบันนี้ จึงให้หยุดทัพและออกสำรวจบริเวณรอบ ๆ มีดินไม่รุ่มร้อน ซึ่งประกอบด้วยดินเปะขนาดใหญ่มากมาย ได้พบชุมชนเก่า เมืองร้าง จึงให้ทหารและผู้คนของหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบ (คนเฝ้ารอบเมือง ภาษาถิ่นเรียกกันว่า ละลม) เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้สอยและป้องกันข้าศึกที่จะรุกรานต่อไป เมื่อสร้างเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงตั้งชื่อว่า เมืองเปะ^๔

พอถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีเรื่องราวของเมืองเปะ (บุรีรัมย์) ปรากฏใน พ.ศ. ๒๓๓๐ ทหารแถบเมืองพุทไธสง เมืองนางรอง และเมืองเปะ พระนครภักดี (หงส์) นำราษฎรออกทำการต่อสู้พวกทหารลาวติดตามทันที่ช่องเสม็ด ทหารลาว จับพระนครภักดี และครอบครัวไว้และจองจำกลับไปให้เจ้าราชวงศ์ ซึ่งตั้งทัพอยู่ที่ทุ่งสุวรรณภูมิ (ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์) ต่อมาพระนครภักดีได้ชักชวนชายหญิงในครอบครัวจับอาวุธเข้าต่อสู้เพื่อหนีในเวลากลางคืนแต่ถูกพวกทหารลาวฆ่าตายหมดเหลือแต่ตัวพระนครภักดี ทหารลาวฟันแทงไม่เข้า เพราะเป็นคนมีวิชาคงกระพัน เจ้าราชวงศ์จึงให้ทหารลาวเอาหาลาเวียบทวารจนถึงแก่ความตาย หลังจากกองทัพหลวงของไทยตีทัพ

^๓ เรื่องเดียวกัน,

^๔ บุญส่ง สุขอนันต์. การประชุมพุทธสมาคมพุทธศาสนาครั้งที่ ๔๓. วารสารพุทธสมาคมจังหวัดบุรีรัมย์ (บุรีรัมย์ : เรวัตการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

^๕ อนุสรณ์ฉลองอายุวัฒนมงคล ๘๐ ปี พระครูธรรมประภากร (เอก ปากโร) เจ้าคณะอำเภอเมืองบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์ : สำนักงานเจ้าคณะบุรีรัมย์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗-๓๘.

เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์แตกแล้วได้แต่งตั้งให้หลวงปลัด ซึ่งเป็นบุตรชายพระนครภักดี (หงส์) เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าเมืองแทน^๕

และอาณาบริเวณที่อยู่ลุ่มน้ำห้วยจะเข้มาก มีสภาพชัยภูมิดีเหมาะสมที่จะตั้งเมืองใหม่ แต่ที่แห่งนี้มีไข้ป่าชุกชุมผู้คนไม่กล้าเข้ามาอยู่อาศัยแต่ตั้งบ้านเรือนอยู่โดยรอบ คือ บ้านโคกหัวช้าง บ้านทะมาน (บริเวณด้านหลังองค์การบริหารส่วนจังหวัดเดิมนี) และได้เกลี้ยกล่อมเอาเขมรป่าดง เมืองตะลุง เมืองสังขะ และเมืองขุขันธ์ มาอยู่ในเขตของกรุงธนบุรีด้วย ให้บุตรเจ้าเมืองพุทไธสมัน (เมืองพุทไธสงปัจจุบัน) ซึ่งติดตามมาพร้อมครอบครัวมาเป็นเจ้าเมือง และชักชวนชาวบ้านเขมรเหล่านั้นมาตั้งหลักแหล่งมีอาชีพทำไร่นาเรียกสวนในเมืองร้างแห่งนี้จนเป็นปึกแผ่น เจ้าเมืองที่เป็นผู้ปกครอง ต่อมาได้เป็นพระยานครภักดี

ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๕ ของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๔๑๑ มีพระยานครภักดี (พระตำแดง) เป็นเจ้าเมืองแปะ ทางราชการได้รวมเมืองนางรอง เมืองพิมาย เมืองพุทไธสง เมืองรัตนบุรี เมืองตะลุง และเมืองแปะเข้าเป็นเมืองเดียวกัน เรียกว่า บริเวณนางรอง และตัวศาลากลางจังหวัดอยู่ที่เมืองแปะ ต่อมาอาณาเขตบริเวณนางรองได้เปลี่ยนไป คือ เมืองพิมายได้โอนไปขึ้นกับนครราชสีมา เมืองรัตนบุรีไปขึ้นกับสุรินทร์ ทางราชการจึงตั้งเมืองแปะเป็นจังหวัด เรียกว่าจังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๑๑ โดยมีพระสังสรณ์สารกิจเป็นเจ้าเมือง ส่วนเมืองอื่นก็ลดตำแหน่งลงเป็นนายอำเภอต่อไป^๖

ปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้มีประกาศเรียกชื่อข้าหลวงกำกับหัวเมืองทั้ง ๔ เมือง ได้แก่ เปลี่ยนเรียกข้าหลวงจำปาศักดิ์ เป็นข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวตะวันออก ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานีเป็นข้าหลวงประจำเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าหลวงเมืองหนองคายเป็นข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ส่วนข้าหลวงเมืองนครราชสีมาเป็นข้าหลวงประจำเมืองลาวกลาง ทั้งนี้โดยยกเมืองบุรีรัมย์ไปขึ้นกับหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ซึ่งมีหนองคายเป็นศูนย์กลาง และเมืองบุรีรัมย์ก็เป็นเมืองขึ้นในสังกัด ๑ เมือง ได้แก่ เมืองนางรอง หลังจากช่วง พ.ศ. ๒๔๔๐ – ๒๔๔๑ เมืองบุรีรัมย์

^๕ ญีวรรณ มาเจริญ อ่างใน ชาญณรงค์ ศิริอำพันธ์กุล, สารานเทศการเรียนรู้ เรื่องท้องถิ่นบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^๖ บุญส่ง สุขอนันต์, ในวารสารพุทธสมาคมจังหวัดบุรีรัมย์ การประชุมพุทธสมาคมพุทธศาสนา ครั้งที่ ๔๓, หน้า ๓๑.

ได้กลับไปขึ้นอยู่กับมณฑลนครราชสีมา เรียกว่า บริเวณนางรอง (มีฐานะเท่าจังหวัดหนึ่งในสมัยนั้น) ประกอบด้วยเมืองบุรีรัมย์ เมืองนางรอง เมืองรัตนบุรี เมืองประโคนชัย และเมืองพุทไธสง^๖

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อมณฑลใหม่ ซึ่งเดิมแต่ก่อนเรียกชื่อมณฑลต่าง ๆ ตามพื้นที่เป็นมณฑลว่า ลาวเฉียง ลาวพวน ลาวกาว และมณฑลเขมร โดยเปลี่ยนชื่อมณฑลลาวเฉียงเป็นมณฑลฝ่ายตะวันตกเฉียงเหนือ มณฑลลาวพวนเป็นมณฑลฝ่ายเหนือ มณฑลลาวกาวเป็นมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ มณฑลเขมรเป็นมณฑลตะวันออก ในคราวเดียวกันนี้ได้เปลี่ยนการเรียก “บริเวณนางรอง” ซึ่งประกอบด้วยเมืองบุรีรัมย์ เมืองนางรอง เมืองพุทไธสง เมืองประโคนชัย และเมืองรัตนบุรี เป็น “เมืองนางรอง” แล้วยกเป็นเมืองจัตวา ดังความในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๖ ร.ศ. ๑๘๘ ว่า

....๖ เมืองนางรอง บุรีรัมย์ ประโคนชัย พุทไธสง และรัตนบุรี ซึ่งรวมเรียกว่า “เมืองนางรอง” นั้น ต่อนี้สืบไปให้รวมเรียกว่า “เมืองนางรอง” ยกเป็นเมืองจัตวาเมืองหนึ่ง

ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ กระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศแจ้งความว่า เนื่องจากเมืองนางรองซึ่งเป็นเมืองจัตวา ประกอบด้วยเมือง ๕ เมือง ดังกล่าวแล้วนั้น ตั้งที่ว่าการอยู่ที่เมืองบุรีรัมย์แต่ตราตำแหน่งเป็นตราผู้ว่าราชการเมืองนางรอง ซึ่งนามเมืองที่ตั้งที่ว่าการ และตราตำแหน่งมิได้มีความสอดคล้องกันตามจริง จึงให้เปลี่ยนชื่อบริเวณนั้น เป็นเมืองบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๔๔ พร้อมกับเปลี่ยนตราตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองนางรองเป็นผู้ว่าราชการเมืองบุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๔๕๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยปรับปรุงหัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในส่วนมณฑลนครราชสีมาขึ้น ประกอบด้วย ๓ เมือง ๑๑ อำเภอ แบ่งเป็น เมืองนครราชสีมา มี ๑๐ อำเภอ เมืองชัยภูมิ มีอำเภอสังกัด ๓ อำเภอ และเมืองบุรีรัมย์ มีอำเภอสังกัด ๔ อำเภอ ได้แก่ พุทไธสง รัตนบุรี (ปัจจุบันสังกัด สุรินทร์) นางรอง และประโคนชัย

เวลาต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๖ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยุบมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และได้มีตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ จัดระเบียบบริหารราชการ

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

ส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอเมืองบุรีรัมย์ จึงมีฐานะเป็นจังหวัดบุรีรัมย์ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน^๔

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๗ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์มีความยาวมากกว่าความกว้าง คล้ายเต่าคือขาวยาวในตอนบน แล้วแผ่กว้างทางตอนกลาง และตอนใต้ ทำให้เกิดข้อเสียในด้านต่าง ๆ การสื่อสารคมนาคมไม่สะดวก ยากแก่การพัฒนา

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งเป็น ๔ บริเวณ คือ บริเวณที่สูง และเทือกเขา บริเวณที่เกิดจากภูเขาไฟ บริเวณที่ราบลูกคลื่นลอนลาด และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว และราชอาณาจักรกัมพูชา

การปกครองในจังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งเป็น ๒๓ อำเภอ มีประชากร สำรวจ ณ วันที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๕ มีประชากรรวมแล้วทั้งสิ้น ๑,๖๑๐,๕๕๕ คน เป็นชาย ๘๐๕,๒๔๐ คน เป็นหญิง ๘๐๕,๓๑๕ คน^๕

เมืองบุรีรัมย์เดิม ชื่อ “เมืองแปะ” (ตั้งตามต้นแปะ) ปีพุทธศักราช ๒๔๑๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเปลี่ยนชื่อจากเมืองแปะ เป็นเมือง “บุรีรัมย์”

เมืองบุรีรัมย์ หมายถึง “เมืองแห่งความรื่นรมย์” คำขวัญประจำจังหวัด “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม”^๖

ความหมายของตราประจำจังหวัด คือ “เทวดาร่ายรำ” หมายถึงดินแดนแห่งเทพเจ้า ผู้สร้าง ผู้ปราบยุคเข็ญ และประสาทสุข “ท่าร่ายรำ” แสดงถึงความสำราญ ชื่นชมยินดี ตรงกับการออกเสียงพยางค์สุดท้ายของชื่อจังหวัด คือ “บุรีรัมย์” “ปราสาทหิน” คือ ปราสาทหินพนมรุ้ง ซึ่งมี

^๔ อ่างแล้ว.

^๕ กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, (จังหวัดบุรีรัมย์ : สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๔.

กำแพงล้อมรอบภายในเป็นเทวสถาน และรอยพระพุทธรูปบาทจำลองประดิษฐานอยู่บนยอดเขาแห่งนี้ด้วย^{๑๑}

สภาพทั่วไป

บุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญจังหวัดหนึ่งใน ๑๕ จังหวัดภาคอีสาน เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ที่เป็นเช่นนี้เพราะสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อเรื่องราวในประวัติศาสตร์ มีพื้นที่กว้างขวางมีการแบ่งเขตการปกครองเป็นพื้นที่ ๒๓ คือ อำเภอเมือง อำเภอประโคนชัย อำเภอพุทไธสง อำเภอนางรอง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอสตึก อำเภอกระสัง อำเภอละหานทราย อำเภอบ้านกรวด อำเภอคูเมือง อำเภอหนองกี่ อำเภอประคำ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอหนองหงส์ อำเภอพลับพลาชัย อำเภอชำนิ อำเภอห้วยราช อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอโนนดินแดง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอบ้านด่าน อำเภอแคนดง

รูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์ มีความยาวมากกว่าความกว้าง กล่าวคือ วัดความยาวของจังหวัดจากแผนที่ภูมิศาสตร์ อัตราส่วน ๑ : ๒๕๐,๐๐๐ ของกรมแผนที่ทหารได้ประมาณ ๑๘๒ กิโลเมตร ส่วนความกว้างวัดได้ ๕๐ กิโลเมตรในทางภูมิศาสตร์การเมือง ได้วิเคราะห์รูปร่างที่ดีของพื้นที่ไว้ว่า จะต้องมีความยาวและความกว้างเท่ากัน คือ ยาว : กว้าง เท่ากับ ๑ ซึ่งรูปร่างของพื้นที่ดังกล่าวอาจเกือบกลม หรือเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส เมื่อพิจารณารูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์ จะมีรูปร่างคล้ายเต่า มีหัวอยู่ทางตอนบน และลำตัวอยู่ทางตอนกลางและทางตอนใต้ ถ้าคิดตาม สัดส่วนความยาวต่อความกว้างแล้ว จะมีค่าประมาณ ๒.๐๒ ซึ่งเป็นรูปร่างที่ไม่ดี คือ ไม่กะทัดรัด เพราะจะมีรูปร่างยาวรีในตอนบน แล้วแผ่กว้างทางตอนกลางและตอนใต้ จึงทำให้เกิดข้อเสียในด้านต่าง ๆ การสื่อสารโทรคมนาคมไม่สะดวกยากแก่การพัฒนา เสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาสูง ตลอดจนการดูแลของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง

ที่ตั้ง

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่า “อีสานใต้” ของประเทศไทย อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๔ องศา ๑๕ ลิปดาเหนือ กับ ๑๕ องศา ๔๕ ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ ๑๐๒ องศา ๓๐ ลิปดา กับ ๑๐๓ องศา ๔๕ ลิปดาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร ดังนี้

^{๑๑}พัชรินทร์ ศิริอัมพันธุกุล, ประวัติศาสตร์บุรีรัมย์, เอกสารทางวิชาการสมบัติอีสานใต้ หน้า ๔.

- ตามระยะทางหลวงแผ่นดิน สาย ๑ (กรุงเทพ - สระบุรี) สาย ๑ (สระบุรี - นครราชสีมา) สาย ๒๒๔ (นครราชสีมา - โชคชัย) สาย ๒๔ (โชคชัย - นางรอง) และสาย ๒๑๘ (นางรอง - บุรีรัมย์) ประมาณ ๔๑๒ กิโลเมตร

- ตามระยะทางรถไฟ กรุงเทพฯ – อุบลราชธานี ประมาณ ๓๗๖ กิโลเมตร จังหวัดบุรีรัมย์ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

เหนือสุด จรดอำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น อำเภอนาเชือก และอำเภอยักษ์คม ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จุดเหนือสุดอยู่ที่บ้านนาขาม ตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ ที่ประมาณละติจูด ๑๕ องศา ๔๘ ลิปดาเหนือ

ทิศใต้ จรดประเทศกัมพูชา อำเภอตาพระยา และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จุดใต้สุดอยู่ที่ยอดเขาวง บ้านลำนางรอง ตำบลโนนดินแดง อำเภอโนนดินแดง ที่ประมาณละติจูด ๑๔ องศา ๕ ลิปดาเหนือ

ตะวันออกสุด ติดต่อกับอำเภอชุมพลบุรี อำเภอจอมพระ อำเภอเมือง อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิงจังหวัดสุรินทร์ จุดตะวันออกสุดอยู่ที่บ้านลำโรงพิมาน ตำบลท่าม่วง อำเภอสตึก ประมาณลองจิจูด ๑๐๓ องศา ๓๐ ลิปดา ๓๐ ลิปดาตะวันออก

ตะวันตกสุด ติดต่อกับอำเภอครบุรี อำเภอหนองบุญนาถ อำเภอจักราช อำเภอห้วยแถลง กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา จุดตะวันตกสุดที่บ้านหนองมัน ตำบลหนองกี่ อำเภอหนองกี่ ประมาณละติจูดที่ ๑๐๒ องศา ๒๘ ลิปดาตะวันออก

พื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมดรวมทั้งสิ้น ประมาณ ๑๐,๓๑๒,๘๘๕ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๖,๔๕๑,๑๗๘.๑๒๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๑ ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ ๒.๐๑ ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีพื้นที่ถือครองทำการเกษตร ๓,๘๗๓,๓๗๘ ไร่ ที่รกร้างว่างเปล่า ๖๔,๒๔๔ ไร่ พื้นที่ป่าไม้ ๓๓๑,๒๕๐ ไร่ พื้นที่อื่น ๆ ๒,๒๔๘,๒๖๘ ไร่

พรมแดน

จังหวัดบุรีรัมย์มีพรมแดนโดยรอบยาวประมาณ ๖๓๘ กิโลเมตร เป็นพรมแดนที่เป็นพรมแดนธรรมชาติทั้งสิ้น คือ ใช้แนวสันเขาแบ่งยาวประมาณ ๑๗๐ กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘๘ พรมแดนที่เป็นลำน้ำยาวประมาณ ๓๖๓ กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๑๕ และใช้แนวเส้นตรงในเขตที่ราบ เป็นแนวพรมแดนอีก ๑๐๕ กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๕๖^{๑๒}

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน,

แนวพรมแดนด้านทิศใต้ ติดต่อราชอาณาจักรกัมพูชา ยาวประมาณ ๔๒ กิโลเมตร และติดต่อกับอำเภอตาพระยา อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ยาวประมาณ ๑๘ กิโลเมตร รวมเป็นความยาวประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตร เส้นแบ่งเขตแดนด้านนี้ใช้สันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรัก และเทือกเขาสันกำแพง มีช่องเขาหลายแห่ง เช่น ช่องโอบก ช่องตะโก ช่องตากิ้ว ช่องตาเพ็ด เป็นต้น

แนวพรมแดนด้านตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์ มีความยาวประมาณ ๒๕ กิโลเมตร มีลำน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดน ได้แก่ ลำน้ำชี แม่น้ำมูล และลำพังชู

แนวพรมแดนด้านทิศเหนือ เป็นแนวพรมแดนที่ติดต่อกับจังหวัดมหาสารคาม และขอนแก่น มีความยาวของพรมแดนทั้งสิ้น ประมาณ ๘๕ กิโลเมตร โดยมีลำพังชู แบ่งเขตพรมแดนระยะทางยาวประมาณ ๕๐ กิโลเมตร รวมทั้งสิ้นประมาณ ๘๕ กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงเกิดจากภูเขาไฟระเบิด เมื่อประมาณเก้าแสนถึงหนึ่งล้านปีเศษ มีเทือกเขาสันกำแพง เทือกเขาพนมดงรัก และภูเขาพนมรุ้ง ภูเขาอังคาร ภูเขาไปรบัด ภูเขากระโดง ภูเขาออก และภูโคกเขา หรือภูห้วยคา จังหวัดบุรีรัมย์มีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำมูล ลำปลายมาศ ลำนางรอง ลำประเทีย และลำชี จึงทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญ ๆ แบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. พื้นที่สูงและภูเขาทางตอนใต้ เป็นพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลึก ช่องเขาภูเขา บริเวณเทือกเขาดงรัก ภูเขาสันกำแพง มีความสูงตั้งแต่ ๒๐๐-๖๑๕ เมตร จากระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งได้แก่ บริเวณด้านทิศใต้ของอำเภอบ้านกรวด อำเภอละหานทราย อำเภอโนนดินแดง อำเภอประคำ อำเภอนางรอง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และทิศตะวันตกของอำเภอโนนสุวรรณ

๒. พื้นที่ลูกคลื่นลูกคลื่นลอนตื้นตอนกลางของจังหวัด มีความสูงประมาณ ๑๕๐ - ๒๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่จะทอดขนานเป็นแนวยาวทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ ๑๖๐ ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งได้แก่ บริเวณอำเภอเมือง อำเภอชำนิ อำเภอประโคนชัย อำเภอพลับพลาชัย อำเภอกระสัง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอห้วยราช อำเภอบ้านด่าน และบางส่วนของอำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่ และอำเภอหนองหงส์

๓. พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูล มีความสูงเฉลี่ยต่ำกว่า ๑๕๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล ได้แก่ พื้นที่บริเวณอำเภอพุทไธสง อำเภอคูเมือง อำเภอสตึก อำเภอแคนดง และบริเวณลำสะเทต ลำพังชู ลำชี ได้แก่ บริเวณอำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ และบางส่วนของอำเภอพุทไธสง แม่น้ำสายสำคัญได้แก่

๓.๑ แม่น้ำมูล มีความยาวประมาณ ๖๔๑ กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากทิวเขาสันกำแพง ไหลผ่านจังหวัดบุรีรัมย์ ลงสู่แม่น้ำโขงที่บริเวณปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี

๓.๒ ลำชี มีความยาวประมาณ ๑๕๐ กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากทิวเขาพนมดงรัก ไหลเลียบเป็นอาณาเขตกันระหว่างจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ แล้วไหลไปบรรจบกับแม่น้ำมูลที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดบุรีรัมย์โดยทั่วไป จะคล้ายคลึงกับจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างหรืออีสานใต้ ที่มีที่ตั้งอยู่ห่างทะเลอยู่ในเขตร้อน มีโอกาสได้รับแสงอาทิตย์ตั้งจากปีละ ๒ ครั้ง เช่นเดียวกัน ความชื้นหรือปริมาณน้ำฝนจะมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับอิทธิพลของมรสุมฤดูร้อนที่พัดมาจากตะวันตกเฉียงใต้และพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ เป็นสำคัญ การวางตัวของเทือกเขาพนมดงรัก และสันกำแพงในแนวทางตะวันตก-ออก จะกั้นอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้เกิดเป็นเงาฝน (Rain Shadow) ดังนั้นจังหวัดบุรีรัมย์จึงได้รับปริมาณน้ำฝนจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ไม่มากนัก และจะได้รับเพิ่มมากขึ้นในตอนปลายฤดูฝนจากพายุดีเปรสชันที่พัดจากทะเลจีนใต้ ส่วนมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเป็นลมที่นำความหนาวเย็นและแห้งแล้งจากไซบีเรียเข้ามาสู่จังหวัดบุรีรัมย์^{๑๓}

สภาพภูมิอากาศ

บุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในเขตอากาศร้อน ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัด สภาพภูมิอากาศของจังหวัดบุรีรัมย์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ ที่ตั้งของจังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ในเขตร้อน จึงมีอุณหภูมิสูงตลอดปี

ประการที่สอง มีแนวเทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก กั้นขวางทิศทางของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้เขตจังหวัดบุรีรัมย์กลายเป็นเขตเงาฝน (Rain shadow) หรือเขตอับลม (Leeward side) มีความชื้นน้อยกว่าจังหวัดทางภาคตะวันออก หรือซีกตะวันออกของภาคอีสานซึ่งเป็นเขตรับลม (Windward side) จากทะเลจีนใต้

ประการที่สาม เกี่ยวกับลมประจำที่พัดผ่าน คือ ลมมรสุม และลมพายุ ความชื้นและความหนาวเย็นจะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของลมประจำดังกล่าว

^{๑๓} อ้างแล้ว,

ประการสุดท้าย คือระยะห่างจากน้ำทะเล จังหวัดบุรีรัมย์มีระยะห่างจากทะเลด้านฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย ประมาณ ๑๕๐ กิโลเมตร ทำให้ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ลักษณะอากาศ ฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำ และฤดูร้อนอุณหภูมิสูง แตกต่างกันค่อนข้างชัดเจน

จังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน ๓ ฤดู คือ

๑. ฤดูร้อน ปลายเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม มีอุณหภูมิสูงสุด ประมาณ ๓๖ องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน

๒. ฤดูฝน เดือนมิถุนายน – กันยายน โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ในระหว่างเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม และจากพายุจรในเดือนมิถุนายน และเดือนกันยายน เนื่องจากมีทิวเขาพนมดงรักขวางกั้นลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จึงได้รับปริมาณน้ำฝนไม่มากนัก

๓. ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนตุลาคม – มกราคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน – มกราคม มีอากาศหนาวและแห้งแล้ง อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ ๑๒ องศาเซลเซียส

จังหวัดบุรีรัมย์มีปริมาณฝนตกเฉลี่ย ๑,๒๐๐ มิลลิเมตรต่อปี อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๕.๕ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๑๒.๘ องศาเซลเซียส

สภาพแวดล้อมทั่วไป

บุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชาชนพลเมืองส่วนใหญ่นั้น ประกอบอาชีพทางการเกษตร การตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ปลุกบ้านติด ๆ กัน และรวมกันเป็นหมู่บ้าน ไม่นิยมไปสร้างที่อยู่อาศัยตามไร่หรือสวน เช่น ภาคกลางหรือภาคใต้นิยมปลุกบ้านเป็นแบบยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนบ้านจะใช้เป็นที่พักผ่อน หรือเป็นคอกสัตว์ เช่น คอกวัว คอกควาย เล้าไก่ ปัจจุบันได้แยกสัตว์ออกไปจากใต้ถุนบ้าน และกลับนิยมปลุกบ้านชั้นเดียวหรือสองชั้น ไม่มีใต้ถุน คือ ปลุกบ้านทรงสเปน แบบตะวันตกมากขึ้น

การดำรงชีวิต ในการใช้น้ำในชนบทจะใช้น้ำในบ่อชุมชนร่วมกัน กิจกรรมบางส่วนช่วยเหลือกันในรูปแบบของ การบอกแขก หรือภาษาในท้องถิ่น เรียกว่า “การลงแขก” ด้วยการขอแรงงานเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร และเครื่องดื่มพอสมควร ปัจจุบันประเพณีก็จะเริ่มหายไปบ้างแล้ว เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ การขอแรงก็จะกลายเป็นรูปแบบของการว่าจ้างและมีอาหารเลี้ยงพร้อม การเดินทางไปมาหาสู่กันแต่ก่อนใช้ม้า ใช้เกวียนเป็นพาหนะหรือเดินด้วยเท้า ในปัจจุบันบ้านเมืองเจริญขึ้น ถนนหนทางไปมาหาสู่กันเริ่มสะดวก ทั้งในระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จึงใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ รถไฟ เครื่องบินกันมากขึ้น การสื่อสารก็สะดวกรวดเร็ว ข่าวสารต่าง ๆ ได้

รับรู้พร้อมกันอย่างทั่วถึง ไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้าน เครื่องใช้ไม่สอย ล้วนแต่ใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า แก๊สอย่างสะดวกสบาย มีวิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

เมื่อความเจริญทุก ๆ ด้านได้พัฒนาเข้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์ เช่น การคมนาคม การตลาด การสื่อสาร การอุตสาหกรรม การศึกษา ฯลฯ ประชากรส่วนใหญ่ต้องดิ้นรนช่วยเหลือตนเองและครอบครัว ทั้งนี้เพราะการเพิ่มจำนวนประชากรจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดอื่น ๆ ทุกภูมิภาคมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วง ๑๐ – ๒๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาการอพยพไปหาที่ทำการปัญหาด้านการเกษตร ปัญหาด้านการศึกษา เป็นต้น

เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดบุรีรัมย์มีผลต่อประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจึงเป็นผลให้จังหวัดมีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประชาชนของจังหวัดบุรีรัมย์จะมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมแตกต่างกัน เป็น ๕ กลุ่ม ไทยโคราช ไทยลาว ไทยเขมร ไทยกวย และไทยจีน จึงทำให้มีความเชื่อมีการนับถือสิ่งต่าง ๆ ที่ผิดแผกแตกต่างกันกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เช่น ไทยโคราช นับถือผี พรหมณ์ และหันมานับถือพุทธศาสนา ไทยลาว นับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่ ผีนา ฯลฯ และนับถือศาสนาพุทธแบบชาวยุโรป นำศาสนาพุทธเข้ากับจารีตของตนเอง ไทยเขมร มีลักษณะเฉพาะตน เช่น มีความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง การเสกเป่า ยาสั่ง และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ก็ไม่ทิ้งที่จะนับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย ไทยกวย ได้รับนับถือไสยศาสตร์จากเขมรอีกทีหนึ่ง และมักได้รับความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ มาก จึงสามารถจะไปจับช้างมาฝึกได้ และนับถือพุทธศาสนาด้วย ส่วนไทยจีน ครั้งแรกได้นำความเชื่อด้านลัทธิเต๋าและขงจื๊อมาร่วมกับการเคารพไหว้ศาลเจ้าไหว้บรรพบุรุษ และมีการนับถือพุทธศาสนาด้วย^{๑๔}

จากการที่ประชากรของจังหวัดบุรีรัมย์มีความหลากหลายด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี และการนับถือ อีกทั้งในการบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องในการจัดการอยู่ร่วมกันของฝ่ายราชการ ประชาชนด้วย และฝ่ายคณะสงฆ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในกิจการด้านการงานต่าง ๆ ด้วยกันนั้น จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ การได้รับการศึกษาหรือการจัดการศึกษาให้ประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน^{๑๕}

^{๑๔}ชาญณรงค์ คิริอำพันธ์กุล. สารสนเทศการเรียนรู้ เรื่องท้องถิ่นบุรีรัมย์. (บุรีรัมย์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๔). หน้า ๑-๔.

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน,

โดยที่จังหวัดบุรีรัมย์อยู่ทางตอนใต้ของภาคอีสาน จึงจัดให้เป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มภาคอีสานใต้ ร่วมกับจังหวัดอีก ๗ จังหวัด คือ ชัยภูมิ นครราชสีมา ยโสธร สุรินทร์ ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และจังหวัดอุบลราชธานี จากการที่จังหวัดบุรีรัมย์มีที่ตั้งติดต่อกับประเทศกัมพูชา และติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงทำให้จังหวัดบุรีรัมย์มีลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีตลอดความ เป็นอยู่คล้ายคลึงกับประชาชนโดยรอบ จังหวัดบุรีรัมย์จึงเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางด้าน วัฒนธรรม กล่าวคือ ทั้งวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็ผสมกลมกลืนกันไปได้ของชาวไทยทั้ง ๕ กลุ่ม คือ ชาวไทยเชื้อสายเขมร ชาวไทยเชื้อสายกวย (ส่วย) ไทยเชื้อสายลาว ชาวไทยเชื้อสายโคราช และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะเห็นได้จากความแตกต่างทางด้านภาษาที่ชาวพื้นเมืองในจังหวัด บุรีรัมย์ใช้พูดกันซึ่งแตกต่างกัน ๕ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทยเขมร ภาษาไทยลาว ภาษาไทยกวย ภาษาไทยโคราช และภาษาไทยจีน

เนื่องจากพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดขอนแก่น จึงมีชาติพันธุ์ ภาษาพูด ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม อันหลากหลาย ดังนี้

๑. ชาติพันธุ์ ประชากรในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย ชาวไทยเขมร ไทยลาว ไทยโคราช ไทยส่วย และไทยจีน รวมทั้งปัจจุบันนี้มีชาติตะวันตกมาแต่งงานกับหญิงชาวบุรีรัมย์ด้วย

๒. ภาษาพูด ประชากรจังหวัดบุรีรัมย์ มีการพูดหรือการใช้ภาษาที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบัน ถึง ๕ ภาษาด้วยกัน แต่ภาษาจีน ที่คนไทยเชื้อสายจีนเคยพูดบ้าง เมื่อสมัย ๑๐ – ๒๐ ปีที่แล้ว แต่ ปัจจุบันมีการพูดเล็กน้อยในวงธุรกิจการค้าเท่านั้น ปัจจุบันภาษาที่พูดกันที่เด่น ๆ มี ๔ ภาษา ดังนี้

๒.๑ ภาษาไทยอีสาน (ลาว) มีคนใช้ประมาณ ๕๐% ใช้มากในอำเภอลำปลายมาศ อำเภอพุทไธสง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอนาโพธิ์ และบางส่วนของอำเภอสตึก อำเภอโนนดินแดง อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอหนองกี่ อำเภอคูเมือง อำเภอหนองหงส์ อำเภอประคำ และอำเภอเมืองบุรีรัมย์

๒.๒ ภาษาไทยเขมร (เขมร) มีคนใช้ประมาณ ๑๘% ใช้มากในอำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอห้วยราช อำเภอประโคนชัย อำเภอกระสัง อำเภอบ้านกรวด และบางส่วนของอำเภอคูเมือง และอำเภอพลับพลาชัย

๒.๓ ภาษาไทยโคราช (สำเนียงโคราช) มีคนใช้ประมาณ ๓๐ % ใช้มากในอำเภอนางรอง และบางส่วนของอำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอละหานทราย อำเภอประคำ อำเภอชำนิ และอำเภอหนองกี่ ทั้งนี้รวมถึงการใช้ภาษาไทย (กลาง) ด้วย

๒.๔ ภาษาไทยส่วย (ส่วย) มีคนใช้ประมาณ ๒% ในพื้นที่บางส่วนของอำเภอสตึก อำเภอห้วยราช อำเภอประโคนชัย อำเภอหนองกี่ อำเภอหนองหงส์ และอำเภอบ้านด่าน

ส่วนภาษาไทยจีน (จีน) มีพูดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในอำเภอเมือง หรือในกลุ่มของชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองของอำเภอต่าง ๆ ซึ่งทำการค้าขายประกอบธุรกิจอื่น ๆ ในจังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดใกล้เคียงด้วย

บุรีรัมย์เป็นดินแดนที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มาก่อน ชุมชนในพื้นที่แถบนี้เป็นชุมชนย่อย ที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จากการสำรวจพบคูน้ำคันดินบ้านเมืองเก่าแก่ของชุมชนที่มีอายุประมาณพันปีขึ้นไป ถึง ๑๔๘ แห่ง ชุมชนเหล่านี้ จำต้องขึ้นอยู่กับอาณาจักรที่เข้มแข็งกว่า เช่น อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรขอม มาจนถึงสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ในที่สุด

จังหวัดบุรีรัมย์มีอารยธรรมซ้อนทับกันหลายสมัย มีการค้นพบโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยขอม บริเวณอำเภอบ้านกรวด ถือได้ว่าเป็นนิคมอุตสาหกรรม ทำการผลิตเครื่องเคลือบโบราณที่มีอายุยาวนานกว่าเครื่องเคลือบสังคโลกที่สุโขทัย มีแหล่งเตาเผาเครื่องเคลือบที่มีอายุ ๘๐๐-๑,๐๐๐ ปี มากกว่า ๒๐๐ เตา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งหินตัดหินทรายสีชมพูที่สวยงามที่สุด เพื่อนำมาสร้างปราสาทหินต่าง ๆ ปราสาทที่มีชื่อเสียง มีความงดงามที่สุดในประเทศไทย คือ ปราสาทหินพนมรุ้ง

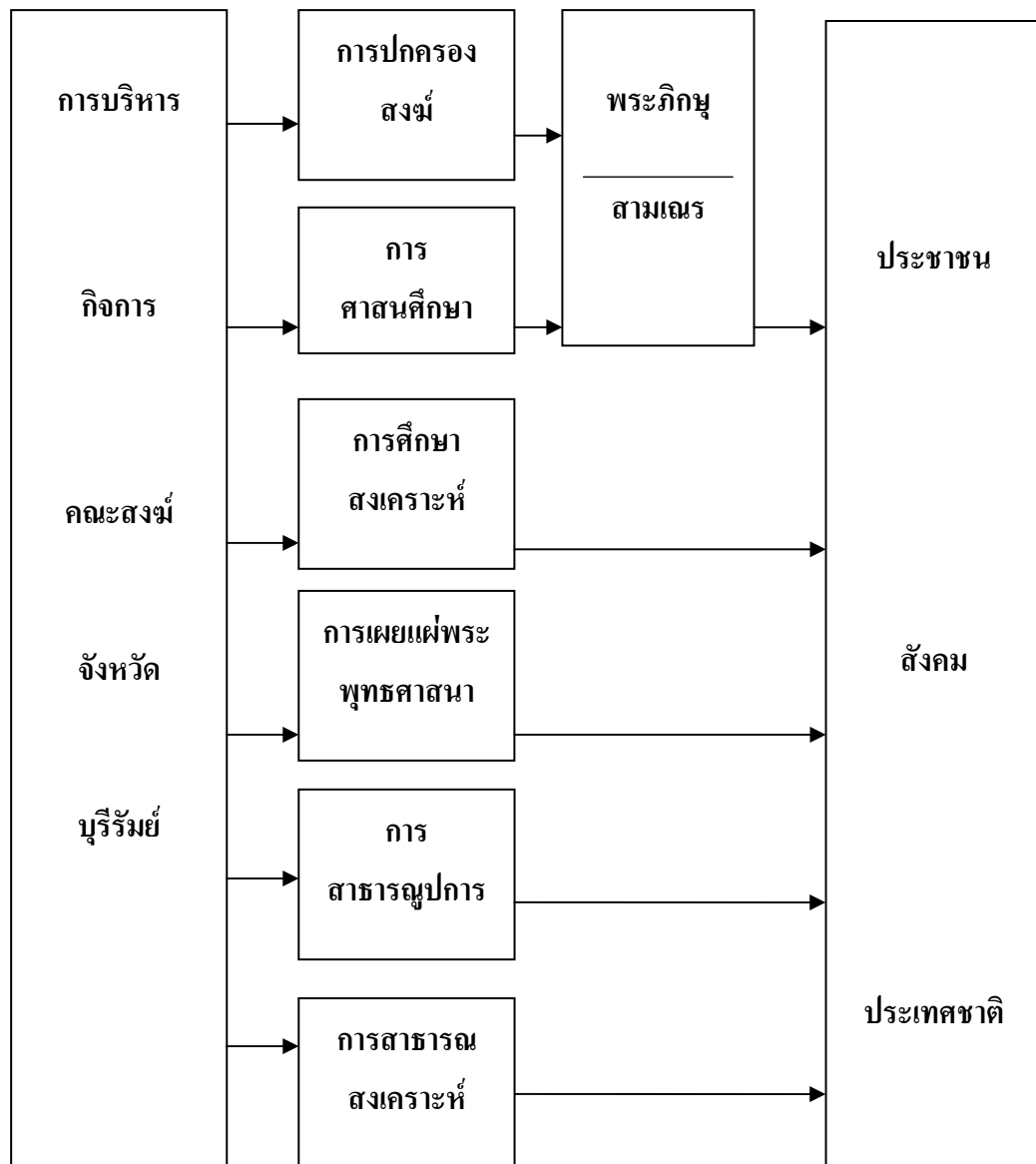
เป็นจังหวัดที่มีภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว ๖ ลูก คือ ภูเขาไฟกระโดง ภูเขาไฟเขาหลุบ ภูเขาไฟเขาไพบูลย์ ภูเขาไฟเขาสองลูก ภูเขาไฟเขาคอก และภูเขาไฟพนมรุ้ง ดอกไม้ประจำจังหวัด คือ ดอกสุพรรณิการ์ หรือ ดอกฝ้ายคำ ต้นไม้ประจำจังหวัดคือ ต้นแปะ ต้นไม้พระราชทานประจำจังหวัด ได้แก่ ต้นกาพพฤกษ์ ฟ้าไหมของบุรีรัมย์มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ด้วยหลายผ้าหางกระรอกคู่ นอกจากนี้ยังมีของดีที่มีชื่อ เช่น ข้าวหอมมะลิ กุ้งจ่อม แหล่งหินบะชอลท์ และทรายน้ำจืด คุณภาพดี ประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ คือได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมหลอมอยู่ด้วยกันได้อย่างลงตัว จนมีคำขวัญว่า เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม ^{๑๖}

^{๑๖}สำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก, แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์ : โรงพิมพ์วินัย, ๒๕๔๘), พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๓- ๕.

ภาคผนวก ข
ประวัติการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

โครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

แผนภูมิที่ ๒.๓

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

ด้านความเป็นมาของคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนล่าง) หรืออีสานใต้ จังหวัดที่อยู่ในเขตเดียวกัน คือ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ^{๓๓}

ในอดีตนานมาชาวบุรีรัมย์ดั้งเดิมกว่า ๕๐๐ ปีมาแล้ว นับถือพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป นอบน้อมและการละทิ้งกิเลส เป็นพุทธศาสนิกชน ประเพณีต่าง ๆ นี่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป อย่างเรียบง่าย ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา บุญกฐิน งานแห่เทียน เวียนเทียน ฯลฯ

จากการที่ประชากรของจังหวัดบุรีรัมย์มีความหลากหลายด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบประเพณี และการนับถือ อีกทั้งในการบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สอดคล้องในการจัดการอยู่ร่วมกันของฝ่ายราชการ ประชาชนด้วย และฝ่ายคณะสงฆ์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในกิจการด้านการงานต่าง ๆ ด้วยกันนั้น จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ การได้รับการศึกษาหรือการจัดการศึกษาให้ประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ^{๓๔}

ทั้งส่วนราชการและประชาชนทั่วไป จะยึดถือเอาศาสนาพิธีเป็นหลัก จากการสำรวจพบว่า ในจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นชาวไทยที่นับพุทธศาสนา ๙๙% ศาสนาคริสต์ ราว ๒.๕% และศาสนาอื่น ๆ ราว ๐.๑% จึงเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำของประชากรจังหวัดนี้^{๓๕}

สำหรับพระสงฆ์ที่เป็นศาสนาทายาทนั้น มี ๒ นิิกาย คือ มหานิกาย และธรรมยุตนิิกาย การอุปสมบท ของกุลบุตรในจังหวัดบุรีรัมย์ อุปสมบทด้วยศรัทธา และด้วยประเพณีนิยม บวชสืบต่อกันมาแต่โบราณ ทั้งนี้ไทยเรากล่าวคือว่า ลูกผู้ชายเมื่ออายุครบบวช (อายุ ๒๐ ปี) ควรจะได้อุปสมบทเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา และได้ศึกษาพระธรรมวินัย ฝึกธรรมะไปด้วย ต่อมาในระยะเวลาสมัยหลัง ๆ คือ เมื่อราว ๆ ปี ๒๕๑๐ เป็นต้นมานี้ ผู้ที่อุปสมบทบางส่วนมักจะอุปสมบท

^{๓๓} พชรินทร์ ศิริอัมพพันธุ์กุล, ประวัติศาสตร์บุรีรัมย์, แกสสารทางวิชาการสมมติอีสานใต้, (บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, ๒๕๒๒), หน้า ๖-๗.

^{๓๔} พชรินทร์ ศิริอัมพพันธุ์กุล, หน้า ๘-๙.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน.

และมักจะอยู่ไม่นานเพียง ๑ เดือน หรือ ๑ พรรษา ก็จะลาสิกขา สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าชาวบ้านมักจะรับสิกขาเพื่อไปทำงาน หรือประกอบอาชีพ บางคนที่อยู่สมทบก็จะเป็นข้าราชการ เมื่อครบกำหนดลาจึงต้องลาสิกขา ไปรับราชการตามเดิม จากสาเหตุนี้ ทำให้วัดหรือพระอารามต่าง ๆ ในอำเภอต่าง ๆ ไม่ค่อยอุดมด้วยพระสงฆ์ ในวัดที่อยู่ตามชนบทห่างไกลจริง ๆ ในฤดูนอกพรรษาก็จะมีพระสงฆ์อยู่วัดละ ๒-๔ รูปเท่านั้น บางวัดอาจจะมีพระสงฆ์อยู่ ๑-๒ รูป เท่านั้น เว้นแต่วัดใดที่เป็นสำนักเรียนเท่านั้น จะมีพระสงฆ์อยู่มากพอสมควร

การแก้ไขเพื่อให้ผู้อยู่สมทบให้อยู่สืบพระพุทธศาสนาได้นานขึ้น หลักการปกครองหรือการบริหารและพัฒนาวัด จึงได้ส่งเสริมให้มีการศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อพระสงฆ์ยุคใหม่รอบรู้ทั้งทางคฤหัสถ์ และคฤหัสถ์ธรรม จะได้เป็นที่พึ่งพาทางใจของชาวบ้านได้ทุกเรื่อง ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบัน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จึงอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้น ในทุกอำเภอที่มีความพร้อมโดยเริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ ในจังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอที่เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ม.๑-ม.๖) มีหลายอำเภอ และกำลังจะขอจัดตั้งตามสำนักเรียนในอำเภอต่าง ๆ ขณะนี้ได้จัดตั้งไปตามอำเภอและวัดที่มีศักยภาพในเขตอำเภอต่าง ๆ ไปแล้ว ๘ โรงเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกสามัญศึกษา) นี้ได้เปิดรับนักศึกษาที่เป็นพระภิกษุสามเณรเข้าเป็นนักศึกษาตั้งแต่แรกตั้ง ตามนโยบายของกรมการศาสนาที่ประสงค์จะให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันกรมการศาสนาก็ยังได้ส่งเสริมให้วัด – พระอารามต่าง ๆ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ขึ้นควบคู่กันไปด้วย เมื่อพระสงฆ์สามเณรรูปใดสอบไล่ได้แผนกบาลี จะได้เป็น “สามเณรเปรียญ” และหากสอบไล่ได้เปรียญ ๓ ขึ้นไป หากเป็นพระภิกษุ จะได้ชื่อว่า “พระมหา” ที่เดียว การศึกษาด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในจังหวัดบุรีรัมย์เคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้วเมื่อ ๕๐ ปีก่อน เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน และเห็นว่าน่าจะเจริญต่อไป

การศึกษาทางพระศาสนาตามพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนับว่า เป็นความเจริญด้านหนึ่งของพระภิกษุสามเณร พระภิกษุหรือสามเณรรูปใด สามารถสอบไล่ได้ประโยค ๕ นับว่ามีความสามารถยอดเยี่ยมเพราะถือได้ ท่านได้รอบรู้เกี่ยวกับคำราพระพุทธศาสนาและพระไตรปิฎกได้มากกว่าท่านอื่น ๆ การศึกษาด้านเปรียญธรรมนั้นพระภิกษุสามเณรผู้ใฝ่เรียนหากสนใจจริง ๆ เท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้เรียน ทั้งนี้เพราะสำนักเรียนในต่างจังหวัดไม่สู้จะมีมาก และหาครูผู้สอนยาก ดังนั้นพระสงฆ์สามเณรจึงต้องไปอยู่สำนักอื่นที่มีชื่อเสียงและจังหวัดใหญ่ ๆ ส่วนในชนบทที่ลำบาก

ตามประวัติที่บันทึกไว้พระภิกษุสามเณรรูปแรกของชาวนุริรัมย์ที่สามารถสอบเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ คือ พระมหาคุศล ปัญญาสุโต (วิเศษนคร) เป็นชาวบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ สอบได้ในปี ๒๕๐๓ และตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ ตันมา ก็มีพระภิกษุสามเณรของชาวนุริรัมย์ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ในสำนักเรียนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด สามารถ ๔ สอบป.ธ. ๙ ได้อีก สิบกว่ารูป เป็นที่น่าชมเชยอย่างยิ่ง เพราะการสอบได้ป.ธ. ๙ นั้นถือว่าเป็นสุดยอดของการศึกษาพระพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญทั้งทางพระพุทธศาสนาและทางพระไตรปิฎก^{๒๐}

ในปัจจุบันนี้จังหวัดบุรีรัมย์ มีพระอารามหรือวัด ในพระพุทธศาสนามากกว่า ๙๐๐ วัด (ทั้งวัดที่ขึ้นทะเบียน และยังเป็นสำนักสงฆ์) และมีพระอารามหลวง ๑ วัด คือ วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศยกจากวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ประเภทสามัญ เมื่อ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๓๓ เหตุที่จังหวัดบุรีรัมย์เสนอขอยกวัดราษฎร์แห่งนี้ ขึ้น เป็นพระอารามหลวง ก็เพราะตามหลักฐานพบว่า เคยเป็นที่ประทับพักแรมตั้งกองทัพนครเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ในคราวกรีธาทัพมาปราบเจ้าโอ เจ้าอิน และอุปราชนครจำปาศักดิ์ เมื่อปี ๒๓๑๙ ในคราวแข็งเมืองเอาใจออกห่าง ไม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อกรุงธนบุรีสมัยนั้น^{๒๑} และภายในบริเวณพระอารามหลวงแห่งนี้ ยังมีสระน้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่ ๑ สระ ซึ่งเป็นสระน้ำโบราณ และสระน้ำแห่งนี้เคยเป็นน้ำในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของเจ้าเมืองในสมัยก่อน และในคราวมหาสงคราม พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทางราชการก็ได้ให้อัญเชิญน้ำจากสระวัดกลางแห่งนี้ ไปร่วมในการพระราชพิธีดังกล่าวด้วย นอกจากนี้วัดกลางพระอารามหลวงแห่งนี้ ยังเป็นที่พำนักจำพรรษาของอดีตเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ มหานิกายหลายรูปในอดีต

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์นั้น มีการปกครองโดยยึดถือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไข พ.ศ. ๒๕๓๕) เป็นบรรทัดฐาน คือในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ได้แบ่งการปกครองออกเป็น ภาค จังหวัด อำเภอ และตำบล การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์และยังแบ่งการปกครองคณะสงฆ์เป็น ๒๐ อำเภอ ไม่ได้แบ่งเป็นการปกครองแบบ

^{๒๐} ประจักษ์ วัลลภโกศล และคณะ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จังหวัดบุรีรัมย์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดบุรีรัมย์, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระชนพรรษา ๖ รอบ,(กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๒๑} ประวัติวัดกลางพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์ : วัดกลางพระอารามหลวง)ปี๒๕๓๔, หน้า ๒.

การบริหารทางราชการของกระทรวงมหาดไทย บริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทุกประการ โดยมีเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายธรรมยุติ และเจ้าคณะจังหวัดฝ่ายมหานิกาย ดังนี้

๑. พระราชปริยัติดิลกการ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ห้องเรียนมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระพุทธรบาทเขากระโดง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

๒. พระราชปัญญาวิสารัท เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ (ธรรมยุติ) วัดกระดังทอง อำเภอ
บ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

๓. พระราชปริยัติกวี เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ (มหานิกาย) วัดกลางพระอารามหลวง
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

งานปกครอง

นับด้วยตั้งแต่มีที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ องค์ปัจจุบันนี้ เริ่ม
ตั้งแต่ปีที่มีการพัฒนากิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เริ่มต้นจริง ๆ จึง เป็นต้น
มา ท่านได้กำหนดงาน แผนงานการประชุม และโครงการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์
โดยยึดหลักการปกครองตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จาริตประเพณี มติ
ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม และกฎหมายบ้านเมืองตลอดมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ นี้ มีวัดรวมทั้งสิ้น ๑,๓๐๖ วัด เป็นวัดมีพัทธสีมา จำนวน ๓๘๐ วัด
วัดที่เป็นสำนักสงฆ์ จำนวน ๔๑๒ วัด และที่พักสงฆ์จำนวน ๕๑๔ แห่ง

มีพระภิกษุ-สามเณรภายใต้การปกครอง จำนวน ๕,๖๕๘ รูป โดยแยกเป็นภิกษุจำนวน
๘,๐๕๐ รูป สามเณร จำนวน ๑,๖๐๘ รูป มีการแบ่งการปกครองเป็นอำเภอทางคณะสงฆ์เป็น
จำนวน ๒๐ อำเภอ

งานด้านการศาสนศึกษา

ศาสนศึกษาถือว่า เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ซึ่งหมายถึง
การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอันเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ-สามเณร และ
คฤหัสถ์ปัจจุบันเรียกว่า พระปริยัติธรรม มี ๒ แผนก คือ แผนกธรรมและบาลี

การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือ
เกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจอันหนึ่งของคณะสงฆ์ คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดย
พระราชปริยัติดิลกการ เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ได้จัดการศึกษาส่วนนี้เพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์

แก่ประชาชน รวมถึงพระภิกษุสามเณร รวมทั้งการช่วยพัฒนาสถาบันการศึกษา ช่วยเหลือในส่วนอุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือผู้กำลังศึกษา ในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เช่น

ระดับมัธยมศึกษา (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญ)

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา) จัดอยู่ในหมวดการศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุ – สามเณร ศึกษาเล่าเรียน ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษาเป็นจุดยืน วิชาพระปริยัติธรรมหมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่ง จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ ปัจจุบันอยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ขณะนี้ในจังหวัดบุรีรัมย์มีจำนวน ๕ โรงเรียน มีพระภิกษุ – สามเณร เรียนอยู่ตั้งแต่ระดับ ม. ต้น ถึง ม.ปลาย ประมาณ ๑,๕๐๐ รูป

ระดับอุดมศึกษา

เจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๓ รูปที่กล่าวมา มีความมุ่งมั่นและตั้งใจ เอาใจใส่ต่อการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างแท้จริง มีความมุ่งมั่นและตั้งใจ เอาใจใส่ต่อการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างแท้จริง มีความประสงค์ที่จะให้พระสังฆาธิการ และพระภิกษุ-สามเณรทั่วไป ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชา มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสตร์แขนงอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการศึกษานักธรรม-บาลีที่มีอยู่แล้ว ได้ปรารภหลาย ๆ ครั้ง ที่จะดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษามาสู่คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ จนกระทั่งเมื่อคราวประชุมพระสังฆาธิการครั้งที่ ๔/๒๕๔๑ วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๔๑ จึงตัดสินใจนำโครงการเสนอต่อคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์และที่ประชุมได้มีมติรับการขยายห้องเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ มายังวัดบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การดำเนินการในครั้งนั้นแม้จะติดขัดที่สภามหาวิทยาลัย ยังไม่อนุมัติ แต่ก็ไม่ย่อท้อ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้นำเสนอต่อที่ประชุมพระสังฆาธิการ ในคราวประชุมครั้งที่ พิเศษ/๒๕๔๒ วันที่ ๒ กันยายน ๒๕๔๒ อีกครั้ง คณะสงฆ์จังหวัดก็มีมติยืนยันตามมติเดิมแต่เพื่อความสะดวกต่อการพัฒนาในโอกาสข้างหน้าเพื่อจะเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาคณะสงฆ์ในอนาคต ท่านจึงได้เสนอเปลี่ยนสถานที่แห่งใหม่ เป็นวัดพระพุทธบาทเขากระโดง และได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อคราวประชุมสภาวิชาการครั้งที่ ๑/๒๕๔๓ วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ และสภามหาวิทยาลัย มีมติอนุมัติเมื่อคราวประชุมสภามหาวิทยาลัยครั้งที่ ๑/๒๕๔๓ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ โดยให้ชื่อตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการขยาย

ห้องเรียนว่าโครงการขยายห้องเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์ วัดพระพุทธรบาทเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอนุมัติให้เปิดสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ในปีการศึกษาปี พ.ศ. ๒๕๔๓ มีพระนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนจำนวน ๕๓ รูป เจ้าหน้าที่ประจำโครงการ ๓ รูป/คน คณาจารย์พิเศษ ๒๗ รูป/คน การดำเนินการขยายห้องเรียนระดับอุดมศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อขยายการให้บริการทางการศึกษาแก่พระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
๒. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ในระดับท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการทางพระพุทธและศาสตร์อื่น ๆ ที่เหมาะสม
๓. เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับสูง
๔. เพื่อเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดใกล้เคียง
๕. เพื่อให้บุคลากรในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา
๖. เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงแก่ผู้ต้องการโอกาสทางการศึกษา
๗. เพื่อพัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัย และการอนุมัติของสภามหาวิทยาลัย ได้ขยายระดับการศึกษาสู่จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๓ เป็นต้นมา ณ วัดพระพุทธรบาทเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสถานภาพเป็นสถานศึกษาและการวิจัย และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาวิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด มีความเป็นผู้นำด้าน จิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จัก เสียสละเพื่อส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะ พัฒนานตนเองให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ภายใต้อุดมการณ์....

“เติมปัญญาให้สังคม ระดมความคิด สนองกิจพระพุทธศาสนาพัฒนาองค์ความรู้ เชิดชูคุณธรรม”

ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๓ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยได้จัดการศึกษา

เจริญก้าวหน้าตามลำดับ มีนิสิตสำเร็จการศึกษา โดยได้รับประกาศนียบัตรแล้ว ๒ รุ่น จำนวน ๘๑ รูป และกำลังปฏิบัติศาสนกิจสนองงานพระพุทธศาสนา บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม และสนองงานพระสงฆ์ในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการปฏิบัติภาคสนามตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ ตลอดปีการศึกษา ๒๕๔๕ (๑ ปี) จำนวน ๓๑ รูป

นอกจากการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว ในปีการศึกษา ๒๕๔๗ ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนพระสังฆาธิการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เปิดสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) เป็นหลักสูตร ๑ ปี มี ๒๔ หน่วยกิต ของภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อพัฒนาพระสังฆาธิการ ครูสอนพระปริยัติธรรม ที่ผ่านการการดำรงตำแหน่งมาแล้ว ๑ ปี สำเร็จการศึกษาภาคบังคับและนักรธรรมชั้นเอก ที่มีความประสงค์พัฒนาตนเองและเพิ่มวุฒิทางการศึกษาให้สามารถเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีได้ มีนักศึกษารุ่นแรกและรุ่นที่ ๒ รวมเป็นจำนวน ๖๖ รูป ปีการศึกษานี้มีพระนักศึกษามาเข้าศึกษาในหลักสูตรเป็นรุ่นที่ ๓ จำนวน ๒๐ รูป

ในปีการศึกษา ๒๕๔๕ ได้รับอนุมัติให้เปิดหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา ภาควิชาพระปริยัติธรรมและจริยศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพิ่มอีกหนึ่งสาขาวิชา โดยสภาวิชาการมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕ และสภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๕ นับเป็นอีกก้าวหนึ่งของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระพุทธบาทเขากะโดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีจำนวนจำนวนนิสิตที่เข้าศึกษาทั้งสองสาขาวิชา ตั้งแต่ชั้นปีที่ ๑-๔ จำนวน ๒๒๕ รูป

จากการที่จากการที่ เจ้าคณะจังหวัดที่กล่าวมา ได้เสียสละ พุเมตพแรงกายแรงใจ มุ่งมั่นพัฒนาและจัดการการศึกษา จนเป็นที่ประจักษ์และเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ มีพระภิกษุสามเณร รวมทั้งพระสังฆาธิการครูสอนพระปริยัติธรรมที่สนใจเข้ารับการศึกษามากขึ้นทุกปีการศึกษา เป็นเหตุให้อาคารเรียนที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอจึงได้ดำเนินการการก่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ขึ้น มีลักษณะเป็นทรงไทยประยุกต์สูง ๔ ชั้น ยาว ๘๒ เมตร กว้าง ๑๐.๕ เมตร สิ้นเงินในการก่อสร้างไปแล้ว เป็นจำนวนเงิน ๑๕,๖๔๔,๕๓๑.๒๖ บาท (สิบเก้าล้านหกแสนสี่หมื่นสี่พันห้าร้อยสามสิบเอ็ดบาทยี่สิบหกสตางค์) ซึ่งได้เริ่มการก่อสร้างมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ เป็นต้นมา และขณะนี้ก่อสร้างเสร็จไปแล้ว

ปัจจุบันคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ดำเนินการศึกษาสงเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และนิสิต นักศึกษา ตลอดทั้งนักเรียนทั่วไปเป็นประจำทุกปี
- จัดตั้ง/ สนับสนุน โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
- จัดตั้ง/ ดำเนินการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา
- จัดตั้ง โรงเรียนพระสังฆาธิการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์
- ดำเนินการศูนย์พุทธศาสนาวินิจฉัยคดี

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการนำของ เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งนอกจากท่านจะเป็นองค์ผู้ทรงเป็นองค์ผู้ทรงธรรมกถึก เป็นผู้เชี่ยวชาญในการบรรยายธรรม เทศนาธรรมได้ลึกซึ้ง คัมภีร์ภาพ และแตกฉาน โดยอธิบายและขยายความ ชัดเจน แจ่มแจ้ง ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย สบายต่อการนำไปประพฤติปฏิบัติตาม กิตติศัพท์เป็นที่ทราบแพร่หลายโดยทั่วไปทั้งภายในจังหวัดบุรีรัมย์ และใกล้เคียงแล้ว ท่านยังได้ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยและพระศาสนา สามารถน้อมนำหลักหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ ทั้งแก่ผู้ปฏิบัติเอง ตลอดทั้งสังคม ประเทศชาติ และพระศาสนา

โดยได้ตระหนักในหน้าที่ส่วนนี้จึงพยายามคัดเลือกพระภิกษุสามเณรเพื่อส่งไปเข้าอบรมวิชาการเผยแผ่ตามโครงการต่าง ๆ และจัดฝึกอบรมโดยดำเนินการฝึกด้วยตัวท่านเอง ทุ่มเทด้วยกำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญาตลอดทั้งกำลังกาย เช่น โครงการฝึกอบรมพระนักเทศน์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้ว ๖ รุ่น รุ่นละ ๑๕ วัน เน้นการฝึกทักษะและวิชาการต่าง ๆ เพื่อที่จะเผยแผ่ให้ได้ผลสมความมุ่งหมาย

นอกจากนี้ความประสงค์ที่จะให้พระภิกษุสามเณรผู้ได้บังคับบัญชามีความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บและการป้องกัน จึงได้ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบุรีรัมย์ จัดอบรมพระอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด (อสว.), จัดอบรมพระสงฆ์กับสมุนไพร, พระสงฆ์กับการต้านยาเสพติด เป็นต้น

สรุปงานเผยแผ่คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๐

๑. พระธรรมทูต	๘๓	รูป
๒. พระนักเผยแผ่	๖๖	รูป
๓. พระนักเทศน์	๑๕๖	รูป

๔. พระอสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด/ (อสว.)	๑๒๕	รูป
๕. พระวิทยากรด้านภัชยาเสพติด	๒๒	รูป

การสาธารณูปการ

สาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ อันหมายถึง

๑. การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
๒. กิจการเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างให้มีพระภิกษุจำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
๔. การศาสนสมบัติของวัด (ศบว.)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

ได้ปฏิบัติตามภารกิจทุกด้าน มีผลปรากฏดังนี้

การแบ่งการบริหารการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ยังแบ่งเป็น ๒๐ อำเภอ แตกต่างจากปกครองของกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากระบบโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ ยังคงบริหารตามตำแหน่งสมณศักดิ์ที่มีเจ้าคณะอำเภอดูแลการปกครองอยู่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ (ฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๔๑)

ตารางแผนภูมิที่ ๒.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับวัดในจังหวัดบุรีรัมย์

ที่	อำเภอ	ประเภทวัด			รวม	หมายเหตุ
		พัทธสีมา	สำนักสงฆ์	ที่พักสงฆ์		
๑	เมืองบุรีรัมย์	๔๑	๖๑	๖๓	๑๖๕	มีพระอารามหลวง ๑ แห่ง
๒	ประโคนชัย	๒๒	๑๐	๕๘	๙๐	
๓	พุทไธสง	๒๐	๑๕	๑๑	๕๐	
๔	นางรอง	๓๘	๒๒	๒๒	๘๒	
๕	ลำปลายมาศ	๓๔	๔๓	๔๔	๑๒๑	
๖	สตึก	๓๐	๔๒	๖๑	๑๓๓	
๗	บ้านกรวด	๓๐	๔๒	๖๑	๑๓๓	
๘	กระสัง	๒๔	๒๔	๒๑	๖๙	
๙	ละหารทราย	๘	๕	๔๓	๕๖	
๑๐	คูเมือง	๑๓	๔๑	๓๓	๘๗	
๑๑	หนองกี่	๕	๑๐	๔๓	๖๒	
๑๒	ปะคำ	๖	๖	๒๐	๓๒	
๑๓	หนองหงส์	๑๐	๒๔	๑๘	๕๒	
๑๔	นาโพธิ์	๑๒	๒๕	๔	๔๑	
๑๕	พลับพลาย	๗	๖	๑๕	๓๒	
๑๖	ห้วยราช	๑๐	๕	๓	๑๘	
๑๗	โนนสุวรรณ	๕	๒	๑๖	๒๓	
๑๘	บ้านใหม่ไชยพจน์	๗	๑๘	๑๑	๓๖	
๑๙	ชำนิ	๘	๖	๑๓	๒๗	

ที่	อำเภอ	ประเภทวัด			รวม	หมายเหตุ
		พัทธสีมา	สำนักสงฆ์	ที่พักสงฆ์		
๒๐	เฉลิมพระเกียรติ	๑๖	๑๕	๒	๓๓	
รวม		๓๕๐	๔๒๖	๕๖๖	๑,๓๔๒	

ตารางแผนภูมิข้อมูลเกี่ยวกับวัด ที่มา : เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ เป็นการเกื้อกูลกิจการที่เป็นสาธารณประโยชน์ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่สำคัญของคณะสงฆ์เช่นเดียวกับภารกิจด้านอื่น ๆ ดังที่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์บัญญัติไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมว่า “ควบคุมและส่งเสริม การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์” โดยนัยนี้การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นกิจการคณะสงฆ์โดยแท้

เมื่อว่าโดยลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ที่พระปริยัติสังการ เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการ แยกได้ดังนี้

๑. การดำเนินกิจการเอง ได้แก่ การดำเนินการซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้ผลงานเป็นสาธารณประโยชน์ สาธารณสมบัติ เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปหรือสรรพสัตว์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (หน่วย อ.ป.ต.) กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การก่อตั้งกองทุนสาธารณสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือช่วยคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน และกิจการอื่น ๆ ที่เป็นเจ้าของเองลักษณะนี้ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดขึ้นเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว

๒. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น ได้แก่ การช่วยเหลือส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชนของผู้ใดผู้หนึ่ง ที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ กล่าวคือ คนอื่นเป็นหลัก ส่วนวัดหรือพระสงฆ์เข้าไปช่วยไม่เน้นดูอายุ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และการอื่น การนี้เอาเฉพาะการส่งเสริมผู้อื่น ทั้งนี้เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว แม้การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า หรือการป้องกันการติดโรคเอดส์ก็นับเข้าในข้อนี้

๓. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคูคลอง การสร้างฌาปนกิจสถาน การสร้างประปา

การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การช่วยพิทักษ์รักษาส่งที่เป็นสาธารณสมบัติและการอื่น ๆ ขื่อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

๔. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น กาลประสบภัยพิบัติ กาลประสบอุบัตเหตุ กาลประสบภัยธรรมชาติ หรือแม้ในยามปกติ ก็ให้การสงเคราะห์ตามโอกาส เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์พิการ การจัดเขตอภัยทานในวัด หรือสงเคราะห์ประเภทอื่น ขื่อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลหรือสรรพสัตว์ ทั้งที่เป็นการประจำหรือการชั่วคราว

ทางด้านงานการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการพัฒนาเพื่อให้กิจการคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา ประชาชนให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป

เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ปฏิบัติตามภารกิจด้านนี้มีผลปรากฏ ดังนี้

๑. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน ๑๔๑ แห่ง
 ๒. ร่วมบริจาคทรัพย์สงเคราะห์ตามโครงการวัดช่วยวัด จำนวน ๕๘๕,๗๐๐ บาท
 ๓. ร่วมบริจาคเงินสร้างโรงจอดเครื่องบิน ตชด. สุรินทร์ จำนวน ๓๕๘,๖๐๐ บาท
 ๔. ร่วมบริจาคเงินสนับสนุนมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 - วิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๕๑๒,๕๐๐ บาท
 - วังน้อย พระนครศรีอยุธยา จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท
 ๕. ร่วมบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตจังหวัดสุรินทร์ โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๑๕,๖๔๔,๕๓๑.๒๖ บาท (เป็นเงินบริจาคคณะสงฆ์/ประชาชนทั่วไป) ๑๓,๑๖๘,๒๔๘.๒๖ บาท บริจาคส่วนตัวจากภิกษุสามเณรทั้งหมด จำนวน ๖,๔๗๖,๒๘๓ บาท)
 ๖. บริจาคทรัพย์แก่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, สถานือนามัยและวัด ตลอดทั้งส่วนราชการในเขตจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียง จำนวน ๘๕๑,๕๐๐ บาท
- รวมจำนวนเงินในรายการสังคมสงเคราะห์ เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๒,๐๔๓,๒๓๑.๒๖ บาท (ยี่สิบสองล้านสี่หมื่นสามพันสองร้อยสามสิบเอ็ดบาทยี่สิบหกสตางค์) ^{๒๒}

^{๒๒} คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, ปริญญาอนุสรณ์ : วิถีถวายปริญาอนุสรณ์บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพระพุทธศาสนา, (บุรีรัมย์ : โรงพิมพ์พิมพ์วินัย เชิงสถานีนรทไฟบุรีรัมย์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘-๔๘.

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๘๔

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตรวบรวมแบบสอบถามและเก็บข้อมูลวิจัย

กราบเรียน เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ฝ่ายมหานิกาย

ด้วย พระชนดล ฉายา นาคสุวณฺโณ นามสกุล นาคพิพัฒน์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” ในการนี้ นิสิตดังกล่าวมีความประสงค์ที่จะออกแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณท่านพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตออกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ในการปกครองของพระเดชพระคุณ เพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๘๖

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตออกรหัสให้ผลิตแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลวิจัย

กราบเรียน เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ ฝ่ายธรรมยุติ

ด้วย พระชนดล ฉายา นาคสุวณฺโณ นามสกุล นาคพิพัฒน์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์” ในการนี้ นิสิตดังกล่าวมีความประสงค์ที่จะออกแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับการ บริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงขอความเมตตาออกรหัสให้พระเดชพระคุณท่านพิจารณาอนุญาต ให้นิสิตแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งอยู่ในการปกครองของพระเดชพระคุณ เพื่อเก็บข้อมูลในการทำวิจัยดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาออกรหัสจากพระเดชพระ คุณท่านเป็นอย่างดี จึงขออุทิศมาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๙๗

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน ดร.พระมหาไชว์ ทศสนีโย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระชนดล ฉายา นาคสุวรรณโณ นามสกุล นาคพิพัฒน์ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและ
โครงการวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และได้เสนอเครื่องมือวิจัยต่อ
บัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญ จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยเรื่องดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ/อนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฉันเป็นผู้ตรวจสอบแล้ว

(พระมหาไชว์ ทศสนีโย)

รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม

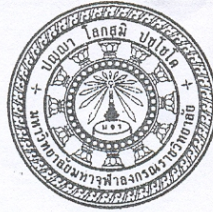
พระพุทธศาสนาและบริการสังคม

๒๐ มิ.ย. ๕๐

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th>, E-mail: grads@mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑/๑๘๗

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน อาจารย์แสวง อุดมศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระชนดล ฉายา นาคสุวณฺโณ นามสกุล นาคพิพัฒน์ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและ
โครงการวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และได้เสนอเครื่องมือวิจัยต่อ
บัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญ จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยเรื่องดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ/อนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/ขอเจริญพร

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทราบและยินดีรับเป็นผู้อบรมสอบ.

(นางสาว อุดมศรี)

๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๐

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th> E-mail: grads@mcu.ac.th

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐

เรื่อง เชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
เรียน พระเทพวิสุทธิกวี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระชนดล ฉายา นาคสุวณฺโณ นามสกุล นาคพิพัฒน์ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อและ
โครงการวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ และได้เสนอเครื่องมือวิจัยต่อ
บัณฑิตวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีความเชี่ยวชาญ จึงขอเชิญท่านเป็น
ผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยเรื่องดังกล่าว หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์
จากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณ/อนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/ขอเจริญพร

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร./โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐

<http://gds.mcu.ac.th> E-mail: grads@mcu.ac.th

ร.ม. / ๑๑๐๓๓๖๖๖๖๖

(พระเทพวิสุทธิกวี)
๒๕๖๑.๖.๕๐

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ พิเศษ ๑ / ๒๕๕๐
(ฉบับปรับปรุงแก้ไข)

วัดกลางพระอารามหลวง
ถ. จิระ ค. ในเมือง
อ. เมือง จ.บุรีรัมย์
โทร. (๐๔๔) ๔๑๔๔๑๑

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระราชปริยัติกวี เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ (มหานิกาย)

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลวิจัย

ด้วยกระผมพระชนดล นาคสุวรรณ โณ นิสิตปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งกำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง การ
บริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

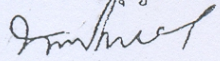
ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของ

๑. พระครูสังฆพินัย	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.ดร.เดิณศักดิ์ ทองอินทร์	กรรมการ
๓. พลตรี.วีระ วงศ์สรรค์	กรรมการ

ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ กระผมมีความจำเป็นที่จะต้องทำการเก็บข้อมูลจากพระ
สงฆ์การระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ
ตำบล และรองเจ้าคณะตำบล จำนวน ^{๓๐๐} ๑๐๐ รูป ที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์จาก ๒๑ อำเภอ กับ
๒ ถึงอำเภอ โดยการแจกแบบสอบถาม

ดังนั้น เพื่อความสะดวกและให้เป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินการ จึง
กราบเรียนมาเพื่อขออนุญาตในการแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัยดังกล่าว และขอกราบ
ขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์ของพระเดชพระคุณท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

เห็นชอบอนุญาตตามนี้

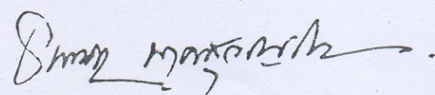

(พระราชปริยัติกวี)

เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

(มหานิกาย)

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระชนดล นาคสุวรรณ โณ)

พระนิสิตปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Page 165 of 176

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๑ ถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี	☐ ๓๑ - ๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี	☐ ๕๑ - ๖๐ ปี
☐ ๖๐ ปีขึ้นไป	

๒. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

☐ เจ้าคณะจังหวัด	☐ รองเจ้าคณะจังหวัด
☐ เจ้าคณะอำเภอ	☐ รองเจ้าคณะอำเภอ
☐ เจ้าคณะตำบล	☐ รองเจ้าคณะตำบล

๓. จำนวนพรรษา

☐ ๕ - ๑๐ พรรษา	☐ ๑๑ - ๑๕ พรรษา
☐ ๑๕- ๒๐ พรรษา	☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๔. วุฒิการศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	☐ มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า
☐ อนุปริญญา	☐ ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาโท	☐ ปริญญาเอก

๕. วุฒิการศึกษาทางธรรม

☐ นักธรรมชั้นตรี

☐ นักธรรมชั้นโท

☐ นักธรรมชั้นเอก

☐ อื่น ๆ.....

๖. วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

☐ ประโยค ๑ - ๒

☐ เปรียญธรรม ๓ - ๔

☐ เปรียญธรรม ๕ - ๖

☐ เปรียญธรรม ๗ - ๘

๗. ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่พระสังฆาธิการ

☐ ต่ำกว่า ๕ ปี

☐ ๕ - ๙ ปี

☐ ๑๐ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทที่ปฏิบัติของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด
 ๔ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก
 ๓ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง
 ๒ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย
 ๑ หมายถึง มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑. ด้านการปกครอง					
๑	การจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย					
๒	การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๓	การบำรุงรักษาวัดให้เจริญก้าวหน้าและเป็นศาสนสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา					
๔	การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัด					
๕	การจัดกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
๖	การกำกับดูแลและจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคงแข็งแรง					
๗	การให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล					
๘	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม					
๙	การดำเนินงานอบรมให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน					
๑๐	การช่วยเหลืออุลูดหนุน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท					

๑๑	การควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี					
ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๒. ด้านการศาสนศึกษา					
๑๒	การควบคุมดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม					
๑๓	การตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา					
๑๔	การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรรรมอย่างทั่วถึงอย่างน้อยที่สุดให้มีการอบรมพระธรรมวินัยโดยอนุโลมตามหลักสูตรนักรรรมตามคำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๒๘					
๑๕	การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)					
๑๖	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรรรมและบาลี					
๑๗	การจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระสงฆ์ที่เรียนนักรรรมและบาลี					
๑๘	การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลี ประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้					
๑๙	การส่งเสริมให้ครูสอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามโอกาส					
	๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๒๐	การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๒๑	การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน					
๒๒	การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา					
๒๓	การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด					
๒๔	การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่เด็กและเยาวชน					
๒๕	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
๒๖	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร					
๒๗	การช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาที่มีความเดือดร้อน					

๒๘	การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา					
ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๒๙	การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน / ห้องเรียน / ห้องจริยศึกษา					
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา						
๓๐	การอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี					
๓๑	การอบรมทำวัตรสวดมนต์ตามหลักพระธรรมวินัย					
๓๒	การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ					
๓๓	การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง					
๓๔	อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
๓๕	การอบรมให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องศาสนาและอบรมศีลธรรมจรรยาให้ไว้พระสวดมนต์					
๓๖	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน					
๓๗	การจัดหาหนังสือ การให้ไว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมได้ท่องเที่ยว อ่านตามควรแต่โอกาส					
๓๘	การจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง					
๓๙	การจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผร์เป็นธรรมทาน					
๔๐	การจัดให้มีพระธรรมทูตหรือธรรมจาริกอบรมสั่งสอนแก่ชาวบ้าน					
๔๑	การจัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา การขนทรายเข้าวัด การสงฆ์น้ำพระ ฯลฯ					
๕. ด้านการสาธารณูปการ						
๔๒	การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัด					

ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔๓	การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย					
๔๔	การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน					
๔๕	การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย					
๔๖	การก่อสร้างเสนาสนะด้วยการขอเงินงบประมาณอุดหนุนจากราชการ					
๔๗	การจัดสาธารณูปโภค เช่น น้ำ ไฟ ภายในวัด					
๔๘	การจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน ซึ่งมีสาธารณูปการเป็นเหตุ					
๔๙	การจัดงานวัดเพื่อหารายได้บำรุงวัด					
๕๐	การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม					
๕๑	การหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคาร และเครื่องสาธารณูปโภค เช่น ประปา และไฟฟ้า เป็นต้น					
๕๒	การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษา					
๕๓	การขอพระราชทานวิสุงคามสีมา					
๕๔	การจัดทำแผนผังวัดตามสภาพที่ดินของวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาวัด					
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์						
๕๕	การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา					
๕๖	การจัดทำปายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน					
๕๗	การยกย่องวัดที่ได้รับการการพัฒนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง					
๕๘	การยกย่องเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วย เจ้าอาวาส ที่มีผลงานเผยแพร่ดีเด่น					

๕๕	การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					
๖๐	การป้องกันยาเสพติดให้โทษ					
ข้อที่	บทบาทของพระสังฆาธิการ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๕๕	การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					
๖๐	การป้องกันยาเสพติดให้โทษ					
๖๑	การช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตามหลักศาสนาแก่บุคคลที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์					
๖๒	การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน					
๖๓	การดำเนินกิจการสาธารณสงเคราะห์ด้วยการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง					
๖๔	การช่วยเหลือกิจการของผู้ชุมชนซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์					
๖๕	การดำเนินการก่อสร้าง฼าปนสถาน					
๖๖	การดำเนินการสร้างการประปา หมู่บ้าน ชุมชน					
๖๗	การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ					
๖๘	การสงเคราะห์คนชราหรือคนพิการ					

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์

๑. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการปกครอง

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....
๒. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศาสนศึกษา
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

๓. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการศึกษาสงเคราะห์
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

๔. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

.....
๕. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณูปการ
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

.....
๖. ปัญหา อุปสรรค ในด้านการสาธารณสงเคราะห์
.....
.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

พระชนดล นาคสุวณฺโณ (ผู้จัดทำแบบสอบถาม)

คณะสังคมศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระชนดล นาคสุวรรณ โณ (นาคพิพัฒน์)
- เกิด : วันจันทร์ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
- สถานที่เกิด : ต.หนองกระทิง อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐
- การศึกษา : ประถมศึกษาปีที่ ๔ – โรงเรียนบ้านผไทรินทร์ (ศิลาประสาธน์บำรุง)
: ประถมศึกษาปีที่ ๗ – โรงเรียนผู้ใหญ่วัดสุกโสภณ อ.ลำปลายมาศ
: มัธยมศึกษาตอนต้น – โรงเรียนผู้ใหญ่วัดห้วยบง อ.เมือง จ.สระบุรี
: มัธยมศึกษาตอนปลาย – โรงเรียนลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์
: ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู (ปว.ค) รุ่นที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๘
: พุทธศาสตรบัณฑิต มนุษยศาสตร์ (วิชา ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ รุ่นที่ ๕๑ /๒๕๔๙
: นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดฝายหิน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๒๕๔๖
- อุปสมบท : วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
- สังกัด : วัดกลางพระอารามหลวง ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
- หน้าที่ : ครูสอนศีลธรรม
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดกลางพระอารามหลวง ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐
- โทร. : ๐๘ -๓๕๐๖๔๔๘๘ Email.dhanadon@yahoo.com.